

İLKÖĞRETİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK PROGRAMLARININ
GELİŞTİRİLMESİ SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR

Fikret KONCA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eğitim Programları ve Öğretim Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Bahadır ERİŞTİ

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Şubat, 2007

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; ilköğretim okullarında görev yapan okul yöneticileri ve psikolojik danışmanların görüşlerine göre, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan sorunların belirlenmesidir.

Araştırma tarama modelinde desenlenmiştir. Araştırmanın evrenini 2005–2006 eğitim-öğretim yılında Eskişehir merkez ilçesinde yer alan ve kadrosunda psikolojik danışman bulunan 78 ilköğretim okulu oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri, bu okullarda görev yapmakta olan 47’si okul yöneticisi ve 65’i de psikolojik danışman (rehber öğretmen) olmak üzere toplam 112 kişiden elde edilmiştir. Bu araştırmada veriler, araştırmacı tarafından ilgili alanyazına dayalı olarak geliştirilen “*İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar*” adlı veri toplama aracı ile toplanılmıştır.

İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan sorunlarla ilgili toplanılan araştırma verilerinin çözümlenmesinde, frekans (f) ve yüzde (%) değerlerinden yararlanılmıştır. Bu işlemlerin gerçekleştirilmesinde SPSS for Windows paket programı kullanılmıştır.

Araştırma sonucunda; araştırmaya katılan ilköğretim okulu yöneticileri ve psikolojik danışmanların büyük çoğunluğunun “araştırma-geliştirme etkinlikleri”, “işbirliği” ve “insan kaynakları” üst başlıkları ile ilgili olarak oluşturulmuş maddelerde yer alan durumların tamamını; “anlayış” kaynaklı sorunlar üst başlığı ile ilgili olarak ise bir madde dışındaki tüm maddeleri, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde yaşanmakta olan sorunlar olarak algıladıkları belirlenmiştir.

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the problems encountered in developing curriculum programmes of counseling and guidance of primary schools according to the views of school counselors and managers working in primary schools.

Survey method is used in this study. The population of the study consists of 78 primary schools which have school counselors and located in Eskişehir city centre. The data have been collected from 112 subjects – 65 school counselors and 47 school managers – who have worked in these schools.

The data in this study have been collected with a data collection instrument called “*The problems encountered in the process of developing primary school curriculum programmes of counseling and guidance*”. This instrument has been developed by the researcher depending on the relevant literature.

Frequency and percentile norms (%) have been used in the data analysis of the problems encountered in the process of developing primary school curriculum programme of counseling and guidance. *SPSS for windows* programme has been used in this process of data analysis.

The results of the study show that most of the participants of the study perceive all the items under “*research and development activities*”, “*cooperation*”, “*human resources*” as problems in the process of developing primary school curriculum programmes of counseling and guidance. Except one of them, the items under “*mentality oriented problems*” have also been perceived as problems in this process.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Fikret KONCA'nın, "İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar" başlıklı tezi 01/02/2007 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Programları ve Öğretim Programı yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Yard.Doç.Dr.Bahadır ERIŞTİ	
Üye	: Prof.Dr.Gürhan CAN	
Üye	: Yard.Doç.Dr.Uğur SAK	

Prof.Dr.İlknur KEÇİK
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

İlköğretim kademesi, bireylerin bir üst öğrenim kademesine ve yaşama hazırlanıldıkları, kişisel, eğitsel ve mesleki gelişim alanlarında gelecekteki yaşantılarına temel oluşturacak bilgi, beceri ve alışkanlıklarla donatılmalarının amaçlandığı bir öğretim kademesidir.

Akademik becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra bireyin kendini tanıması, üst öğrenime ve mesleğe yönelmesi, kritik gelişim dönemlerini sağlıklı bir biçimde geçirmelerinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri büyük önem taşımaktadır.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, çocuğun bütün yönleriyle gelişmesinin sağlanmasında öğretim programlarının bütünleyicisi ve tamamlayıcısıdır. Bu hizmetin işlevini etkili bir biçimde yerine getirebilmesi için, gereklerine uygun, eğitim programı bütünlüğünde, öğretim programları ile kaynaşık bir biçimde sistemli ve programlı olarak yürütülmesi gereklidir. Bu bakımdan, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusu öğretim programlarının geliştirilmesi kadar önemlidir.

Program geliştirme sürecine etki eden pek çok etmeden söz edilebilir. Bu etmenlerden birisi de program geliştirme sürecinde yaşanan sorunlarla ilgilidir. Bu araştırma, bu bağlamda ortaya çıkmış ve ilköğretim özelinde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan sorunlara dikkat çekmeyi amaçlamıştır.

Araştırmanın her aşamasında verdiği güven, emek ve rehberlikle beni yönlendiren tez danışmanım Dr. Bahadır Erişti'ye teşekkürlerim sonsuzdur. Öte yandan, Prof. Dr. Gürhan Can ve Yrd. Doç. Dr Uğur Sak başta olmak üzere değerli hocalarımın önerileri çalışmalarına ışık tutmuştur. Adı geçen hocalarıma teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırmanın veri toplama aşamasında verdikleri destek için başta Eskişehir Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürü Kenan Yüksel olmak üzere Eskişehir’de görevli meslektaşlarım psikolojik danışmanlara ve okul yöneticilerine teşekkürlerimi sunarım.

Araştırma sürecinde gösterdiği sabır, anlayış ve desteği ile bana güç veren, eşim Sevtap Konca’ya ve bu yorucu süreçte kimi zaman ihmal etmek zorunda kaldığım biricik oğlum Deniz Konca’ya olan borcum ise teşekkürle ödenecek gibi değildir.

Fikret KONCA

Şubat, 2007

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
TABLolar LİSTESİ.....	xii

BÖLÜM I

1. GİRİŞ.....	1
1.1. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerini Türkiye'deki Gelişimi.....	2
1.2. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi.....	18
1.2.1. Program Tanımı, Gerekçesi ve Sayıltıları.....	28
1.2.2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kurulunun Oluşturulması.....	29
1.2.3. Program Hazırlama Görev ve Zaman Çizelgesinin Yapılması.....	31
1.2.4. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Gereksinimlerinin Belirlenmesi.....	33
1.2.5. Programın Temel Öğelerinin Desenlenmesi.....	36
1.2.5.1. Hedefler.....	37
1.2.5.2. İçerik.....	40
1.2.5.3. Uygulama Süreçleri.....	44
1.2.5.4. Değerlendirme.....	46
1.2.6. Programın Uygulanmasına İlişkin Görev ve Sorumlulukların Belirlenmesi.....	47
1.2.7. Programın Tanıtılması.....	48
1.2.8. Programın Uygulanması.....	49
1.2.9. Programın Değerlendirilmesi.....	50
1.3. Problem Durumu.....	54
1.4. Araştırmanın Amacı.....	58

1.5. Araştırma Soruları.....	58
1.6. Araştırmanın Önemi.....	59
1.7. Varsayımlar.....	60
1.8. Sınırlılıklar.....	60
1.9. Tanımlar.....	61
BÖLÜM II	
2. YÖNTEM.....	62
2.1. Araştırma Modeli.....	62
2.2. Evren ve Örnekleme.....	62
2.3. Veriler ve Toplanması.....	65
2.4. Verileri Çözümü ve Yorumlanması.....	67
BÖLÜM III	
3. BULGULAR VE YORUM.....	69
3.1. İlköğretim Psikolojik Danışama ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesinde Karşılaşılan Araştırma-Geliştirme Etkinlikleri Kaynaklı Sorunlar.....	69
3.2. İlköğretim Psikolojik Danışama ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesinde Karşılaşılan İşbirliği Kaynaklı Sorunlar.....	81
3.3. İlköğretim Psikolojik Danışama ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesinde Karşılaşılan Anlayış Kaynaklı Sorunlar.....	86
3.4. İlköğretim Psikolojik Danışama ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesinde Karşılaşılan "İnsan Kaynakları" Kaynaklı Sorunlar.....	90
BÖLÜM IV	
4. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	94
4.1. Sonuçlar.....	94
4.2. Öneriler.....	95
EKLER.....	99
KAYNAKÇA.....	104

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
1. Kapsamlı Gelişimsel Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğeleri.....	22
2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Geliştirme Süreci Akış Şeması...	27
3. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Değerlendirilmesi.....	51

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo</u>	<u>Sayfa</u>
1. Geleneksel Rehberlik Programı ve Gelişimsel Rehberlik Programı Karşılaştırması.....	24
2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı İşlem-Zaman Çizelgesi.....	31
3. Eğitim Programı öğeleri.....	37
4. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğeleri Yıllık Zaman Dağılımı.....	50
5. Araştırmanın Evreni.....	64
6. Araştırma Evreninin Kişisel Özellikleri.....	63
7. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Araştırma-Geliştirme Etkinlikleri Kaynaklı Sorunlar.....	70
8. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan İşbirliği Kaynaklı Sorunlar.....	82
9. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Anlayış Kaynaklı Sorunlar.....	87
10. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan İnsan Kaynakları Kaynaklı Sorunlar.....	91

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Eğitim olgusu, bireylerin tüm yönleriyle, bütünsel olarak gelişimi olarak da tanımlanmaktadır. Bu yönü ile eğitim; bireylerin bilişsel, duygusal, sosyal, bedensel ve zihinsel tüm yeteneklerinin geliştirilmesi anlamına gelmektedir.

Eğitim sürecinin önemli bir bileşeni ve bütünleyicisi de “öğrenci kişilik hizmetleri”dir. Öğrenci kişilik hizmetleri; sağlık, sosyal yardım, özel eğitim ve özel yerleştirme, serbest zaman etkinlikleri, sosyal etkinlikler, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri gibi uygulamalar ile bireyin tüm yönleriyle geliştirilmesini sağlamaya dönük çabaları içermektedir. Öğrenci kişilik hizmetleri, eğitim sistemindeki öğretim ve yönetim süreçlerinin yanına üçüncü bir boyut olarak eklenmiş ve yirminci yüzyılın eğitim alanına getirdiği en önemli yeniliklerden biri olmuştur (Kılıççı, 1992, s. 140; Can, 1993, s. 170; Bakırcıoğlu, 2003, s. 4). Öğrenci kişilik hizmetleri, öğrencilerin öğretim hizmetinden etkili bir biçimde yararlanabilmeleri için gerekli sağlık, duyuşsal, sosyal, psikolojik ve ekonomik yönden destek etkinliklerini içermektedir.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, öğrenci kişilik hizmetleri içerisinde yer alan en önemli öğelerden birisidir. Öğrenci kişilik hizmetlerinin eğitim sistemine eklenmesi ile psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri bu boyutun içine yerleştirilmiştir. Türk eğitim sisteminde de öğrenci kişilik hizmetleri boyutu 1981 yılında toplanan 10. Milli Eğitim Şurasında gündeme gelmiştir. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri de öğrenci kişilik hizmetleri boyutunda değerlendirilmiştir (Nazlı, 2005, s. 16). Bu yapılanma psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin eğitim sistemiyle bütünleşmesini hızlandırması bakımından önemlidir.

Dünya ölçeğindeki uygulamalarda olduğu gibi Türkiye’de de okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine verilen önem giderek artmaktadır. Önceleri ortaöğretim okullarında başlayan bu hizmetin, sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim uygulaması ile ilköğretim okulları için de yaygınlaştırılmasına başlanıldığı söylenebilir.

1.1. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetlerinin Türkiye’deki Gelişimi

Türkiye’de rehberlik kavramı, ilk olarak 1939 İlköğretim programında; öğretmenlerin öğrencilere rehberlik etmesi gerektiği vurgulanmasıyla yer almaya başlamıştır. Türkiye’de rehberlik ve eğitimde psikolojik hizmetler düşüncelerinin temellerini 1950’lerin başında okul-aile işbirliğinin önem ve gerekliliğinin anlaşılması ile okul-aile birliklerinin kurulması çabalarının ve yanı sıra öğrencinin kişisel gelişimini etkili kılmak için öğrenciyi daha iyi tanıyıp yetiştirmeye dönük çabalarının oluşturduğu söylenebilir (Tan, 1992, s. 35).

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri konusunda daha bilinçli çabaların 1951–1956 yılları arasında olduğu görülmektedir. Bu dönemde, eğitim programlarının çok ağır ve içerik bakımından yüklü olduğuna, bu yönüyle öğrencilerin bireysel farklılıklarına ve gereksinimlerine yeterince cevap verecek nitelikte olmadığına dikkat çekilmiştir. Bu konuda yapılabilecek iyileştirmelerin bir boyutunun da psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile sağlanabileceği vurgulanmıştır. Buradan hareketle 1953 yılında Talim ve Terbiye Kurulu Dairesine bağlı olarak Test Araştırma Bürosu kurulmuş ve 1953–1954 yıllarında okul yöneticilerine ve öğretmenlere eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik konulu seminerler verilmiştir. Yine aynı yıllarda Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji ve Özel Eğitim Bölümleri ders programlarına psikolojik danışma ve rehberlik dersleri konulmuştur. Bu uygulamaya ek olarak, enstitü bünyesinde bir rehberlik bürosu kurulmuş ve bu büro bir öğretim üyesi sorumluluğunda çalışmalarına başlamıştır. Bu döneme ait bir başka gelişme de; Ankara Kız Lisesi, İstanbul Atatürk Kız Lisesi ve Ankara Deneme Lisesi’nde okul eksenli psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine temel oluşturacak çalışmaların yürütülmesidir. Yine

bu yıllarda, Ankara ve İstanbul'dan başlamak üzere, illerde Rehberlik ve Araştırma Merkezleri açılmaya başlanmıştır. Bu merkezlerde öğrenci sorunlarının belirlenmesi, öğrenci yetenek ve ilgilerinin değerlendirilmesi ve psikolojik danışma çalışmalarının ülke genelinde yaygınlaştırılması çalışmaları yapılmıştır (Tan, 1992, ss. 31–40; Ültanır, 1998, s. 52).

Psikolojik danışma ve rehberlik ile ilgili çalışma ve gelişmeler, 1956 yılında yavaşlamaya başlamıştır. 1956–1960 yılları, rehberlikte duraklama yılları olmuştur (Nazlı, 2005, s. 14). Planlı kalkınma dönemine geçilmesi ile birlikte, okullarda öğrencilere rehberlik yapılmasının gerekliliği, beş yıllık kalkınma planlarında da yer almaya başlamıştır.

1960'lı yıllarda planlı kalkınma dönemine geçilmesinin ardından psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, Milli Eğitim Şuralarında da yer verilen önemli konulardan biri olmuştur. Bu dönemdeki gelişmeler arasında, öğretmen okulu programlarına ruh sağlığı ve rehberlik dersi konulması da vardır. Yedinci Milli Eğitim Şurası'nda (1961), rehberlik çalışmaları için ders programında bir zaman dilimi ayrılması önerilmiştir. Sekizinci Milli Eğitim Şurası'nda (1970), okullarda psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin kurulması önerilmiştir. Bu çalışmalara paralel olarak 1970 yılında “Orta Dereceli Okullarda Rehberlik Servislerinin Kuruluşu ve Görevleri” konulu bir genelge yayımlanmıştır. Böylece, 1970–1971 öğretim yılında ilk olarak 23 okulda psikolojik danışma ve rehberlik programının uygulanması resmi olarak başlatılmış ve okul sayısı üç yıl içinde 72'ye ulaşmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde kurulmuş olan Psikolojik Danışma Bürosu, bu okulların çalışmalarını izlemiştir. Bu çalışmalar ile okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin temelinin oluşturulduğu söylenebilir (Kepçeoğlu, 2001, ss. 44–49; Bakırcıoğlu, 2003, ss. 38–40).

Psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları, 1973 yılında, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Yasası'nda yöneltme kapsamında bir yasa maddesi olarak yer almıştır. Bu alanda çalışacak personeli yetiştirmek üzere; 1982–1995 yılları arasında psikolojik danışma ve rehberlik lisans programları oluşturulmuştur (Ercan, 2000, s. 194). 1983 yılında, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Özel Eğitim ve Psikolojik Danışma ve

Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü kurulmuş ve illerde açılmış olan Rehberlik ve Araştırma Merkezleri bu birime bağlanmıştır (Külahoğlu, 2004, s. 44).

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin tarihsel gelişimi ilköğretim düzeyi özelinde değerlendirildiğinde; bu hizmetin gerek Türkiye’de gerekse dünyada uzunca bir süre ihmal edildiği ve genellikle ortaöğretim düzeyinde ağırlıkla verildiği görülmektedir. İlköğretim okullarında psikolojik danışma ve rehberlik uzmanlarının yaygın olarak görevlendirilmesinin 1960’lı yıllara karşılık geldiği görülmektedir (Erkan, 2000, ss. 4-5). Bu tarihe kadar dünyada ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gelişiminde bir duraklama söz konusudur. Türkiye’de ilköğretim okullarında psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarına olan gereksinim, özel eğitimcilerin çabaları ile gündeme getirilmiştir. Örgütlü rehberlik uygulamalarına orta öğretimden önce 1955 yılında ilköğretimde başlanmıştır (Kuzgun, 2002, s. 226). Ancak, ilköğretime yönelik psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, rehberlik ve araştırma merkezleri aracılığı ile ve daha çok özel eğitime gereksinimi olan öğrencilere yönelik hizmetler ile sınırlı kalmıştır (Can, 1998, s. 111). Bu sınırlılığın etkilerinin günümüzde de devam etmekte olduğu söylenebilir.

Türkiye’de ilköğretim düzeyinde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gelişiminde 1990 yılına kadar bir duraklama söz konusudur (Erkan, 2000, s. 5). İlköğretim uygulamasının sekiz yıla çıkarılmasıyla birlikte psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine duyulan gereksinim artmıştır. Bu gereksinimin en önemli gerekçesi, pek çok kişilik özelliğinin bu yıllardaki yaşantılardan etkilenmesi olarak görülmektedir. Öte yandan; duygusal, sosyal, eğitsel gelişimde bu yılların kritik önem taşıması, bu dönemde bireysel farklılıkların daha fazla dikkate alınması gerekliliği, ilköğretimi bitiren öğrencilerin üst öğrenime, hayata ve mesleğe ilgi ve yetenekleri doğrultusunda yönlendirilebilmesinin sağlanması gerekliliği de öteki gerekçeler arasında sayılabilir (Can, 1998, s. 117; Gündoğdu, 1998, s. 29; Kuzgun, 2002, s. 226).

Günümüz Türkiye’inde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak illerdeki Rehberlik ve Araştırma Merkezleri’nin koordinatörlüğünde, okullarda kurulmuş olan Psikolojik Danışma ve Rehberlik

Servisleri'nce yürütülmektedir. Bu servislerde psikolojik danışman (rehber öğretmen) bulunmaması halinde, bir müdür yardımcısı ya da rehberliğe yatkın bir öğretmen rehberlik çalışmalarını okul düzeyinde koordine etmekle görevlendirilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'nca 2004 yılında yayımlanan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yaygınlaştırılması konulu 65 numaralı genelge gereği, bu çalışmalara eğitim bölgesindeki okullardaki psikolojik danışmanlar ve Rehberlik ve Araştırma Merkezleri destek vermektedir.

İlk ve orta dereceli okullarda psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini düzenleyen yönetmelikler çerçevesinde yapılmaktadır. Bu konudaki ilk yönetmelik 1985 yılında "Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği" adıyla çıkmıştır. Yönetmelik rehberlik ve araştırma merkezleri ile okul psikolojik danışma kuruluş ve işleyiş esaslarını düzenlemektedir (Güler ve diğerleri, 2005, s. 15). Günümüzde de yürürlükte olan "Milli Eğitim Bakanlığı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği" 2001 yılında çıkarılmıştır. Bu yönetmelikle 1985 yılındaki yönetmelik yürürlükten kaldırılmıştır. Hali hazırdaki yönetmelik gereği, okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini yürütmek üzere, "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Komisyonu" kurulmaktadır. Psikolojik danışma ve rehberlik çalışmaları; okul müdürü liderliğinde, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri komisyonu, psikolojik danışman ve sınıf rehber öğretmenlerince okulda uygulanmaktadır. Yönetmeliğe göre; psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin amacı şu şekilde belirlenmiştir (2524 Sayılı Tebliğler Dergisi, 2001):

Madde 6 — Türk Eğitim Sisteminin genel amaçları çerçevesinde eğitimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri temelde; öğrencilerin kendilerini gerçekleştirmelerine, eğitim sürecinden yetenek ve özelliklerine göre en üst düzeyde yararlanmalarına ve gizilgüçlerini en uygun şekilde kullanmalarına ve geliştirmelerine yöneliktir. Öğrencilere yönelik olarak düzenlenen her türlü psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri bu amaçlar doğrultusunda bütünleştirilerek verilir.

Yaşanan tüm bu gelişmelere karşın, Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin eğitim sistemine tam olarak entegre edilemediği söylenebilir (Külahoğlu,

2004, s. 55; Güler ve diğeri, 2005, s. 21). Bu noktada, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin işleyişi ile ilgili pek çok sorun, eleştiri ve tartışma devam etmektedir. Bunlar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Türkiye’de, 1970–1971 öğretim yılında okullarda uygulanılmaya başlanılan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, eğitimciler, öğrenciler ve aileler tarafından istenilen ölçüde kabul görmemiş ve etkin bir işlerlik kazanmamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri, Türk sosyo-kültürel yapısına çok da uygun olmayan Amerikan modelinin uygulanmaya çalışılmasıdır. Öte yandan, alanyazında Türkçe kaynak sıkıntısı çekilmekte bu konuda da Amerikan alanyazınına bağımlılık devam etmektedir (Öner, 1993).
- Yürürlüğe konan yasa ve yönetmeliklerde; psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin öğrenci kişilik hizmetleri ile eş anlamlı görülmesi ve eğitsel kol çalışmalar ile aynı program içinde düşünülmesi, özel eğitime yardımcı bir hizmet alanı olarak algılanması gibi kavram ve kapsam kargaşasına yol açan yaklaşımlar söz konusudur (Doğan, 1998, s. 74).
- Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, bakanlık merkez örgütünde, Özel Eğitim ve Rehberlik Psikolojik Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı, Rehberlik Hizmetleri Dairesi Başkanlığı şeklinde örgütlenmiştir. Bu örgütleniş biçimi psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin tüm öğrencilere verilen bir hizmetten çok, engelli ve sorunlu öğrencilere verilen bir yardım olarak algılanmasına yol açmaktadır. Özel eğitim ve psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin tek birime bağlı olması bu hizmetlerin birbiri ile kapsam, yöntem, personel, araç-gereç vb. yönlerden doğrudan ilişkili olmasalar da, her iki alan için de yanlış algılamalara neden olmaktadır (Özgüven, 2000, s. 428).
- Bu tür hizmetlerin okullarda büyük ölçüde sorun odaklı ve klinik hizmet olarak sunulması, hizmetlerin işlevselliğini ve verimliliğini engellemektedir. Okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri servislerinde çalıştırılacak personel konusunda sorunlar vardır. Psikolojik danışma ve rehberlik programı mezunlarının “Rehber Öğretmen” unvanı ile istihdam

edilmeleri, mesleki yetiřmelerine ve yapılan iře uygun dūřmemektedir (Özgüven, 2000, s. 432).

- Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin okullarda uygulanmasına 1970–1971 yıllarında başlanmıştır. Ancak, 1986 yılına kadar psikolojik danışma ve rehberlik servislerine pedagoji, özel eğitim, eğitim bilimleri, felsefe, sosyoloji, sosyal antropoloji gibi bölümlerin mezunları atanmıştır. Psikolojik danışma ve rehberlik bölümlerinin ilk mezunlarını 1986 yılında vermesi ile birlikte 1994 yılına kadar sadece eğitimde psikolojik hizmetler, psikolojik danışma ve rehberlik ve özel eğitim mezunları atanmıştır. 1994 yılında bu bölümlerin yanı sıra eğitim bilimleri bölümlerinin öteki ana bilim dalları mezunlarından kredilerinin % 30’unu psikolojik danışma ve rehberlik bölümü derslerinden aldıklarını belgelendirenler de atanmıştır. (Ceyhan, 2002, s. 2). Bu yıldan 2000 yılına kadar, eğitimde psikolojik hizmetler alanına psikolojik danışma ve rehberlik ve psikoloji bölümleri mezunları atanmıştır. Milli Eğitim Bakanlığı’nın 2000 yılında yayınladığı 2000/81 numaralı genelge ile norm kadro fazlası durumunda bulunan eğitim bilimleri bölümü ana bilim allarından mezun sınıf öğretmenleri, hizmet içi eğitim yolu ile yetiştirilerek rehber öğretmenliği alanına geçirilmiştir. Aynı uygulama 2003 yılında da devam ettirilmiş, ilk atamada felsefe ve sosyoloji bölümü mezunlarına da atandıktan sonra hizmet içi eğitimden geçirilmeleri koşulu ile rehber öğretmenlik yolu açılmıştır. Ancak psikolojik danışman (rehber öğretmen) açığı halen giderilememiştir. Bu noktada Milli Eğitim Bakanlığının psikolojik danışma ve rehberlik uygulamalarının başlatıldığı 1970–1971 öğretim yılından beri bu hizmetler için farklı kaynaklardan eleman sağladığı ve bu uygulamaları yakın tarihe kadar sürdürdüğü görölmektedir (Doğan, 1998, s. 74).
- İllerde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini koordine etmekle görevli Rehberlik ve Araştırma Merkezleri, psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti sunmaktan daha çok, özel eğitime gereksinim duyan çocukların belirlenmesi, tedavi edilmesi ve uygun eğitim kurumlarına yerleştirilmesi gibi özel eğitim hizmeti ağırlıklı çalışmaktadır (Güneş, 2004, s.10).

- Okullardaki psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarına yeterli ölçüde yönetsel destek alınamadığı yapılan araştırmalara yansımıştır. Yönetsel destek konusunda; Paskal (2001), yaptığı çalışma ile okul yöneticilerinin psikolojik danışmanların görevlerine ilişkin bilinçlilik düzeyinin düşük olduğunu, okul yöneticilerinin psikolojik danışmanlardan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile ilgili olmayan konularda görev beklentisi içinde olduklarını ortaya koymuştur. Demircan (2001), okul yöneticilerinin yeterliklerini araştırdığı çalışmasında; kendisinden önce yapılan (Bursalıoğlu, 1981; Aksüt, 1996) araştırma bulguları ile paralel bir şekilde okul yöneticilerinin en düşük yeterlik alanlarından birinin “öğrenci rehberliği ve danışma hizmetleri” yeterliği olduğunu vurgulamaktadır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine verilen yetersiz destek halen güncelliğini korumaktadır (Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006, s. 336).
- Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerin yürütülmesinde psikolojik danışman-yönetici-öğretmen-öğrenci-veli işbirliği yeterince sağlanamamaktadır (Akbaş, 2001).
- Sınıf öğretmenlerince yürütülen rehberlik çalışmaları sınıfların kalabalık olması ve öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri konusunda yeterli donanıma sahip olmamaları nedeni ile etkin bir biçimde yürütülememektedir (Bakırcıoğlu, 2003, s. 271). Yine rehberlik çalışmalarına ayrılan zamanın yetersizliği ve bu saatin amacına uygun değerlendirilmediği rehberlik çalışmaları için ayrılan zamanda başka çalışmalar yapıldığına ilişkin veriler bulunmaktadır (Hatunoğlu ve Hatunoğlu, 2006, s. 336).
- Psikolojik danışma ve rehberlik lisans eğitim programları arasında büyük farklılıkların bulunması, bu programların akademik kadrolarındaki yetersizlikler bu alanda hizmet verecek elemanların yetiştirilmesinde sorunlara yol açmaktadır (Ercan, 2000, s. 197; Doğan, 2000, s. 32; Yıldırım ve Ergene, 2001, s. 121).

Yöneltelen eleştirilerin bir bölümü de geleneksel rehberlik anlayışına dayalı olarak hazırlanan ve uygulanan psikolojik danışma ve rehberlik programlarına

odaklanmaktadır. Geleneksel rehberlik yaklaşımında psikolojik danışma ve rehberlik programının program geliştirme ilkelerine göre geliştirilmiş bir yapıda olmadığı söylenebilir. Geleneksel rehberlik yaklaşımına göre geliştirilmiş psikolojik danışma ve rehberlik programlarının, temel program bileşenleri (amaç-içerik-öğretme ve öğrenme süreci-değerlendirme) bakımından belirsizlik ve eksiklikler taşıdığı vurgulanmaktadır. Bu eleştiriler sonucunda, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini meslek ya da program seçimi, kriz durumlarına müdahale ve psikolojik danışman görevleri listesi ile sınırlayan geleneksel rehberlik yaklaşımından, gelişimsel rehberlik yaklaşımına geçilmiştir. Gelişimsel yaklaşım, geleneksel yaklaşımdaki tedavi edici, krize müdahale ve önleyici yaklaşımları da kapsamaktadır (Nazlı, 2003a, s. 11). Öte yandan, kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programı yaklaşımının da kuramsal temellerini gelişimsel rehberlik yaklaşımından aldığı söylenebilir (Erkan, 2001, s. 2).

Gelişimsel rehberlik anlayışının ortaya çıkmasıyla psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri programları da tartışılmaya başlanmış, bu programların hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi ile ilgili sorunlar da bu alanın önemli konu başlıklarından biri durumuna gelmiştir. Kuşkusuz, rehberlikte program geliştirme çalışmaları, bu alanda var olan öteki sorunlardan bağımsız değildir. Yukarıda sayılan, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile ilgili sorunlar, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerin programlarının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerini de doğrudan etkilemektedir. Öte yandan, Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirmenin taşıdığı önemin tam olarak anlaşıldığını ve bu konuda eğitim bilimlerinin öteki alanları ile gerekli işbirliği ve eşgüdümün sağlandığını söylemek de olanaklı değildir (Saldıroğlu, 2002, s. 15).

Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi ile ilgili yapılacak iş ve işlemler ve bunların kimler tarafından yapılacağı, Mayıs 2001 tarihli “Milli Eğitim Bakanlığı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği”nde belirlenmiştir. Söz konusu yönetmelikte, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ile ilgili maddeler şunlardır (2524 Sayılı Tebliğler Dergisi, 2001):

Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Bölüm Başkanlığı'nın görevlerini düzenleyen 30. maddenin (a) fıkrası:

“ Merkezin çalışma alanında yer alan eğitim-öğretim kurumlarının özellik, kademe ve türlerine göre ayrı ayrı olarak rehberlik hizmetleri çerçeve programını, önceki uygulama sonuçları ile ilgili eğitim-öğretim kurumlarının da görüşlerini alarak hazırlar. Ders yılı başlamadan en az bir ay önce ilgili eğitim-öğretim kurumlarına ulaştırır.”

Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde görevli, psikolojik danışmanın görevlerini düzenleyen 36. maddenin (b) fıkrası:

Çalışma alanında yer alan eğitim-öğretim kurumlarının özellik, kademe, türlerine göre ayrı olmak üzere çerçeve programı ve etkinlik programlarının hazırlanmasına ilişkin çalışmaları organize eder ve bu çalışmalara katılır. Bu çalışmanın ön hazırlığı olarak kurumdaki önceki uygulama sonuçları, kurumun özellikleri ve çeşitli boyutları incelenir

Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde görevli, eğitim programcısının görevlerini düzenleyen 39. maddenin (a, b, c, d, e) fıkraları:

- a) Merkezin hizmet alanında kullanılan mevcut rehberlik programlarını amaç, içerik, uygulama ve kullanılan araç ve gerecin uygunluğu gibi yönlerden sürekli olarak izler, değerlendirir ve sonuçlarını merkezdeki ilgili uzmanlara ve eğitim-öğretim kurumlarındaki psikolojik danışma ve rehberlik servislerine iletir.
- b) Çeşitli rehberlik programlarını (mevcut olan, hizmet alanında gereksinim duyulan, öğrencilere ve ailelere yönelik programlar ile ilgili personel için gerekli hizmet içi eğitim programları) ilgili alan uzmanlarıyla birlikte geliştirir.
- c) Okul ya da öğretim programlarıyla ilgili çalışmalara, yönlendirme ve yönlendirmedeki rehberlik hizmetleri açısından katılır.
- d) Programların uygulanması sırasında ortaya çıkan sorunları araştırır, değerlendirir ve sonuçları merkez müdürüne iletir.
- e) Merkezin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin plânlamalarını yapar ve bu hizmetler açısından hizmet alanının gereksinimlerinin belirlenmesine ilişkin inceleme ve araştırmalara katılır.

Eğitim-öğretim kurumlarında, “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu” görevlerini düzenleyen 46. maddenin (a) fıkrası:

a) “ Psikolojik danışma ve rehberlik servisinde hazırlanan yıllık program ve yürütme plânını inceler, bu konudaki görüşlerini bildirir. Uygulanması için gerekli önlemleri karara bağlar.”

Okul müdürünün psikolojik danışma ve rehberlikle ilgili görevlerini düzenleyen 47. maddenin (c) ve (j) fıkraları:

c) Okulun psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesi ile ilgili yıllık program ve yürütme plânının hazırlanmasını sağlar ve uygulanmasını izler.

j) Psikolojik danışma ve rehberlik servisinde hazırlanan program ile yürütme plânının birer örneğini ders yılının başladığı ilk ay içerisinde, yılsonu çalışma raporunun bir örneğini ise ders yılının tamamlandığı ay içerisinde bağlı bulunduğu rehberlik ve araştırma merkezine gönderir.

Koordinatör psikolojik danışmanın görevlerini düzenleyen 49. maddenin (b) ve (c) fıkraları:

b) Psikolojik danışma ve rehberlik servisinin hazırladığı okulun rehberlik programlarını ve çalışma raporlarını onaylamak ve birer örneğini rehberlik ve araştırma merkezine gönderilmek üzere okul müdürüne iletir.

c) Uygulanan rehberlik programları, gerçekleştirilen ve yapılacak olan rehberlik etkinliklerine ilişkin olarak öğretmenler kuruluna bilgi verir.

Okul psikolojik danışmanın görevlerini düzenleyen 50. maddenin (a, b ve c) fıkraları:

a) İl çerçeve programını temel alarak okulunun psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri programını sınıf düzeylerine, okulun türüne ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre hazırlar.

b) Rehberlik programının ilgili kısmının uygulanmasında sınıf öğretmenlerine rehberlik eder.

c) Okulunun tür ve özelliklerine göre gerekli eğitsel ve meslekî rehberlik etkinliklerini plânlar, programlaştırarak uygular ya da uygulanmasına rehberlik eder.

Sınıf rehber öğretmenlerinin görevlerini düzenleyen 51. maddenin (a) fıkrası:

a) “ Okulun psikolojik danışma ve rehberlik programı çerçevesinde sınıfın yıllık çalışmalarını plânlar ve bu plânlamanın bir örneğini psikolojik danışma ve rehberlik servisine verir.”

Görüldüğü gibi, psikolojik danışma ve rehberlik programları, yerel düzeyde ve daha çok okula dayalı program geliştirme çalışmalarıdır. Yönetmeliğe göre, psikolojik danışma ve rehberlik programı hazırlama görevi; Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nden başlayan aşamalı bir düzen içinde, okul psikolojik danışmanlarının sorumluluğuna bırakılmıştır. Okul psikolojik danışma ve rehberlik programları, Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinden gönderilen programlara da çok fazla bağımlı kalınmadan okulun özelliklerine göre hazırlanmaktadır. Söz konusu yönetmelik, psikolojik danışma ve rehberlik programı hazırlama görevini, Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Bölüm Başkanlığı'nda görevli psikolojik danışmanlara ve program geliştirme uzmanlarına vermektedir. Ancak, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'ne program geliştirme uzmanı atanmış değildir (Külahoğlu, 2004, ss. 59–60). Adı geçen yönetmelikte, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ile ilgili kişi ve kurumların görevleri belirtilmiş ise de; programların içeriğinin ne olması gerektiği, nasıl geliştirileceği, nasıl yürütüleceği ve değerlendirileceğine ilişkin bir açıklama yer almamaktadır (Nazlı, 2005, s. 21).

Program geliştirme; programın hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi boyutlarındaki araştırmalara dayalı bilimsel ve bütünsel çalışmaları gerektirmektedir (Yüksel, 2000, s. 582). Psikolojik danışma ve rehberlik programının bu anlayışla ele alındığını gösteren bir yapı söz konusu değildir. Program geliştirme çalışmalarının Türkiye'deki tarihsel gelişimine incelendiğinde, 1950'li yıllara kadar eğitim programı yerine “müfredat programı” kavramı kullanılmıştır. Eğitim programına göre oldukça sınırlı bir kavram olan müfredat programında ağırlıklı olarak ders konuları listesi ile bunların gün ve saatlerini gösteren zaman çizelgesi yapısı vardır (Çilenti, 1988, s. 24; Babadoğan, 1993, s. 65). Bu anlayış daha çok konu merkezlidir. Belirlenmiş konuların

öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir. Bu yaklaşımın psikolojik danışma ve rehberlik programlarına da model olduğu görülmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının var olan durumu da etkinlik ve konu listesi ve bu konuların aylara ve haftalara dağılımı biçimindedir (Külahoğlu, 2004, s. 115).

Türkiye’de öğretim programı geliştirme çalışmaları, çerçeve program niteliğinde bir merkezde hazırlanmakta ve yerel uygulamalarda çevreye uyum sağlayabilecek esnekliği uygulayıcılara verecek niteliktedir. Bu bağlamda psikolojik danışma ve rehberlik programlarına bakıldığında, psikolojik danışma ve rehberlik programları hazırlama çalışmalarının daha çok yerel bir çalışma olduğu söylenebilir.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri programlarının, eğitim programları bütünlüğü içindeki öteki programlarla ve eğitim sistemi içindeki dışındaki pek çok çevre etkeni ile etkileşim halinde olması, sistem yaklaşımı ile ele alınmasını gerektirmektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik süreçleri bireyin kişilik gelişimi ile ilgili çok boyutlu, kapsamlı, karmaşık ve dinamik bir özellik göstermektedir. Psikolojik danışma ve rehberlik programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi, hizmetin özelliklerine bağlı olarak karmaşık bir süreçtir. Hizmetin bu özellikleri sistem yaklaşımı ile ele alınmasının en önemli gerekçelerindedir. Sistem yaklaşımının sistemdeki sorunların karmaşıklığı ve çokluğu, etkinliklerin kapsamının geniş olması ve işlevlerinin önemli olması, yenileme, iyileştirme, geliştirme uygulamalarının gerektiği durumlarda iyi sonuçlar verdiği bilinmektedir. Bu bağlamda psikolojik danışma ve rehberlik programı açısından sistem yaklaşımı; psikolojik danışma ve rehberlik programının eğitim programı bütünlüğü içerisinde öğretim programları ile birlikte düzenlenmesi, yürütülmesi ve değerlendirilmesidir (Külahoğlu, 2004, ss. 126–139). Öte yandan Radd’a göre (1998, ss. 93–97); psikolojik danışma ve rehberlik programı başlı başına bir sistemdir. Rehberlik programı, okuldaki öteki programlarla ilişkili olmakla birlikte, kendi içindeki bileşenlerin de (eğitsel, sosyal, bireysel ve kariyer geliştirme) birbirleri ile bağlantılı bir biçimde yapılandırılması gerekmektedir.

Psikolojik danışma ve rehberlik programları, bir boyutu ile de öğrenen merkezli ve sorun temelli yapıya sahip olabilen programlardır. Burada sorunun özünü bireylerin gelişimsel gereksinimleri, ilgileri ile gerçek yaşam koşulları ve sosyal sorunlar

oluşturmaktadır (Demirel, 2004, ss. 61–62). Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının odak noktasının gelişimsel gereksinimler olması, son yıllarda “kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programı” kavramının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programları, Türkiye’de yeni tartışılmaya başlanmış ve VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Kongresinde önemli bir başlık olmuştur.

Türkiye’de, gelişimsel rehberlik anlayışının tartışılmaya başladığı sürece kadar olan zaman diliminde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının var olan durumu aşağıdaki gibi özetlenebilir (Kaya ve Çivitçi, 2002, s. 239; Terzi, 2004, s. 379):

- Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının amaçları, öğrenci merkezli bir anlayıştan çok konu merkezli bir anlayışa göre oluşturulmuştur.
- Programda yer alan etkinlikler öğrenciyi bilgilendirme ve bilgi aktarımı ağırlıklıdır.
- Önemli günler, eğitici kollar vb. ile ilgili çalışmalar, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin temel konusu olarak programlarda yer almaktadır.
- Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinden gönderilen çerçeve programların dışına çıkılmamaktadır. Dolayısı ile bir eğitim bölgesindeki tüm okullarda birbirinin kopyası programlar uygulanmaktadır. Bu durum psikolojik danışma ve rehberlik programının nasıl hazırlanacağı anlayışı ve kuramsal bilgisinin olmayışına bağlanabilir.
- Psikolojik danışma ve rehberlik programları hazırlanırken öznel öngörülere dayanılmakta çoğunlukla öğrenci gereksinimlerinden hareket edilmemektedir.
- Program değerlendirme işlemine yeterince ağırlık verilmemektedir.
- Psikolojik danışma ve rehberlik programı okul öğretim programından bağımsız bir program izlenimi vermektedir.
- Okul psikolojik danışma ve rehberlik programları genellikle çeşitli test ve test dışı tekniklerin ve bazı sınıf etkinliklerinin uygulanmasının aylara göre dağılımını gösteren bir zaman çizelgesi görüntüsündedir.

- Psikolojik danışma ve rehberlik programında amaçlar ve öğrencilere kazandırılacak yeterlikler açık ve net olarak belirlenmemiş, öğrenci davranışına dönük ifadelendirilmemiştir. Dolayısı ile amaç ifadelerinde açıklık-seçiklik, öğrenci davranışına dönüklük, gözlenebilirlik ve ölçülebilirlik, süreklilik ve birikimlilik özellikleri bulunmamaktadır.
- Program geliştirme çalışmalarının birbirini destekleyen ve ardışık nitelikte olmadığı görülmektedir.

Türkiye’de kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programlarının uygulanmasına 16-05-2000 tarih ve 87 numaralı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı kararı ile “Ortaöğretim Kurumları Sınıf Öğretmenleri İçin 9, 10 ve 11. Sınıf Rehberlik Programı” ile başlanmıştır. Bu program, gelişimsel yaklaşımla, öğrencilerin duygusal-sosyal gelişimlerine yönelik olarak hazırlanmıştır. Programda, öğrencilerin ergenlik dönemi, aile ve çevre ile olumlu ilişkiler geliştirebilme, yaşam becerileri, toplumda kendini gerçekleştirmede sosyal ve psikolojik rollere hazırlık, ilgi ve yeteneklerini, çevresini ve eğitim olanaklarını tanıma, etkin öğrenme, alan seçimi, meslekleri inceleme, üniversite sınavları, işe ve mesleğe hazırlanma bölümleri amaçlandırılmış ve içeriklendirilmiştir (Saldıroğlu, 2000, s. 14).

İlköğretim düzeyinde ise, gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programları çalışmaları, MEB Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığının çalışmaları ile Müfredat Laboratuvar Okulları’nda rehberlikle ilgili aşağıdaki ilkenin benimsenmesi ile başlamıştır (EARGED, 2002, s. 58):

“Müfredat laboratuvar okullarında bireylerin gelişimsel ihtiyaçlarını ön plana alan ve rehberlik hizmetlerinin öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemlerinin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olmasını öngören gelişimsel rehberlik anlayışı esastır.”

İlköğretimde bu ilke ile başlayan gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programı çalışmaları, ilk olarak 2001-2002 eğitim-öğretim yılında pilot çalışma olarak uygulanmaya başlanmıştır. Daha sonra, 2002-2003 eğitim-öğretim yılında müfredat laboratuvar okullarında uygulanmaya başlanmıştır. Ancak tüm ilköğretim okullarında yaygınlaştırılamamıştır (Nazlı, 2005, s. 21). Bunun nedenleri arasında psikolojik

danışma ve rehberlik hizmetleri çalışmalarında model, işbirliği ve rehberlik anlayışı, kaynak, zaman, personel sayısı ve nitelikleri ile ilgili sorunlar sayılabilir (Erkan, 1995, s. 44). Dönmez (2002)'in belirlemelerine göre, müfredat laboratuvar okullarında gelişimsel rehberlik uygulamaları istenilen düzeyde gerçekleşmemektedir (Özdem, 2006).

Milli Eğitim Bakanlığı, 2004–2005 eğitim öğretim yılında uygulamaya başladığı yeni ilköğretim programlarında, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini ara disiplin olarak öğretim programları ile ilişkilendirilmiş bir yapıya yerleştirmeye çalışmıştır (MEB, 2005, s. 18). Bu çalışmaların devamı olarak da, 02–08–2006 tarih ve 329 sayılı kararı ile gelişimsel rehberlik anlayışına dayalı “İlköğretim ve Ortaöğretim Sınıf Rehberlik Programı”nı 2006–2007 eğitim öğretim yılında uygulamak üzere kabul etmiştir. Programın uygulanmasını sağlamak için, 04–08 Eylül 2006 tarihleri arasında il formatör psikolojik danışmanları hizmet içi eğitim yoluyla yetiştirilmiştir. Söz konusu programda kişisel-sosyal, eğitsel ve mesleki rehberlik alanları temel alınmıştır. Okula ve çevreye uyum, eğitsel başarı, kendini kabul, kişiler arası ilişkiler, aile ve toplum, güvenli ve sağlıklı hayat, eğitsel mesleki gelişim olmak üzere toplam yedi yeterlik alanı belirlenmiştir. Bu yeterlik alanları ile ilgili olarak ilköğretim birinci sınıftan ortaöğretim onikinci sınıf sonuna kadar, gelişimsel anlayışla kesintisiz olarak devam eden 240 kazanım belirlenmiştir (MEB, 2006, s. 10).

Program aşağıdaki beş ögeden oluşmaktadır (MEB, 2006, s. 6):

a) Grup rehberliği: İlköğretim ve orta öğretim kurumları sınıf rehberlik programında yer alan kazanımlara yönelik rehberlik etkinlikleri ve sınıf rehberlik programı dışında, okul çapında öğrencilere yönelik düzenlenen grup rehberliği etkinliklerini kapsamaktadır.

b) Bireysel planlama: Öğrencilerin eğitsel ve mesleki geleceğini sağlıklı bir biçimde planlamalarına yardımcı olmak amacıyla; bireyi tanıma, yöneltme, yerleştirme ve izleme hizmetleri çerçevesinde gerçekleştirilecek, bireysel görüşmeler, bireysel ya da grup test ya da ölçüklerinin uygulanması, sonuçlar hakkında geribildirim verilmesi gibi tüm etkinlikler bu bölümde yer alır.

c) Müdahale hizmetleri: Her hangi bir yeterlik alanında, sınıf rehberliği dışında yardım gerektiren, yoğun ihtiyaç gösteren ya da sorun

yaşayan öğrencilere yönelik her türlü bireysel ya da grupla gerçekleştirilen etkinlikler (bireysel ya da grupla psikolojik danışma, krize müdahale, vb) ile bu hizmetlerden yararlanacak öğrencilerin tespitine yönelik çalışmalar bu bölümde yer alır. Ayrıca önleyici müdahale kapsamında sorun yaşaması muhtemel risk gruplarındaki öğrencilere yönelik çalışmalar da (“Psikoeğitim”, “Hayata Sahip Çıkmak”, “Haydi Kızlar Okula”, “Psikososyal-Kuş Gribi”, “Temel Önleme”, “Eğitim Ortamlarında Şiddetin Azaltılması ve Önlenmesi çalışması” vb.) bu bölümde yer alır.

d) Program geliştirme, araştırma, müşavirlik ve profesyonel gelişim: Okul ve sınıf rehberlik programlarının; planlanması, hazırlanması, uygulanması ve değerlendirmesine yönelik etkinlikler, araştırma etkinlikleri, kurullara, toplantılara, kongre, sempozyum v.b. gibi bilimsel etkinlikler katılma, hizmet içi eğitime katılma, veli, öğretmen ve yöneticilere müşavirlik, halkla ilişkiler gibi tüm etkinlikler bu grupta yer alırlar.

e) Diğer: Programın diğer unsurları içine yerleştiremeyen etkinlikler bu grupta yer alır (“belirli gün ve haftalarla ilgili çalışmalar vb.”)

Program, rehberlik ve sosyal etkinlik saatlerinin öğretim yılı boyunca ilköğretimde 18 hafta rehberlik, 18 hafta sosyal etkinlik olarak dönüşümlü olarak kullanımına uygun olarak hazırlanmıştır. İlköğretim düzeyinde öğretim yılı boyunca üç haftanın psikolojik danışma ve rehberlik ile ilgili test, envanter uygulamaları ve mesleki gezilere ayrılmıştır. Ancak bu program okul psikolojik danışma ve rehberlik programı değil, bu programın bir parçasıdır. Sınıf rehberlik saatlerinde uygulanması için hazırlanmıştır (MEB, 2006, ss. 12–13). Dolayısı ile Rehberlik Araştırma Merkezleri ve Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Servisleri’nce geliştirilecek çerçeve psikolojik danışma ve rehberlik programının bir boyutunu oluşturan sınıf rehberliği programı konusunda önemli bir gelişme sağlanmıştır. Ancak bu programla birlikte öteki okul psikolojik danışma ve rehberlik programı öğelerini sistem bütünlüğü içerisinde kapsayan program çalışmalarının yapılmasına gereksinim vardır.

1.2. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi

Eğitsel uygulamaların niteliğinin artırılması çabalarının başarıya ulaşabilmesi, öğretim ve yönetim süreçlerinin yanı sıra öğrenci kişilik hizmetleri kapsamındaki hizmetlerin de planlı ve programlı yürütmesini gerektirmektedir (Saldıroğlu, 2002, s. 13). Bu durum, öğrenci kişilik hizmetleri uygulamalarının en önemli ögesi olan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri için de geçerlik taşımaktadır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, öğretim sürecinin ve eğitim programlarının en önemli parçası, bütünleyicisidir (Varış, 1996, s. 13). Kaldı ki; gelişimsel rehberlik anlayışı da, rehberlik olgusunu her şeyden önce bir program olarak tanımlamaktadır (Gysbers, 2002, s. 149).

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin programlı olarak yürütülmesi; çalışmaların etkili, düzenli ve sistematik olarak yürütülmesi, verimliliğin artırılması, emek ve zaman bakımından ekonomiklik gibi pek çok katkı sağlamaktadır (Külahoğlu, 2004, s. 105). Bu nedenle psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri; eğitim sisteminin genelinden, öğretim kademeleri ve sınıf düzeyine kadar her aşamada değerlendirilip güncel gereksinimlere göre geliştirilebilen bir program işleyiş ve yapısında desenlemelidir (Gibson ve diğerleri, 1983, s. 185).

Okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin, program geliştirme ilke ve yöntemlerine uygun olarak yürütülmesinin, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerindeki, “esneklik, gönüllülük, gereksinimlere görelilik vb.” kimi ilkelerle uyuşmayacağı ve bu hizmetleri sınırlandırabileceği konusu zaman zaman tartışılmaktadır. Ancak, bu ilkelerin yalnızca danışman ile danışan arasındaki ilişkileri düzenlediği unutulmamalıdır. Dolayısı ile bu ilkeler psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme ile ilişkili değildir. Öte yandan, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri etkin bir işbirliği ve ekip çalışması gerektirmektedir. Bu durumun aksi bir uygulama, hizmet birliğini ve hizmet standardını bozacağı gibi, uygulamaları kişisel anlayışlara bırakmak anlamına da gelebilecektir (Saldıroğlu, 2002, s.14).

Psikolojik danışma ve rehberlik programı, öğretim programlarında olduğu gibi bilgiye ağırlık tanıyan ve derslerle sınırlı bir program değildir. Psikolojik danışma ve

rehberlik programı; sınıf içi etkinlikler, seminerler, bireysel ve grupla görüşmeler, psikolojik danışma, eşgüdüm, eğitsel ve mesleki kurum gezileri vb. etkinliklerden oluşan kapsamlı bir programdır. Bu yönüyle psikolojik danışma ve rehberlik programı; bireyin okul içi ve okul dışı yaşamını etkin bir biçimde sürdürebilmesine yardımcı olabilmek için çeşitli psikolojik danışma ve rehberlik etkinliklerini ve değerlendirme süreçlerini içeren sistemli etkinlikler bütünü olarak tanımlanabilir. Can'a göre (1993, s. 174), eğitim programı bütünlüğünde okul psikolojik danışma ve rehberlik programı; okuldaki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini düzenleyen, bu tür hizmetlerin hangi amaçlar, hangi kapsam, hangi uygulama yaklaşım ve teknikleri ile okuldaki öteki programlarla nasıl ilişki kurularak, kimlerce, ne zaman ve nasıl verileceğini gösteren bir yapıdır. Gelişimsel açıdan ele alındığında; sınıf rehberliği programı, okul kapsamlı etkinlikler programı, psikolojik danışma programı, yaşam becerileri eğitim programı, koruyucu eğitim programı vb. pek çok program psikolojik danışma ve rehberlik programı kapsamında yer alır. Bu programların türü ve sayısı okuldan okula göre değişebilir (Nazlı, 2005, s. 62). Bu duruma karşın psikolojik danışma ve rehberlik programlarının her okul için geçerli olabilecek aşağıdaki öğeleri de içermesi uygun görülmektedir (Can, 1993, s. 174):

- Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile ulaşılabilecek hedefler,
- Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının uygulanmasında uyulması gerekli ilkeler,
- Psikolojik danışma ve rehberlik programının uygulanması kapsamındaki bilgi verme, psikolojik danışma, sınıf rehberliği, görüş alışverişi gibi temel hizmet birimleri,
- Psikolojik danışma ve rehberlik programı ile okuldaki öteki programlar ve etkinlikler (öğretim programları, eğitsel kollar, özel öğretim etkinlikleri vb.) arasındaki ilişkiler,
- Psikolojik danışma ve rehberlik programı uygulanması sürecinde yönetici, psikolojik danışman, sınıf rehber öğretmeni ve öğretmenlerin görev ve sorumlulukları,

- Okul rehberlik psikolojik danışma servisinin yapısı ve işleyişi,
- Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının uygulanmasında yararlanılacak genel ve özel yaklaşım ve teknikler,
- Psikolojik danışma ve rehberlik programının uygulanacağı fiziksel ortamlar, materyaller ve finans gereksinimleri.

Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusundaki süreç incelendiğinde, geleneksel rehberlik anlayışı temelli programlardan gelişimsel rehberlik anlayışına dayalı olarak geliştirilen programlara doğru bir geçişin varlığı göze çarpmaktadır.

Geleneksel rehberlik yaklaşımı temelli psikolojik danışma ve rehberlik programlarının konuların aylara göre dağıtılması ve psikolojik danışman görevleri listesi biçiminde olduğu söylenebilir. Geleneksel rehberlik anlayışında psikolojik danışma ve rehberlik programının temel bileşenleri (amaç-içerik-süreç-değerlendirme) ile programın öteki programlarla ilişkileri konusunda belirsizlikler göze çarpmaktadır. Bu tür belirsizliklerin, psikolojik danışma ve rehberlik programının uygulanmasını ve değerlendirilmesini zorlaştırdığı ve programların geliştirilebilirliğini olumsuz etkilediği görülmektedir.

Kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programı, bireylerin gelişimsel gereksinimlerini öncelikleyen bir programdır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi görevlerine ve gereksinimlerine odaklanır. Gybers'e göre (1997), 1960'lı yıllarda ortaya çıkan gelişimsel rehberlik yaklaşımı kuramsal temelindeki kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programı aşağıdaki özelliklere sahiptir (Nazlı, 2005, s. 33):

- Okul yönelimli değil öğrenci gelişimi yönelimlidir,
- Rehberlik tam anlamıyla bir programdır,
- Duruma, konuma değil, programa odaklanır,
- Klinik temelli değil, eğitim temellidir.

Gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programının temel ilkeleri ise şunlardır (Borders ve Drury, 1992; Gybers, 1996; Myrick, 1997'den aktaran: Nazlı 2003a, ss. 14–17):

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri tüm öğrencilere yöneliktir. Kimi öğrenciler diğerlerine göre daha yoğun sorunlar yaşasalar da, psikolojik danışma ve rehberlik programı; tüm öğrencilere gelişimsel destek vermeye ve yaşantılar kazandırmaya yöneliktir. Yine psikolojik danışma ve rehberlik programı düşük ve üstün yetenekli, başarılı - başarısız öğrenciler, kız - erkek öğrenciler, farklı etnik kökene, dine ve kültüre sahip öğrenciler ayrımı olmaksızın bütün öğrencilere hizmet eder.

Gelişimsel rehberlik organize ve planlı bir programa sahiptir. Psikolojik danışma ve rehberlik programında öğrenci gelişimine yardımcı genel ve özel amaçlar vardır. Program; öğrencilerin fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimlerine yardımcı olacak şekilde hazırlanır. Rehberlik bir programdır. Bu programın öğrencilere çeşitli gelişim alanlarında kazandırmak istediği yeterlikleri, öğrencilere bu yeterlikleri kazandıracak etkinlik ve süreçleri, sertifikalı elemanları, materyal ve kaynakları vardır.

Gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programı ardışık ve esnek **tir.** Gelişim özellikleri ve gereksinimlerine odaklı olmanın doğal bir sonucu olarak programın devamlılığı önemlidir. Psikolojik danışma ve rehberlik programı; okul, çevre ve öğrenci gereksinimleri ile öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerine göre düzenlenebilecek esnekliktedir. Yine bu esnekliğin bir gereği olarak ortaya çıkan bir sorun ya da gereksinim doğrultusunda hazırlanabilecek bir ünite programa eklenebilir.

Gelişimsel rehberlik tüm eğitim sisteminin tamamlayıcı bir parçasıdır. Psikolojik danışma ve rehberlik programı, kendine özgü bir misyon ve felsefe üzerinde temellendirilse de, hem öğretim programının bütünleyicisi hem de bağımsız bir parçasıdır. Psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrencilerin daha etkili öğrenmelerine yardımcı olur. Öğretim sürecini kolaylaştırmayı ve öğrenci başarısını artırmayı hedefler. Psikolojik danışma ve rehberlik programı ile öğretim programı, eğitim programı bütünlüğünde birbirini tamamlar ve pekiştirir. Örneğin iletişim becerisi, Türkçe, sanat dersleri gibi derslerde, problem çözme becerisi fen ve matematik derslerinde, sosyal beceriler sosyal etkinliklerde yer alırken kariyer planlama becerisi bütün öğretim programlarında görülebilir. Ayrıca akademik

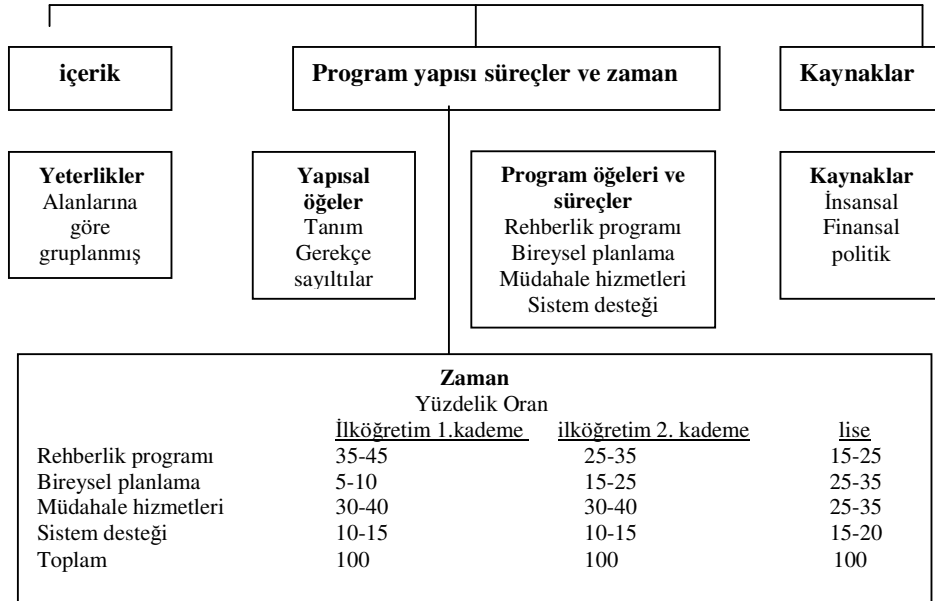

bir derste öğrenilen bir konu rehberlik saatlerinde bireyselleştirilebilir. Örneğin İngilizce dersinde öğrenilen bir mektup yazma becerisi rehberlik programının kariyer planlama becerisi boyutunda iş başvurularında yazılan mektuplara dönüştürülebilir.

Gelişimsel rehberlik programı bütün okul personelinin katılımı ve işbirliği ile gerçekleştirilir. Gelişimsel rehberlik programından yalnızca danışmanlar değil, öğretmenlere, yöneticiler, destek personeli ve okuldaki tüm personel sorumludur ve tüm okul personelinin desteği ve işbirliği ile yürütülür.

Gelişimsel rehberlik, profesyonel anlamda psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti veren psikolojik danışmanları kapsar. Rehberlik amaçları programda yer alsa da, programda özel hizmet ve psikolojik danışma gibi hizmetler de vardır. Psikolojik danışma ve rehberlik programı tasarısında terapi yoktur. Ancak buna gereksinim duyan öğrenciler olabilir ve psikolojik danışma hizmeti n bu konuda eğitim almış psikolojik danışmanlarca verilir.

Kapsamlı psikolojik danışma ve rehberlik programının öğeleri; içerik, programın yapısı-süreçler ve zaman ve kaynaklardan oluşur. Bu durum aşağıdaki şekilde tablolastırılabilir (Gysbers, 2002, s. 148):

Şekil 1: Kapsamlı Gelişimsel Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğeleri

Kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programları yapısına bakıldığında yalnızca sınıf rehberliği programından oluşmadığı, okulda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri anlamındaki her türlü uygulamayı kapsadığı görülmektedir. Gybers ve Henderson' a göre (2000), psikolojik danışma ve rehberlik programı öğeleri aşağıdaki açıklanabilir (Aktaran: Nazlı, 2003a, ss. 40–42):

a) Rehberlik programı: Kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programının en önemli parçasıdır. Programın merkezidir. Okuldaki tüm öğrencilere yöneliktir. Öğrencilere kazandırılmak istenen yeterliklerden oluşur. Genellikle sınıflarda grup rehberliği yöntemi ile uygulanır. Aşağıdaki gibi açıklanabilecek sınıf içi etkinlikler ve okul kapsamlı etkinlikler olmak üzere iki bölümden oluşur.

Sınıf içi etkinlikler, okuldaki bütün öğrencileri için tasarlanır. Bu nedenle bütün sınıflarda haftada 1 saat “ sınıf rehberliği saati” bulunur. Sınıf rehberliği saati yeni değildir. Geleneksel rehberlik programında da uygulanmıştır. Ancak gelişimsel rehberlik programında her sınıf seviyesine uygun olarak düzenlenmiş yeterlikler, konular, yöntem, araç gereç ve kaynaklar ile değerlendirme yapılarından oluşan bir öğretim süreci söz konusudur. Sınıf içi etkinlikler için program genel amaçları, içeriği her sınıf seviyesi göre belirlenen hedefleri ve kritik davranışları hazırlanır. Bu biçimde hazırlanan üniteler bir öğretim yılına dağıtılır. Hedef davranışları kazandıracak eğitim durumları belirlenir. Öğrencinin hedef davranışları ne ölçüde kazandığını belirlemek amacıyla sınav durumları saptanır. Bütün bu bileşenlerden oluşan bir “sınıf rehberliği öğretim programı” vardır. Okul kapsamlı etkinlikler ise daha kalabalık öğrenci gruplarına hazırlanmaktadır. Örneğin meslek seçimi, üst öğrenim kurumlarına geziler ve çeşitli konferanslar vb gibi.

b) Bireysel planlama: Rehberlik programının bu parçasında öğrencilerin kişisel, eğitsel, sosyal ve kariyer gelişimi planlarına yardımcı olmak üzere desenlenmiş çalışmalar yer alır. Bu çalışmalar, bireyi tanıma ve değerlendirme, çeşitli eğitsel, sosyal, mesleki konularda bilgilendirme, yerleştirme ve izleme etkinliklerini kapsar.

c) Müdahale Servisleri: Kişisel- sosyal, eğitsel ve kariyer gelişimi gibi çeşitli sorunları olan öğrencilere yönelik bir hizmettir. Bu kapsamda; akademik başarısızlık, kariyer kararsızlığı, devamsızlık, okuldan ayrılma, ailevi sorunlar, yakınına kaybetme, kişiler arası ilişkilerde sorunlar, kaygı, stres, madde bağımlılığı vb. gibi öğrenci sorunları ile ilgilenilir. Bu süreçte öğrencilere bireysel ya da 5–6 kişilik küçük gruplar halinde bireysel planlamalarına danışmanlık edilir.

d) Sistem desteği: Sistem desteği; psikolojik danışma ve rehberlik programının hazırlanması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi için gerekli yönetsel ve eğitimsel etkinliklerden oluşur. Bu süreçte, psikolojik danışma ve rehberlik programının değerlendirilmesi, izlenmesi, geliştirme ve güncelleştirmesine dayalı araştırmalar yapılır. Psikolojik danışmanların mesleki yeterliklerinin, güncel gelişmeleri de dikkate alarak, sürekli geliştirilmesi için hizmet içi eğitim, mesleki kongre, seminer, konferans ve toplantılara katılım, lisansüstü eğitim vb. olanakları sistemce sağlanabilir. Yine bu kapsamda bültenler, broşürler, yerel medya ya da okul toplantıları ile psikolojik danışma ve rehberlik programı personele ve topluma tanıtılır. Psikolojik danışmanların öğretmen ve öteki personelle alanı ile ilgili konularda öğrencilerin gereksinimlerini de dikkate alarak düzenli bilgiler verilmesi söz konusudur. Okul içindeki ya da eğitim bölgesindeki çeşitli kurullara (öğretmenler kurulu, okul-aile birliği vb) katılma, bu kurullara destek verme ve destek alma çalışmaları da bu çerçevede yapılır.

Geleneksel rehberlik programları ile gelişimsel rehberlik programları aşağıdaki şekilde karşılaştırılabilir (Altıntaş, 2002, s. 17; Erkan, 1995, s. 40; Külahoğlu, 2004, s. 143; Nazlı, 2004, s. 210):

Tablo 1: Geleneksel Rehberlik Programı ve Gelişimsel Rehberlik Programı Karşılaştırması

Geleneksel rehberlik programları	Gelişimsel Rehberlik programları
Çeşitli test ve test dışı etkinliklerle bazı sosyal beceri etkinliklerinin uygulanmasının aylara göre dağıtıldığı iş takvimi görüntüsündedir	Rehberlik amaç, ilke yöntemler ve değerlendirme süreçlerinin açıkça tanımlandığı bir programdır
Okulda ayrı ve bağımsız bir program izlenimi vermektedir	Rehberlik programı okul eğitim programının ayrılmaz bir parçası ve bütünleyicisidir
Öğrencilere kazandırılacak yeterlikler genellikle öznel öngörülerle belirlenir	Kazandırılacak yeterlikler öğrenci gelişim özelliklerine ve gereksinimlerine göre belirlenir
Rehberlik Araştırma Merkezince gönderilen çerçeve programın pek dışına çıkmaz ve okullarda genellikle benzer biçimde uygulanır	Öğrenci gereksinimleri odaklı olduğundan okuldan okulu farklılık gösterir. Ardışık ve esnekler
Okuldaki tüm personelin işbirliği ile uygulanması yeterince tanımlanmamıştır	Uygulanabilmesi için okuldaki tüm personelin işbirliği yapması açıkça tanımlanmıştır
İlköğretimde rehberlik programının uygulanması için belirli bir zaman ayrılmamıştır	Programın uygulanması ders programı içinde belli bir zaman ayrılmıştır
Programın amaçlarını ne ölçüde ulaşıp ulaşmadığı değerlendirme yılsonu faaliyet raporundan ibarettir	Programın amaçlarına ulaşıp ulaşmadığına ilişkin değerlendirme çalışmaları açıkça tanımlanmıştır

Eğitim programları kapsamında, öğretim programları ve öteki programlar kadar psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi süreci de büyük önem taşımaktadır. Öğretim programlarının geliştirilmesi süreci ile ilgili pek çok kuram, ilke ve yöntemlerin psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirilmesi için de geçerli olduğu söylenebilir. Babadoğan'a göre (1993, s. 64) en genel anlamıyla program geliştirme; programın hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve değerlendirme sonrası elde edilen bulgular doğrultusunda geliştirilerek yeniden düzenlenmesi sürecidir. Varış ise (1996, s. 21), program geliştirme sürecini; bir eğitim kurumu içinde ve dışında Milli Eğitimin ve eğitim kurumunun amaçlarını etkinlikle geliştirmek üzere düzenlenen içerik ve etkinliklerin, uygun yöntem, teknik ve araç-gereçlerle geliştirilmesine yönelmiş işbirlikçi çalışmaların tümü olarak tanımlamıştır. Demirel'e göre (2004), program geliştirme süreci; sırasıyla program geliştirme sürecinin planlanması, program tasarısının hazırlanması, programın uygulanması, değerlendirilmesi ve programa süreklilik kazandırılması aşamalarını içeren dinamik bir süreçtir. Program; öğretmene neyi, niçin, nasıl öğreteceğini, yöneticiye hangi eğitim ortamı, kaynak ve araç-gereçlere gereksinim olacağını, eğitim denetçisine neyi nasıl değerlendireceğini, öğrenciyeye neyi öğreneceğini, kendinden beklenenlerin neler olduğunu, işverene ve topluma hangi niteliklerle donanmış bireyler beklemeleri gerektiğini bildirmelidir. Nitelikli bir programın aşığıdaki sorulara da yanıt vermesi gerekir (Doğan, 1997, s. 4):

- Toplumun ve bireyin gereksinimleri nelerdir? Bu gereksinimler nasıl belirlenmelidir? Program amaçları hangi verilere dayalı olarak nasıl ifade edilmelidir?
- Program içeriği nasıl seçilmelidir? Amaçlara ulaşmak için ne tür eğitim yaşantıları sağlanmalıdır?
- Eğitim yaşantıları nasıl düzenlenmeli, içerik öğrencilere nasıl iletilmelidir?
- Program amaçlarına ulaşıp ulaşılamadığı hangi yöntem-teknik ve araçlarla nasıl değerlendirilmelidir?

Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme süreci aşağıdaki biçimde aşamalandırılabilir (Gibson ve diğerleri, 1983, ss. 187):

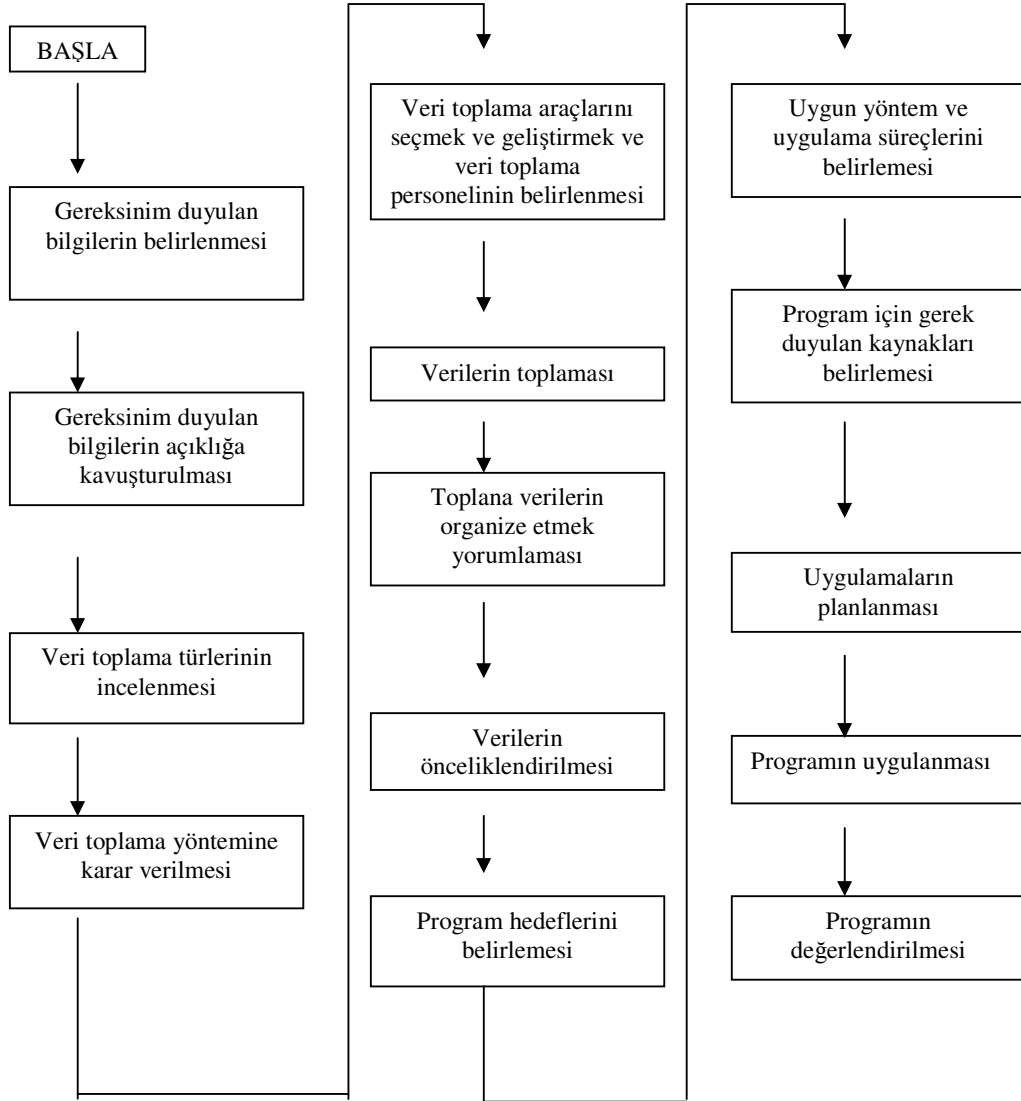
- 1) Psikolojik danışma ve rehberlik programının tanım, gerekçe ve varsayımlarının belirlenmesi,
- 2) Psikolojik danışma ve rehberlik kurulunun oluşturulması,
- 3) Psikolojik danışma ve rehberlik gereksinimlerinin belirlenmesi,
- 4) Rehberlik kurulunca öncelikli gereksinimlerin analiz edilmesi,
- 5) Psikolojik danışma ve rehberlik kurulunca, psikolojik danışma ve rehberlik programının özel amaçlarının belirlenmesi,
- 6) Psikolojik danışma ve rehberlik kurulunca belirlenen amaçların tüm okula geribildirim alma amacıyla sunulması,
- 7) Psikolojik danışma ve rehberlik kurulunca tarafından psikolojik danışma ve rehberlik programının işlevlerini ve psikolojik danışmanın sorumluluklarını içeren resmi bir yazının geliştirilmesi,
- 8) Psikolojik danışma ve rehberlik programından yararlanacakların (öğrenci, öğretmen ve veliler) psikolojik danışma ve rehberlik programına yönlendirilmesi ve programın tanıtılması,
- 9) Psikolojik danışma ve rehberlik kurulunca programın aşamalı ve devamlı olarak geliştirilmesi için bir yapı oluşturma,
- 10) Psikolojik danışma ve rehberlik programının değerlendirme yaklaşımlarının psikolojik danışma ve rehberlik komitesince belirlenmesi,
- 11) Psikolojik danışma ve rehberlik programı değerlendirme bulgularının düzenli olarak tüm okulla paylaşılması.

Yine Gibson ve diğerleri (1983, s. 77) tarafından Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme ilkeleri aşağıdaki şekilde ortaya konulmuştur:

- 1) Psikolojik danışma ve rehberlik devamlılık gerektiren bir süreçtir.
- 2) Psikolojik danışma ve rehberlik süreci belirli hizmetler ya da kabul edilmiş sorumluluklar yoluyla sürdürülür.
- 3) Okul psikolojik danışma ve rehberlik programı öğrenci özellikleri ve gereksinimleri ile ilişkilidir.
- 4) Okul psikolojik danışma ve rehberlik programı okul psikolojik danışmanı tarafından koordine edilip yönetilir.
- 5) Okul psikolojik danışma ve rehberlik programı, öğretim programı ile uyumlu olmalı ve öğretim programını desteklemektedir.
- 6) Okul psikolojik danışma ve rehberlik programı toplum özellikleri ve gereksinimleri ile uyumlu ve ilişkilidir.

- 7) Okul psikolojik danışma ve rehberlik programı değişen gereksinimlere ve fırsatlara uyarlanabilmesi için esnek olmalıdır.
- 8) Okul psikolojik danışma ve rehberlik programı doğası gereği sürekli değerlendirme, araştırma ve hizmetiçi eğitim etkinlikleri içerdiğinden gelişimseldir.

Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme süreci aşağıdaki şekilde şemalaştırılabilir (Gibson ve diğerleri, 1983, s. 61)' den uyarlanmıştır:

Şekil 2. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Geliştirme Süreci İşlem Akışı

1.2.1. Program Tanımı, Gerekçesi ve Sayıtlıları

Programın yapısı ve kimliği programın tanımı gerekçesi ve sayıtlıları ile ortaya konulur. Bunun için programın tanımı, gerekçesi ve sayıtlıları iyi temellendirilmelidir. Bunlar programın kimliğini oluşturacaktır. Baldwin ve diğerleri'ne göre (1998, ss. 9-10), ilköğretim psikolojik danışma ve rehberlik programlarının ön plana çıkan temel özellikleri, gelişimsellik, kapsamlılık, devamlılık, önleyiciliktir. Öte yandan gelişimsel rehberlik yaklaşımına göre programın tanımı, gerekçesi ve sayıtlıları programın yapısal öğelerini oluşturmaktadır (Erkan, 2001, s. 12). Bu öğeler aşağıdaki biçimde açıklanabilir:

a. Tanım: Bu bölüm programın tanımı ya da açıklaması diye adlandırılır. Programın amacı ortaya konulur. Program ile öğrencilere kazandırılmak istenen yeterlikler, programın hedef kitlesi ve program öğelerinin kısaca özetlendiği bölümdür (Erkan 2001, s. 12). Programın açıklamasında; programı kimin sunacağı, programın kime hizmet vereceği, öğrencilerin hangi yeterlikleri kazanacağı, programın nasıl yapılandırılacağı sorularına yanıt verilmelidir (Nazlı, 2003a, s. 35).

b. Gerekçe: Psikolojik danışma ve rehberlik programı ile öğrencilere kazandırılacak yeterliklerin önemine vurgu yapılır. Rehberlik programına neden gerek duyulduğu bu bölümde tartışılır ve programın yararları üzerinde durulur. Programın gerekçesi; psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin eğitim programındaki rol ve işlevini vurgular (Kaya ve Çivitçi, 2002, s. 208).

c. Sayıtlılar: Sayıtlılar psikolojik danışma ve rehberlik programını biçimlendiren ve yönlendiren ilkelerdir. Bunlar aynı zamanda programla ilgili planlama, desenleme, uygulama ve değerlendirme etkinliklerinin sürekliliği ve gerekliliği konusunda da yol göstericidir (Erkan, 2001, s. 15).

Psikolojik danışma ve rehberlik programının tanımlanması ve gerekçelendirilmesi okulda program konusunda belli bir anlayış birliğinin oluşmasına da hizmet edecektir. Tan'a göre (1992, s. 248); psikolojik danışma ve rehberlik programının geliştirilmesinde ilk yapılması gereken bu anlayış birliğinin sağlanmasıdır.

1.2.2.Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kurulunun Oluşturulması

Program geliştirme bir kişinin yapabileceği bir çalışma değildir. Program geliştirme sürecine programla ilgili karar vericilerin, programı uygulayanların ve programdan doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili herkesin katılması önemlidir. Bu nedenle program geliştirme çalışmalarının bir kurul tarafından yürütülmesi gerekmektedir. Bu kurulda konu alanı uzmanı, program geliştirme uzmanı, ölçme ve değerlendirme uzmanı etkin olarak geliştirme sürecinde yer almaktadır. Bu çalışmalara zaman zaman eğitim psikoloğu, eğitim sosyoloğu, eğitim felsefecisi, eğitim teknoloğu vb uzmanlarda danışmanlık desteği vermektedir (Çilenti, 1988, ss. 20–23; Büyükkaragöz ve Çivi, 1997, s. 234; Demirel, 2004, s. 67). Psikolojik danışma ve rehberlik programının da yalnızca psikolojik danışman tarafından geliştirilmesi beklenemez. Psikolojik danışma ve rehberlik programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında sürekli görev yapacak bir kurula gereksinim vardır (Tan, 1992, s. 249). Bu kurul psikolojik danışma ve rehberlik programının hizmet verdiği ve hizmet aldığı grupların kendi içindeki resmi iletişimini oluşturacaktır. Kurul, okulda psikolojik danışma ve rehberlik programı ile ilgili herkese programın hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi ile ilgili bilgi, anlayış ve kavramların akışı için bir kanal sağlar. Bu kurulda psikolojik danışman, program geliştirme uzmanı, yönetici, öğretmen veli ve öğrenci temsilcileri yer alabilir. Bir başka boyuttan bakıldığında psikolojik danışma ve rehberlik programı yerel nitelikli ve okulda geliştirilen bir programdır. İşte psikolojik danışma ve rehberlik kurulu, okulda psikolojik danışma ve rehberlik programının geliştirilmesi sürecinin; planlanması, hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi aşamalarında görev yapacak, okul psikolojik danışma ve rehberlik programını yönetecektir (Worzbyt ve diğerleri, 1989, s. 20).

Psikolojik danışma ve rehberlik kurulu okuldaki sistemin bütün dinamiklerini örnekleyebilecek kadar geniş, misyonunu tamamlayabilecek kadar da az kişiden (10–12) oluşmalıdır. Ekipte okul içinde ve dışında psikolojik danışma ve rehberlik programına katkı getirebileceği düşünülen kişiler bulunmalıdır. Bu bakımdan kurulda; okul yöneticileri, öğretmenler, okul sağlık personeli, öğrenci işleri çalışanları, okulda bulunan öteki uzmanlar, ailelerin temsilcileri ile iş ve endüstri gibi toplum temsilcileri bulunmalıdır (Worzbyt ve diğerleri, 1989, s. 20). Psikolojik danışma ve rehberlik

kurulunda görev yapacak kişilerin psikolojik danışma ve rehberlik alanına yatkınlıkları olan ve bu konudaki deneyim ve değerlendirmelerine güvenilen kişilerden oluşması da önemli görülmektedir (Gibson ve diğerleri, 1983, s. 188). Yönetici ve öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecine etkin olarak katılmaları sağlanmalıdır. Bu konuda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kurulu çalışmalar yapmalıdır. Oliva'ya (2005, s. 88) göre, programı geliştirme çalışmalarına okul yöneticisi liderlik etmeli, bu programın geliştirmesi çalışmalarını kendi sorumlulukları arasında görmeli ya da birini program liderliğinde görevlendirmelidir. Psikolojik danışma ve rehberlik programını onaylamak, hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için gerekli koşulları hazırlamak yöneticilerin görevidir. Bu bakımdan psikolojik danışma ve rehberlik programına gerekli yönetsel destek verilmelidir. Bu yönetsel destek, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ve uygulanması için gerekli zaman, araç- gereç ve donanım, mali kaynaklar ile eşgüdüm ve işbirliğini sağlama ve bunları izleme ve değerlendirme başlıklarına odaklanmalıdır (Tan, 1992, s. 264). Kurulda yer almayan öğretmenlerin de program geliştirme sürecine katılımı çok önemlidir. Kaldı ki öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik ilgili en önemli görevlerinden biri de okul psikolojik danışma ve rehberlik programını destekleme ve geliştirmedir (Yeşilyaprak, 1999, s. 30). Öğretmenlerin katılımı birçok düzeyde gerçekleşebilir. Ancak öğretmenlerin katılımı program geliştirme ile ilgili, bilgi, beceri ve anlayışları ile sınırlıdır. Yine okulun yapısı, yönetim anlayışı, değerleri ve örgüt iklimi, birlikte çalışılacak ortak zamanın olup olmaması da program geliştirme sürecine katılımında etkilidir (Yiğit, 2002, ss. 27–33). Öğretmenlerin rehberlik programlarının hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi çalışmalarına katılımları bu alanda geliştirilmeleri ile sağlanacaktır (Baloğlu ve Tan, 2006, s. 319).

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin kurullar tarafından yürütülmesi uygulaması Türkiye'de de benimsenmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliğinde, "Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu" adıyla tanımlanmış bir kurul bulunmaktadır. Bu kurul okul müdürünün başkanlığında, okul müdür yardımcıları, okul psikolojik danışmanı, sınıf rehber öğretmenlerinden her sınıf düzeyi seçilen en az bir temsilci, disiplin kurulu temsilcisi, okul-aile birliği temsilcisi ve öğrenci temsilcisinden oluşmaktadır. Bu kurul okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinden sorumludur.

Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme ile ilgili görevi aşağıdaki gibi açıklanmıştır (2524 Sayılı Tebliğler Dergisi, 2001 s. 326):

“Psikolojik danışma ve rehberlik servisinde hazırlanan yıllık program ve yürütme planını inceler, bu konudaki görüşlerini bildirir. Uygulanması için gerekli önlemleri karara bağlar.

1.2.3. Program Hazırlama Görev ve Zaman Çizelgesinin Yapılması

Program geliştirme çalışmaları ile ilgili gerçekleştirilecek iş, işlem ve görevlerin ne kadar sürede ve ne zaman yapılacağı belirlenmesi çalışmaların etkinlikle yürütülmesi ve zamanında bitirilmesi açısından oldukça önemlidir (Demirel, 2004, s. 71). Nazlı (2005, s. 68), gelişimsel anlayışa göre psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde izlenebilecek işlem basamakları ve bunlara ayrılacak yaklaşık süreleri gösteren işlem-zaman çizelgesini aşağıdaki biçimde özetlemiştir.

Tablo 2: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı İşlem-Zaman Çizelgesi

Aylar	Mart				Nisan				Mayıs				Haziran			
Haftalar	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
İşlem Basamakları																
Yöresel düzeyde rehberlik gereksinimlerini belirleme	■	■	■	■												
Okul düzeyinde rehberlik gereksinimlerini belirmeme			■	■	■											
Programa geçiş için organizasyon yapma					■	■	■									
Programın ön hazırlıklarını yapma							■	■	■							
Programı kavramsallaştırma								■	■	■	■					
Nitelik ve nicelik tasarısı										■	■	■				
Politik destekleri onaylatma													■	■	■	
Programı yazılı hale getirme														■	■	
Veri toplama araçlarını belirleme															■	■
Değerlendirme planı yapma																■

Program hazırlama ile ilgili bir başka örnek zaman akış çizelgesi aşağıdaki gibi verilebilir (Erkan, 2001, s. 28):

0-6 Ay

Kurulların oluşturulması

Gereksinimlerin belirlenmesi

Program standartlarının belirlenmesi

Planlama değerlendirilmesinin başlatılması

6-12 Ay

Kurulların program geliştirmeye yönlendirilmesi

Hali hazırdaki programın incelenmesi

Rehberlik programının yeniden düzenlenmesi

Değerlendirmenin desenlenmesi

12-24 Ay

Kurulların program uygulamasına dâhil edilmesi

Personelin programa hazırlanması

Programın uygulanmasının izlenmesi

Sonuçların program iyileştirilmesinde kullanılması

1.2.4. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Gereksinimlerinin Belirlenmesi

Program geliştirmede gereksinim belirleme çalışmaları, programı; birey, toplum ve konu alanı ile ilgili olarak temellendirecektir. Gereksinim saptama sürecinde aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır (Demirel, 2004, s. 74):

- Toplumun beklenti ve gereksinimleri nelerdir?
- Bireyin beklenti ve gereksinimleri nelerdir?
- Konu alanı ile ilgili gereksinimler nelerdir?

Toplumun beklenti ve gereksinimleri doğrultusunda programın temellendirilebilmesi için toplum felsefe, değer ve tutumlarının araştırılması gerekmektedir. Yine toplumun hangi bilgi ve becerilerle donanık bireylere gereksinimi olduğu, eğitimle yetiştirilen bireylerin topluma uyumu da toplumsal beklenti ve gereksinimlerin saptanmasında önemli görülmektedir. Bireyin beklenti ve gereksinimlerinin neler olduğu, bireyin içinde yaşadığı topluma uyumlu, toplumda yer edinme, iş ve kazanç sahibi olma kendini gerçekleştirme vb. ekseninde araştırılmalıdır (Demirel, 2004, s. 74). Gereksinim saptama sürecinde toplumun ve bireyin analizi yanın da konu alanının doğası ve geliştireceği yeterliklerin analizi de önemli bir durumdur. Konu alanı ile ilgili gereksinimler belirlenirken konu alanı ile ilgili gelişmeler, öğrenciye etkileri, yaşamla ilişkisi ve konu alanının programdan beklentisi gibi durumlar dikkate alınmalıdır. Konu alanı analiz edilirken, konu alanının tanımı, özellikleri, eğitim programındaki yeri, kapsamı, yöntem ve teknikleri, öğrencide geliştireceği yeterlikler, program modeli ve diğer konu alanları ile ilişkileri ltleri kullanılmaktadır (Alkan ve Kurt, 2001, ss. 23–24)

Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde gereksinim belirlemesi ile programın gerekçesi, kimin için neler yapılacağı ortaya konulacaktır. Bu aşamada aşağıdaki konu başlıkları ile ilgili bilgilerin toplanması gerekmektedir (Külahoğlu, 2004, s. 158):

- Öğrencilerin gelişim zellikleri
- Genel sorun alanları
- Okulun türü ve bulunduğu çevrenin zellikleri

- Önceki psikolojik danışma ve rehberlik programının etkiliği, olumlu ya da olumsuz yanları nelerdir?

Program geliştirme sürecinde gereksinim belirleme çalışmaları; gereksinimlerle ilgili bilgi toplama, toplanan bilgileri yorumlama, ortaya çıkan gereksinimlerin eğitim yoluyla giderilip giderilemeyeceğini saptama, gereksinimlere ilişkin öncelikleri belirleme, programa yön verecek gereksinimlerin belirlenmesi aşamaları ile gerçekleştirilir (Doğan, 1997, s. 135). Bu aşamalar psikolojik danışma ve rehberlik programı gereksinimlerinin belirlenmesinde de geçerlidir. Erkan'ın (2001) ETSUEDTC (East Texas State University Educational Development And Training Center, 1991)'den aktardığına göre; psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde gereksinim belirleme işlem basamakları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

Veri toplanacak grubu tanımlama: Yöneticiler, öğretmenler, öğrenciler velilerden oluşan her bir gruptan kaç kişiden veri toplanacağı ve nasıl bir örnekleme başvurulacağını belirlenmesi.

Gereksinim belirleme aracının geliştirilmesi: Bu konu ile ilgili geliştirilmiş ölçme araçlarının incelenmesi, çeşitli araçlardan yerel özelliklere göre uyarlamalar yapılması, çeşitli gruplar için ölçek geliştirme kurallarına uygun ölçekler geliştirilmesi

Veri toplama: Her gruptan geliştirilen araçlar kullanılarak verilerin toplanması

Toplanan verilerin analiz edilmesi: Verilerin çeşitli yöntem ve tekniklerle analiz edilmesi

Program için gereksinimlerin belirlenmesinde çeşitli kaynakların bilgi toplanmalıdır. Bu kaynakların başlıcaları; psikolojik danışma ve rehberlik servisinden yararlanan öğrencilerle yapılan görüşme, bir önceki yıl uygulanan programın değerlendirme sonuçları, yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerin görüşleridir (Kaya ve Çivitçi, 2002, ss. 211–213). Psikolojik danışma ve rehberlik programı için gereksinimlerin belirlenmesinde psikolojik ölçme araçlarından da yararlanılabilmektedir. Psikolojik ölçme araçları bireyin çeşitli özellikleri (ilgi, yetenek, kişilik vb.) hakkında bilgi toplamanın yanında psikolojik danışma ve rehberlik programının desenlenmesinde

ve değerlendirilmesinde de işlevsel öneme sahiptir (Tuzcuoğlu, 2002, s. 20). Bunun yanı sıra, Demirel'e göre (2004, s. 86) program geliştirme sürecinde gereksimin belirlemede kullanılan; gözlem, kaynak tarama (alanyazın tarama, raporları inceleme, var olan programı inceleme) görüşme, grup toplantıları vb. teknikleri de kullanmak işlevsel sonuçlar verecektir

Eğitim gereksinimini belirleme ve değerlendirme çalışmalarının kuruma ya da okula yönelik olmasının yararı vardır (Doğan, 1997, s. 116). Gereksinimlerin okula yönelik olması durumu psikolojik danışma ve rehberlik programları özelinde daha da önemlidir. İlköğretim psikolojik danışma ve rehberlik programının öğrencilerin gelişimsel özelliklerine ağırlık verilerek yapılandırılması üzerine yoğunlaşılsa da, psikolojik danışma ve rehberlik ile ilgili gereksinimlerin okuldan okula, toplumdan topluma değişebileceği çok açıktır. Okulun türü, öğrenci sayısı, sosyo-ekonomik ve kültürel çevre özellikleri, okuldaki sorun alanları, anne- babaların eğitim düzeyleri, vb. özellikler, psikolojik danışma ve rehberlik gereksinimlerini etkileyecek ve çeşitlendirecektir. Bu durum programda önleyici, gelişimsel ve sorun çözücü rehberlik öğelerinin programdaki ağırlığının gereksinimlere dayalı olarak okuldan okula değişmesine neden olacaktır (Ültanır, 2003, s. 47).

Öğrenci, psikolojik danışma ve rehberlik programının temel ögesidir. Öğrencinin gelişimsel özellikleri ve bu gelişim özelliklerinin gerektirdiği gereksinimler geliştirilecek programı etkiler (Külahoğlu, 2004, s. 159). İlköğretim okulları, okul öncesi (anasınıfı), ilköğretim birinci kademe(1-5. sınıflar) ve ilköğretim ikinci kademe (6-8. sınıflar) olmak üzere üç düzeyi kapsamaktadır. Bu üç düzeyde yer alan öğrencilerin bedensel, bilişsel, duygusal, toplumsal ve cinsel gelişim özellikleri ve buna bağlı olarak gereksinimleri farklılık göstermektedir. Bu nedenle bu üç grubun psikolojik danışma ve rehberlik gereksinimleri ayrı ayrı ele alınarak programlara yansıtılmalıdır. Gelişim özelliklerinden kaynaklanan gereksinimlere uygun olarak; anasınıfında bilişsel, sosyal, duygusal, dilsel gelişim ve uyum sorunlarına ağırlıklı olarak yer vermek gerekebilecektir. İlköğretim birinci kademedeki çocuklarda gelişim isteği uyandıran bir sınıf havasını oluşturulmasını sağlayacak etlikler ile öğrencileri tanıma ve onları kendilerine tanıtmaya, eğitsel psikolojik danışma ve rehberlik etkinlikleri ağırlıklı olarak yer tutabilecektir. İlköğretim ikinci kademedeki ise, her türlü eğitsel, kişisel ve mesleki rehberlik etkinlikleri

yanında mesleki yönlendirme, ergenlik dönemi bilgilendirme çalışmaları ön plana çıkabilecektir. (Bakırcıoğlu, 2003, s. 263). Bu noktada Worzby ve diğerleri (1989, s. 58), ilköğretim psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri sürecinde odaklanılması gereken gelişimsel gereksinimleri beş boyutta toplamıştır. Bunlar; fiziksel, sosyal, öz benlik kavramı, bilişsel ve kariyer gelişimi boyutlarıdır. Yüksel'e (2003) göre de; psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde Worzby ve diğerleri (1989) tarafından tanımlanan bu gelişim alanları ve bu alanların işaretçisi olan gereksinimlere odaklanılmalıdır.

Psikolojik danışma ve rehberlik programından yalnızca öğrenciler değil, öğretmenler ve veliler de yararlanmaktadır. Bu nedenle, öğrencilerinin psikolojik danışma ve rehberlik gereksinimleri ve beklentilerinin yanında öğretmenlerin ve velilerin de gereksinimleri belirlenmelidir. Bu belirlemeler için gereksinim belirleme anketleri hazırlanabilir (Schmidt, 2003, s. 112). Bu konuda Güven ve Güven (2002) tarafından yapılan bir çalışmada; ilköğretim okulu öğrenci velilerinin rehberlik gereksinimleri aşağıdaki biçimde belirlenmiştir:

- Çocuğa düzenli ders çalışma alışkanlığı kazandırma
- Sorumluk ve özgüven kazandırma
- Gelişim özelliklerini ve sorunlarını bilme
- Anlaşmazlık ve çatışmaların çözümü
- Sınav kaygısını yenme
- Okula karşı isteksizlik ve okul korkusu

1.2.5. Programının Temel Öğelerinin Desenlenmesi

Gereksinim belirleme çalışmalarından sonra programın temel öğelerinin desenlenmesi ile program geliştirme çalışmalarına devam edilir.

Eğitimde program geliştirme süreci; hedef, içerik, uygulama süreçleri ve değerlendirme temel bileşenleri arasındaki ilişkiler bütünüdür (Demirel, 2004, s. 105). Bu öğelerin program bütünü içinde belirli işlevleri vardır. Ayrıca her bir öğenin

program geliştirme sürecinde cevapladığı temel sorular vardır. Öğelerin cevapladığı temel sorular ve işlevler aşağıdaki gibi özetlenebilir (Alkan ve Kurt, 2001, s. 7):

Tablo 3: Eğitim Programları Temel Öğeleri

Temel sorular	Program öğeleri	İşlevler
Niçin	Hedefler	İstendik nitelikler
Ne?	İçerik	Eğitim yaşantıları
Nasıl?	Süreçler	Ortam, yöntem ve teknikler
Sonuç?	Değerlendirme	Ölçme süreç ve araçları

1.2.5.1. Hedefler

Programın hedef boyutunda “niçin?” sorusuna yanıt aranır. Burada eğitim yoluyla kazandırılacak istendik özellikler belirlenir. Bu özellikler; bilgi, beceri, yetenek, tutum, ilgi, alışkanlıklar vb. olabilir (Demirel, 2004, s. 105). Program geliştirme sürecinde hedeflerin belirlenmesi, programın uygulanmasına, değerlendirilmesine ve geliştirilmesine ışık tutar (Varış, 1996, s. 96). Psikolojik danışma ve rehberlik programının hedef boyutunda da, “psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarını niçin yapıyoruz?” temel sorusuna yanıt olacak biçimde psikolojik danışma ve rehberlik etkinlikleri yoluyla kazandırılmak istenen özellikler belirlenir. Bu özellikler psikolojik danışma ve rehberlik programının hareket noktasını oluşturur. Bu bakımdan program amaçları somut ve gerekçeli bir biçimde ayrıntıları ile belirlenmelidir (Tan, 1992, s. 250).

Psikolojik danışma ve rehberlik programının hedeflerinin; öğrenci gelişim özellikleri ve gereksinimleri, toplumun beklentileri ve konu alanı (psikolojik danışma ve rehberlik hizmet alanının) özelliklerine uygun olarak belirlenmesi gerekir (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997, s. 232). Eğitimde üç düzeyde hedefler belirlenmektedir (Ertürk, 1998, s. 15; Demirel, 2004, s. 106):

- 1) Ülkenin politik ve eğitim felsefesini yansıtan ve genel olarak ifadelenen uzak hedefler
- 2) Uzak hedeflerin yorumu, aynı zamanda okulun iş görüşünü yansıtan genel hedefler
- 3) Öğrenciye kazandırılması uygun görülen disiplin, ders ya da çalışma alanı için hazırlanmış özel hedefler

Türk milli eğitiminin uzak hedeflerine dayalı olarak, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin uzak amacı da buna yönelik olarak; “tüm yönleri ile bir bütün olarak kendini gerçekleştirmiş insan” yetiştirilmesine yardımcı olmaktır (Yeşilyaprak, 2005, s. 6)

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim ve yüksek öğretim kademelerinde genel hedefleri vardır. Bu genel hedefler; okulun amaçları, yapısı, işlev ve işleyişleri açısından görülen farklılıklar ile öğrencilerin gelişim özellikleri, gereksinimleri ve sorunlarına göre belirlenir. Örnek olarak orta öğretimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin genel hedefleri; ergenin kişilik bütünlüğü kazanması, sağlıklı ve uyumlu ilişkiler kurması, iş dünyasına hazırlanması, yüksek öğrenime hazırlanması, özel yeteneklerini geliştirebilmesi ve bunlarla kendini ifade edebilmesi vb. konularına odaklanır.

Öğrenim kademelerine göre belirlenmiş genel amaçlara göre rehberlik saatlerinde uygulanacak etkinliklerin özel amaçları da değişik sınıf ve yaş düzeylerine göre belirlenir. Psikolojik danışmanın psikolojik danışma ve rehberlik programındaki rolü de hedeflerin belirlenmesi sürecinde belirginleşir. Çünkü öteki derslerin program ve özel amaçları Milli Eğitim Bakanlığınca merkezi program geliştirme çalışmalarında belirlenirken psikolojik danışma ve rehberlik programı özel hedefleri büyük ölçüde psikolojik danışman tarafından belirlenmektedir (Külahoğlu, 2004, ss. 177-178).

Özel amaçların belirlenmesindeki temel ölçüt öğrenci gelişim özellikleri ve gereksinimleridir. Bu bakımdan öğrencinin ve gereksinimlerinin çok iyi analiz edilmesi gereklidir (Demirel, 2004, s. 106). Özel hedeflerin uzak ve genel hedeflerle ve birbirleri ile tutarlı olması önemlidir. Bunun yanında hedefler ulaşılabilir, eğitim etkinlikleri (özelde psikolojik danışma ve rehberlik etkinlikleri) oluşturulabilirlik,

kaynaşıklık, dayanılılık ve kullanılılık niteliklerini taşımalıdır. Program geliştirme sürecinde hedeflerin bu nitelikleri taşıyıp taşımadığı incelenmelidir (Çilenti, 1988, s. 17). Etkili bir psikolojik danışma ve rehberlik programının yalnızca sorunlara göre değil, öğrenci gelişim özelliklerine ve gereksinimlerine göre de geliştirilmesi gereklidir. Gelişim özellikleri bakımından öğrencinin analiz edilmesinde gelişim kuramlarının öngörülerinden yararlanır. Psikolojik danışma ve rehberlik gereksinimleri analiz edilirken, öğrencilerin gelişim özellikleri, genel sorun alanları, okul türü ve çevrenin özellikleri, önceki rehberlik programının etkililiği ve değerlendirme sonuçlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Öğrencilerin rehberlik öncesi yeterliklerini belirlemek de yerinde bir uygulama olacaktır. Öğrencilerin rehberlik uygulamaları öncesinde var olan yeterlikleri ile rehberlik etkinlikleri ile kazandırılmak istenen yeterlikler arasındaki fark rehberlik gereksiniminin belirlenmesinde önem taşımaktadır.

Programın etkililiğinin daha kolay ölçülüp değerlendirilebilmesi ve program etkinliklerinin gerçekleştirilebilmesi için belirlenen özel hedeflerin davranışa dönüştürülmesi gerekir (Fidan, 1986, s. 25). Davranışlar; ölçülebilir, gözlenebilir, hedefe uygun ve öğrencinin eylemlerine dönük olarak ifade edilmelidir (Bilen, 2002, s. 12). Psikolojik danışma ve rehberlik programı için de belirlenen hedeflerin öğrenci gelişim özelliklerine, okul ve sosyal çevre özelliklerine uygun olmasına, ölçülebilir ve gözlenebilir olmasına, öğrenci davranışı biçiminden ifadelendirilmesine dikkat edilmelidir. Türkiye’de İlköğretim Müfredat Laboratuvar Okulları gelişimsel rehberlik programındaki hedefler aşağıdaki gibi belirlenmiştir (MEB, 2002, s. 27):

Anasınıfı–5. sınıflar için yeterlikler

- 1 Kendini tanıma ve kabul edebilme
2. Başkalarını tanıma ve kabul edebilme
3. Kişiler arası ilişkilerin önemini fark edebilme
4. Davranışlarının sorumluluğunu alabilme
5. Etkili öğrenme ve çalışma becerilerini kullanabilme
6. Öğrenmenin önemini fark edebilme
7. Çalışma yaşamını fark edebilme

8. Çalışma dünyasına olumlu tutumlar geliştirebilme
10. Kariyer planlama sürecini fark edebilme
11. Karar verme, problem çözme sürecini fark edebilme
12. Amaç belirleme sürecini fark edebilme

6–8. Sınıflar için yeterlikler

- 1 Kendini tanıma ve kabul edebilme
2. Başkalarını tanıma ve kabul edebilme
3. Etkili kişiler arası ilişkiler kurabilme
4. Davranışlarının sorumluluğunu alabilme
5. Etkili öğrenme ve çalışma becerilerini kullanabilme
6. Öğrenmenin önemini fark edebilme
7. Kişisel nitelikleri ile çalışma dünyası arasındaki ilişkiyi kurabilme
8. Mesleki inceleme becerisi geliştirebilme
9. Çalışma dünyasına olumlu tutumlar geliştirebilme
10. Kendine uygun kariyer planı yapabilme
11. Karar verme, problem çözme sürecini uygulayabilme
12. Kendine uygun gerçekçi amaçlar belirleyebilme

1.2.5.2. İçerik

Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının içerik boyutunda özel hedeflere ulaşmak için hangi konu, yaşantı ve etkinliklere yer verileceği belirlenir. İçerik belirlenirken hedeflere uygun olmasına, toplumsal yarar, bireysel yarar ve geçerlilik noktalarına dikkat edilmesi gerekir. Ayrıca belirlenen içerik anlamlı bir sistematik içerisinde verilmelidir (Varış, 1996, s. 115). Bilen'in (2002, s. 23) Wulf ve Shave (1984)'den aktardığına göre, içerik belirlemek amacıyla; araştırma bulgularından, uzman görüşlerinden, program geliştirme sürecine katılanlardan ve gereksinim analizlerinden yararlanılır. Psikolojik danışma ve rehberlik programı

içeriğinin belirlenmesinde de bunlardan yararlanılabilir. Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının içeriği; öğrenim kademesi, öğrenci yaş ve gelişim özelliklerine göre belirlenmiş program hedeflerine uygun olarak seçilir ve düzenlenir. Myrick'e göre (1990), nitelikli bir psikolojik danışma ve rehberlik programı aşağıdaki üniteleri içermelidir (Aktaran: Doğan, 2000, s. 134):

a) Tanışma: Bu ünite grup üyelerinin birbirlerini tanımalarını, tanışma etkinliklerini, katılımda bulunmayı öğrenme, okul ve grup kurallarını belirleme ve gözden geçirme amacına yöneliktir.

b) Kendini tanıma: Öğrencinin kişisel özellikleri, ilgi ve yeteneklerini, sınıf içi davranış ve performansını tanıması, okul öğretmen ve başkaları hakkındaki tutumlarını değerlendirmelerini ve amaçlar belirlemelerini içeren bir ünedir.

c) İletişim becerileri: İletişimi başlatma, sürdürme, dinleme, katılım, kişiler arası yardım becerileri, empati vb. becerilerini eksene alan bir ünedir.

d) Verimli ders çalışma alışkanlıkları: Bu ünite de etkili ders dinleme, verimli ders çalışma, zamanı etkili kullanma, ders ve sınıf geçme ile ilgili konulardan oluşmaktadır.

e) Karar verme ve sorun çözme becerileri: Çeşitli sorun ve çatışma durumlarında seçenek ve sonuçları fark etme, bunlar arasında seçim yapma ve karar verme becerilerini geliştirmeye yönelik bir ünedir.

f) Arkadaşlık ilişkileri: Bu ünite akran grupları ile iletişim ve etkileşimler, roller, arkadaşlık ilişkileri geliştirme, akran baskısı ile baş etme, kişisel özellik, ilgi ve gereksinimlerin ilişkilerdeki etkisini fark etme konularından oluşmaktadır.

g) Güdülenme: Bu ünite ilgi, gereksinim ve isteklerinin farkındalık, öz saygı ile anlamlı hedeflere ulaşma arasındaki ilişkiler eksene alınmaktadır.

h) Çatışma ve çatışma çözme: Bu ünitenin konuları; çatışmayı tanıma, çatışmanın oluşabileceği ortam ve zamanları kestirebilme ve çatışmayla baş edebilmedir.

i) Sağlık ve beslenme: Dengeli beslenme, spor ve egzersizin önemi, zararlı alışkanlıklar ve etkileri, stresle başa çıkma konularının yer aldığı bir ünedir.

j) Mesleki gelişim: İş ve meslekleri tanımak, iş ve mesleklerle ilgi yetenek, beceri, fırsat ve amaçlar arasındaki üzerine desenlenen bir ünedir.

k) Eğitsel plan yapma: Özellikle ilk ve orta öğrenimde zorunlu ve seçmeli derslerle ilgili planlamalara odaklanan bir ünedir.

l) Toplumsal katılım: Topluma uyum sürecinde sorumluluklar geliştirmek, gönüllü toplum hizmetlerinde bulunmak konularında oluşan bir ünedir.

Bu biçimdeki bir içeriğin düzenlenmesinde modüler programlama yaklaşımı kullanılabilir. İçerikteki ünitelerin sıralanmasının yanında ünite analizi yapılarak özel hedefler ile içerik öğeleri arasındaki ilişkiler belirlenebilir. Hedef-içerik-zamanlama analizi ile hangi hedeflere hangi ünitelere ne kadar zaman ayrılacağı üzerinde çalışılabilir. Bunlar uygulama sürecindeki iş ve işlemleri kolaylaştıracaktır (Demirel, 2004, s. 134). Yukarıda belirlenen her üniteye okul psikolojik danışma ve rehberlik servisinde eşgüdümü yapılan 15–20 dakikalık 5–6 oturum ayrılabilir. Sınıf rehber öğretmeni herhangi bir üniteyi iki hafta içinde işleyebilir. Herhangi bir konuyu ayrıntılı ve derinlemesine ele alması gerektiğinde bu oturumlara birkaç oturum daha ekleyebilir (Doğan, 2000, s. 135). Kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programı yaklaşımında ise içerik belirlenirken aşağıdaki kaynaklardan bilgi toplanmaktadır (Nazlı, 2003a, s. 30):

- 1) Ülkenin eğitim politikası
- 2) Okul bölgesinin ve okulun amaçları
- 3) Öğrencilerin gelişim özellikleri ve gelişim görevleri
- 4) Yönetici, öğretmen ve anne-baba görüşleri
- 5) Öğrencilerin istekleri ve gereksinimleri
- 6) Psikolojik danışmanların görüşleri

Türkiye’de gelişimsel rehberlik uygulamasının bir ilke olarak alındığı Müfredat Laboratuvar Okulları ile ilgili çalışmalar kapsamında ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde öğrencilere kazandırılacak nitelikler; “Temel Akademik Beceriler” ve Yaşam Becerileri” olmak üzere iki ana alanda belirlenmiştir. Yaşam becerileri alanının da rehberlik programları ile kazandırılması ve içeriğinin aşağıdaki biçimde oluşturulması öngörülmüştür (Nazlı, 2005, s. 71):

- Sosyal beceriler,
- İletişim becerileri,
- Bireysel yönetim becerileri,
- Gelişim becerileri.

Kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programlarının içeriğinde üç ana gelişim alanı vardır. Bunlar; akademik gelişim, kariyer gelişimi ve kişisel sosyal gelişimdir (Nazlı, 2003a, s. 32). Türkiye’de İlköğretim Müfredat Laboratuvar Okullarında 2001–2002 öğretim yılında uygulanmaya başlanan kapsamlı gelişimsel rehberlik programında içerik aşağıdaki şekilde belirlenmiştir (MEB, 2002, s. 28):

Gelişim Alanı I: Kişisel sosyal gelişim;

Alt alan 1: Kendini tanıma ve kabul etme,

Alt alan 2: Kişiler arası ilişkiler,

Alt alan 3: Sorumluluk alma.

Gelişim Alanı II: Eğitsel gelişim;

Alt alan 4: Uyum sağlama,

Alt alan 5: Etkili öğrenme ve ders çalışma yöntemleri.

Gelişim Alanı III: Kariyer gelişimi;

Alt alan 6: Kariyer planlama,

Alt alan 7: Amaç belirleme,

Alt alan 8: Karar verme/ problem çözme.

Bu içerikte uyum sağlama alt yeterlik alanı anasınıfı-3. sınıflarda, amaç belirleme ve karar verme/problem çözme alt yeterlik alanı dördüncü ve sekizinci sınıfları öteki yerlik alanları tüm sınıfları kapsamaktadır.

Yukarıda sözü edilen içerik daha çok sınıf rehberliği programı içeriğidir. Ancak psikolojik danışma ve rehberlik programı yalnızca sınıf rehberliği programından oluşmamaktadır. Psikolojik danışma, bilgi verme, öğrencileri tanıma, yerleştirme ve izleme, görüş alışverişi, okulda yapılacak çeşitli araştırmalar, velilere, öğretmenlere yönelik yapılacak çalışmalar da program içeriğinde açıkça yer almalıdır.

1.2.5.3.Uygulama Süreçleri

Ertürk (1998) eğitim durumlarını; “belli bir zaman süresi içinde bireyi etkileme gücünde olan dış koşullar” olarak tanımlamıştır. İstenilen davranışların öğrencilere kazandırılmasını sağlayan yaşantıların düzenlenmesi bu aşamada ele alınmaktadır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997, s. 233). Bu süreci öğrenci açısından öğrenme yaşantıları öğretmen açısından da öğretme yaşantıları düzeneği olarak düşünmekte ve desenlemekte yarar vardır. Bu aşamada hedeflerle tutarlı öğretme etkinliklerinin neler olabileceği ve buna uygun öğrenme yaşantılarının nasıl yapılandırılacağı iyi düşünülmelidir (Demirel, 2004, s. 135).

Eğitim durumları düzenlenirken hedefe görelilik, öğrenene görelilik, ekonomiklik ve diğer öğrenme yaşantıları ile kaynaşıklık ilkelerine dikkat edilmelidir (Ertürk, 1998, s. 82). Aynı ilkelerin psikolojik danışma ve rehberlik programı yaşantılama süreçleri için de geçerli olduğu söylenebilir. Psikolojik danışma ve rehberlik programlarında da uygulama süreçleri düzenlenirken psikolojik danışma ve rehberlik hizmet alanının özelliklerine uygun yöntem ve teknikler hedefler ve öğrenci özelliklerine göre işe koşular. Zaman zaman psikolojik danışma ve rehberlik programı içeriğinde de öğretme-öğrenme sürecine benzer etkinliklerle bilgi-beceri ve tutum kazandırılması söz konusu olabilmektedir. Bu gibi durumlarda da öğrenme ve öğretme ilke ve yöntemlerinden yararlanılabilmektedir.

Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının süreçler boyutunda; “ne zaman yapacağım? (tarih), ne kadar sürede yapacağım? (süre)”, “kimlerle yapacağım? (destek sistemler)”, “nelerden yararlanacağım? (araç-gereç)”, “nasıl yapacağım? (yöntem)” sorularına yanıt aranarak düzenlemeler yapılır (Külahoğlu, 2004, s. 97). Bu süreçte psikolojik danışma ve rehberlik hizmet alanının özellik ve ilkelerine uygun olarak; grup rehberliği, anlatım, soru cevap, örnek olay, tartışma, rol oynama, gezi-inceleme vb. daha çok öğrenciyi etkin kılacak yöntemler kullanılmalıdır. Yine öğrenci, öğretmen ve velilere yönelik seminer, konferans ve toplantılar, ev ziyaretleri düzenlenmeli, mesleki rehberlik kapsamında çeşitli meslek elemanları ile söyleşi ve röportajlar ile mesleki gezi ve inceleme çalışmaları yapılmalıdır.

Bozdoğan’a göre (2003); psikolojik danışma ve rehberlik süreçlerinde yaşantı yoluyla kalıcı öğrenme sağlanması, duyuşsal, kişisel, sosyal gelişimdeki etkililiği bakımından yaratıcı drama etkinliklerinin kullanılması da yararlı olacaktır. Önder (2004, s. 280), özellikle ilköğretim düzeyinde psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarında eğitici dramadan etkili bir biçimde yararlanılabileceğini vurgulamaktadır. Bu konuda bir başka boyut olarak; Selçuk ve diğerleri (2003) tarafından psikolojik danışma ve rehberlik sürecinde çoklu zekâya dayalı etkinliklerin kullanımını tartışan, gelişimsel rehberlik ve çoklu zekâ uygulamalarını ilişkilendiren bir model çalışma da yapılmıştır.

Psikolojik danışma ve rehberlik programlarında gelişimsel rehberlik gereği en önemli yapı olarak sınıf rehberliği programını görülmektedir. Sınıf rehberliği, öğrenme yaşantılarının düzenlenmesinde (yapılandırmacı öğrenme bağlamında); sınıf rehberliğine ayrılan süre için, giriş, gelişme ve sonuç etkinlikleri deseninde tıpkı öğretim programlarında olduğu gibi bir yapı oluşturulması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Araç gereç olarak hedeflere uygun sınıf içi rehberlik etkinlikleri, bireyi tanıma araçları, bazı ölçek ve testler ve öteki yazılı, görsel ve işitsel kaynaklar kullanılabilir. Bunların programda uygulayıcıya yol gösterecek şekilde açıkça belirlenmesi gerekmektedir. Bu noktada program hedeflerine ulaşılmasına aracılık edecek etkinlikler geliştirilmesi ya da var olan kaynaklardan seçilmesi önem taşımaktadır. Etkinlik geliştirilirken; kazandırılacak hedeflerle ilgili mi? Kazandırılacak yeterliklere hangi yöntem ve tekniklerle ulaşılabilir? Gerekli materyaller nelerdir? Etkinliğin amacına ulaşip ulaşmadığı nasıl değerlendirilebilir? sorularına yanıt aranmalıdır. Aslında bu işlem ders

planı hazırlamaktan çok da farklı değildir (Nazlı, 2006, ss. 83–84). Sınıf içi rehberlik etkinlikleri konusunda; Akkök'ün (1996), “ İlköğretimde Sosyal Becerilerin Geliştirilmesi”, Selçuk ve Güner'in (2000) “Sınıf İçi Rehberlik Uygulamaları”, Erkan'ın (2000) “Örnek Grup Rehberliği Etkinlikleri” vb. etkinlik geliştirmeye ve seçmeye rehberlik edecek çalışmalar bulunmaktadır.

1.2.5.4. Değerlendirme

Bu aşamada öğrencide gözlemeye karar verilen istendik davranışların kazanılıp kazanılmadığını belirleme ve bunların ne ölçüde kazanıldığı hakkında yargıya varma söz konusudur. Bu amaçla kazandırılmak istenilen her davranışı yoklayan bir ölçme aracı kullanmak yerinde olacaktır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1997, s. 233; Demirel, 2004, s. 155). Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının kazandırmayı amaçladığı davranışlar bu alana özgü ölçme araçları ile (gözlem listeleri, anket ve envanterler, tutum ölçekleri, amaç erişim ölçekleri vb.) ölçülüp değerlendirilmelidir.

Çağdaş psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin taşınması beklenen niteliklerinden birisi de açık ve net bir biçimde değerlendirilebilir olmasıdır. Bu hizmetlerin işleyişine geribildirim sağlayacak, hizmetlerin etkililiği konusunda bu hizmetten yararlananlara ya da bu hizmeti yürütüp yönlendirenlere veri oluşturacaktır. (Erkan, 1999, s. 271). Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının değerlendirilme aşamasında, psikolojik danışma ve rehberlik için ayrılan zamanda uygulanan her bir etkinlik, uygulama ya da ünitenin sonunda değerlendirme yapılmalıdır. Bu, etkinliklerle öğrencilere kazandırılması istenen yeterliklerin ne ölçüde kazanıldığının belirlenmesi bakımından önemli bir durumdur. Bu değerlendirme durumu öğretim programlarındaki sınav durumlarına benzemektedir. Değerlendirme gözlem yoluyla ya da geliştirilebilecek çeşitli anket, ölçek, test, görüşme formu, gözlem listeleri vb. ölçme araçları ile yapılabilir. Burada önemli olan geliştirilecek ölçme araçlarının psikolojik danışma ve rehberlik hizmet alanının özellik ve ilkelerine uygun olmasıdır (Baloğlu ve Tan, 2006, s. 301).

1.2.6. Programın Uygulanmasına İlişkin Görev ve Sorumlulukların Belirlenmesi

Psikolojik danışma ve rehberlik programı hazırlama işlemi bittikten sonra, hazırlanan program anlayış birliğine varmak amacıyla okuldaki tüm ilgililere ulaştırılmalı ve geribildirim alınmalıdır (Gibson ve diğerleri, 1983, s. 190). Bu uygulamanın programın özümsemesi ve benimsenmesinde önemli katkıları olacaktır. Öte yandan, programın uygulanmasına ilişkin görev ve sorumluluklar ayrıntılı bir biçimde belirlenmelidir. Bu noktada okul yöneticisinin psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ilişkin anlayış ve desteği önemlidir (Kuzgun, 1997, s. 189). Programlarının doğru anlaşılıp uygulanması ve değerlendirilmesinde okul yöneticisinin yapacağı liderlik ve bu süreçlerde ortaya çıkan problemlerin çözümüne etkin katılımı oldukça önemlidir (Can, 2005, s. 79). Aynı durum psikolojik danışma ve rehberlik programları için de geçerlidir. Wittmer'e göre (1993); başarılı bir psikolojik danışma ve rehberlik programı uygulanmasında okul yöneticisinin vereceği destek daha çok programın öncelikleri, okul çalışanlarını programı desteklemesini sağlama, psikolojik danışmanın görevleri, programın maliyeti ve gerekli donanım ve materyaller konusunda yoğunlaşmalıdır (Aktaran: Özaydın, 2002, s. 16).

Okul müdüründen sonra en önemli görev psikolojik danışmana düşmektedir. Okul psikolojik danışmanlarının en önemli görevlerinden biri de okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesidir. Bu görevler psikolojik danışmanın program geliştirme ile ilgili temel bilgi ve becerilerle donanma derecesine göre etkinlik kazanacaktır.

Psikolojik danışma ve rehberlik programının uygulanmasına ilişkin sınıf rehber öğretmenlerinin de önemi büyüktür. Bu önem "uzman merkezli rehberlik programı" anlayışı yerine psikolojik danışmanın öğretmenlere müşavirlik ettiği "öğretmen merkezli rehberlik programı" anlayışının benimsenmesi durumunda daha da artmaktadır (Yeşilyaprak, 1999, s. 27). Bu bakımdan öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik programı ve bu programdaki görevlerine ilişkin olarak hizmet içinde yetiştirilmeleri büyük önem taşımaktadır (Tan, 1992, s. 247). Sınıf rehber öğretmenleri, okul psikolojik danışmanı eşgüdümünde psikolojik danışma ve rehberlik

programındaki pek çok etkinliğin uygulayıcısıdır. Bu yüzden Milli Eğitim Bakanlığı “Rehberlik Anlayışı Kazanma” seminerlerini her öğretmen için zorunlu olarak vermiş ve vermeye devam etmektedir. Ancak bu seminerlerin etkiliği ve sınıf rehber öğretmenlerinin psikolojik danışma ve rehberlik uygulanmasına ilişkin becerileri konusunda yapılan araştırma sayısı oldukça azdır. Bu noktada Kutlu ve Güven (2001) tarafından yapılan, “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Öğretmenlerinden Bekledikleri ve Gözledikleri Rehberlik Davranışları” konulu çalışmada; öğrencilerin alıştırma-oryantasyon, öğrenciyi tanıma, eğitsel ve mesleki rehberlik, kişisel rehberlik ve aile rehberliği alanlarındaki beklentilerinin gözlemlediklerinden yüksek olduğu belirlenmiştir. Öte yandan Milli Eğitim Bakanlığı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği’nde okul yöneticisinin, psikolojik danışmanın, sınıf rehber öğretmenlerinin ve hatta öteki öğretmenlerin görevleri ayrıntılı bir biçimde yazılmıştır (2524 Sayılı Tebliğler Dergisi, 2001).

1.2.7. Programın Tanıtılması

Psikolojik danışma ve rehberlik programı ve işlevleri ile ilgili olarak, bu program ve hizmetten yararlanacak kimselerin hizmetler konusunda bilgi sahibi olmaları önemlidir (Yüksel, 2001, s. 146). Psikolojik danışma ve rehberlik programı hakkında okul personeline ve anne-babalara bilgi verilmesi onların programa katkıları ve kamuoyu oluşturulması bakımından da önem taşır (Öztürk, 2004, s. 228). Psikolojik danışma ve rehberlik programının programdan yararlanacaklara yeteri kadar tanıtılması programın etkililikle uygulanmasında en önemli belirleyicilerden biridir (Tan, 1992, s. 247; Akkoyun, 1994, s. 19). Psikolojik danışma ve rehberlik programının; sınıf tartışmaları, sınıf ziyaretleri, öğrencilere yazılı duyurular, broşürler, konferanslar, toplantılar ile aileler ve öğretmenlere tanıtılması gerekmektedir. Bu tanıtım programdan yararlanacaklara nasıl yararlanacaklarını açıklayacak ve yararlanacakları programa yönlendirecektir (Gibson ve diğerleri, 1983, s. 191). Bu tanıtım olanaklar ölçüsünde okul gazeteleri, yerel gazeteler, okulda oluşturulacak rehberlik köşeleri, web sitelerinin de eklenmesi yararlı olacaktır (Schmit, 2003, s. 119). Thompson’a göre de (2002, s. 289) en iyi tanıtım daha önce psikolojik danışma ve rehberlik

programlarından yararlananların memnuniyetidir. Ayrıca düzenli gereksinim taramaları, programdan yararlanacakların gereksinimlerine duyarlılık ve program değerlendirme araştırmalarının da bu süreçte işlevi büyüktür.

Bu konuda Türkiye’de Yüksel (2001) tarafından kuramsal bir çalışma yapılmış, Psikolojik danışma ve rehberlik programı ve işlevlerini tanıtmaya için stratejiler önerilmiştir. Bu çalışmada; yazılar, konuşmalar, posterler olmak üzere üç strateji üzerinde durulmuş, okullarda kullanılmak üzere model önerisinde bulunulmuştur.

1.2.8. Programın Uygulanması

Program tasarısı ortaya konulması, program ile ilgili görev ve sorumlulukların belirlenmesi ve programın yararlanıcılara tanıtılmasından sonra programın uygulanması süreci başlamaktadır. Program belli bir plan dayalı olarak uygulanır. Bu yürütme planı, programın nerede, ne zaman, nasıl, hangi yöntemle işe koşulacağını belirler. Bunun için bir uygulama zaman çizelgesi oluşturulur (Kaya ve Çivitçi, 2002, s. 217). Bu zaman çizelgesi yıllık, aylık ve günlük olarak belirlenir. Bu yürütme planının yapılması önemli ölçüde okul psikolojik danışmanı ve okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kuruluna düşmektedir. Yapılan bu plan okul müdürünün onaylaması ile yürürlüğe girer. Programın yürütme planı ile işe koşulması için gerekiyorsa uygulayıcıların yetiştirilmesi önemlidir. Uygulama için gerekli araç gereç ve materyaller hazırlanır. Ayrıca programın uygulamada izlenmesini sağlayacak bir yapı oluşturulur. Programın uygulamada izlenmesi de okul psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri kurulunca yapılır (Külahoğlu, 2004, s. 301).

Kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programı anlayışına göre özellikle sınıf rehberliği programı etkinliklerinin uygulanması için haftalık ders programlarında bu iş için ayrılmış belli bir zaman dilimine gereksinim duyulmaktadır. Türkiye’de de 2004–2005 eğitim öğretim yılında yeni ilköğretim programları uygulaması ile 18–10–2005 tarih ve 337 sayılı Talim Terbiye Kurulu kararıyla haftalık ders programına “Rehberlik ve Sosyal Etkinlikler” için bir ders saati konulmuştur. Ancak bu saatin bir hafta psikolojik danışma ve rehberlik etkinliklerine bir hafta sosyal etkinliklere

ayrılması söz konusudur. Bu zamanın psikolojik danışma ve rehberlik programının etkililikle uygulamak için yeterli olup olmadığı ayrıca tartışılmaya değerdir. Kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programında önem taşıyan bir başka konu da okul danışmanlarının zaman dağılımıdır. Burada hangi program ögesine ne kadar zaman ayrılacağı belirlenir. Zaman düzenlemesinde değişen koşullara göre uyarlama ve değişiklikler yapılabilir. Her bir program ögesi için önerilen zaman dağılımı yıllık saat cinsinden örneği aşağıdaki gibi verilebilir (Gysbers, 2002, s. 148).

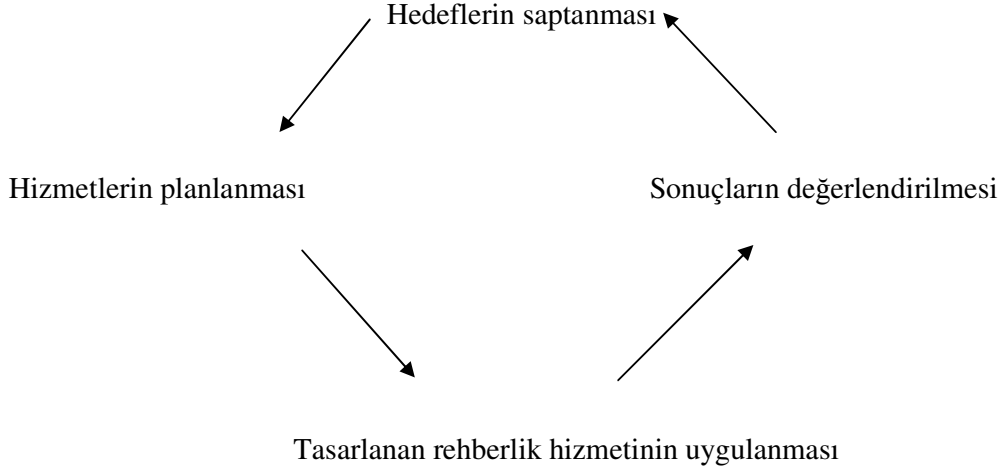
Tablo 4: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı Öğeleri Yıllık Zaman Dağılımı

Yüzdellik Oran			
	<u>İlköğretim 1.kademe</u>	<u>ilköğretim 2. kademe</u>	<u>lise</u>
Rehberlik programı	35-45	25-35	15-25
Bireysel planlama	5-10	15-25	25-35
Müdahale hizmetleri	30-40	30-40	25-35
Sistem desteği	10-15	10-15	15-20
Toplam	100	100	100

1.2.9. Programın Değerlendirilmesi

Program değerlendirme; çeşitli ölçme araçları ile eğitim programının etkililiği ile ilgili veriler toplama, toplanan verileri programın etkililiğinin işareti olan ölçütlerle karşılaştırıp yorumlama ve programın etkililiği hakkında karar verme sürecidir (Erden, 1995, s. 10; Doğan, 1997, s. 317). Değerlendirme sonuçları, programın geliştirilmesi ve verimliliğinin artırılmasına olanak sağlar. Değerlendirme, öğretim etkinliklerinde olduğu gibi rehberlik etkinliklerinde de sürecin önemli bir aşamasıdır (Tan, 1992, s. 285). Uygulanan psikolojik danışma ve rehberlik programının

amacına ulaşp ulaşmadığı değerlendirilmelidir. Programın hangi noktalarda başarıya ulaştığı, hangi noktalarda aksaklık ve eksiklikler olduğu tartışımalıdır (Tuzcuğoğlu, 1994, s. 33). Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının değerlendirilmesi aşağıdaki gibi şemalaştırılabilir (Özgüven, 2000, s. 442):

şekil 3: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Değerlendirilmesi

Nazlı'nın (2005, s. 91), Lapan ve Gysbers'den (1993) aktardığına göre; psikolojik danışma ve rehberlik programı değerlendirilirken aşağıdaki beş temel soruya yanıt aramak gereklidir:

- 1) Tanımlanmış gerekçelendirilmış, yapısı ve kapsamı belli bir program ve bu programı yaşama geçirecek kaynakları (insan kaynakları, parasal kaynaklar vb.) var mı?
- 2) Psikolojik danışmanların çalışmaları değerlendirilmekte midir?
- 3) Öğrenciler psikolojik danışma ve rehberlik programının hedeflerine ne ölçüde ulaşmışlardır?
- 4) Psikolojik danışma ve rehberlik programı okulun iklimini ve amaçlarını ne ölçüde etkilemiştir?
- 5) Hizmet sunulan grubun (öğrenci, öğretmen, veli vb.) ve toplumun rehberlik programına ilişkin düşünceleri nedir?

Psikolojik danışma ve rehberlik programlarında değerlendirme aşağıdaki aşamaları içermelidir (Yeşilyaprak, 2005, s. 361):

- 1) Rehberlik programı ile ulaşılabilecek genel hedeflerin saptanması
- 2) Genel hedeflerin gözlenebilir, ölçülebilir hedef davranışlara dönüştürülmesini kapsayacak şekilde uygulamanın planlanması
- 3) Rehberlik hizmetlerinin uygulama planına uygun olarak uygulanması
- 4) Öğrenci davranışlarının ölçülmesi için ölçütlerin saptanarak uygun ölçme araçlarının hazırlanması
- 5) Değerlendirme süreci deseninin ve işlemleri dizisinin oluşturulması
- 6) Ölçme ve bilgi toplama araç ve teknikleri uygulanarak verilerin toplanması
- 7) Toplanan verilerin genel hedeflere ve hedef davranışlara ulaşma derecesini saptamak amacıyla analiz edilmesi
- 8) Sonuçların değerlendirilmesi, geliştirmeye yönelik önerilerle birlikte raporlaştırılması ve rehberlik programı ilgilileri (yönetici, öğretmen, öğrenci ve velilerle) paylaşılması

Değerlendirme bir araştırma süreci olarak düşünülmelidir. Bunun için program değerlendirmesi belli bir plana göre yapılmalıdır. Bu planda; değerlendirme amacı ve ölçütleri, değerlendirme yöntemi, hangi kaynaklardan bilgi toplanacağı, ne tür ölme araçları kullanılacağı, toplanan bilgilerin nasıl işlenip değerlendirileceği ile ilgili durumlara yer verilmelidir (Doğan, 1997, s. 317; Karakaya, 2004, s. 163). Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının değerlendirilmesinde çeşitli yöntemler kullanılabilir. Programın etkililiğine ilişkin, yönetici, psikolojik danışman, uzman, öğretmen, öğrenci velilerin görüşleri tarama yöntemi ile çeşitli envanter, form ve anketlerle alınabilir. Psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarının sonuçları çeşitli yöntemlerle izlenebilir. Programın uygulamadan önceki ve uyguladıktan sonra oluşan değişmelere bakılabilir. Deney ve kontrol grupları uygulaması ile deneysel olarak değerlendirme yapılabilir. Program belli bölümlere ayrılarak parça parça değerlendirilebilir (Tan, 1992, ss. 292–295).

Eğitim programlarının değerlendirilmesine yönelik çeşitli değerlendirme modelleri vardır. Program tasarısını temel alarak değerlendirme, çevreyi ve ortamı temel alarak değerlendirme, başarıyı temel alarak değerlendirme, hedeflere dayalı değerlendirme, program öğelerine dönük değerlendirme, ürüne ve erişime bakarak

değerlendirme bunlardan bazılarıdır (Demirel, 2004, s. 185). Bu yaklaşımların birçoğu ile psikolojik danışma ve rehberlik programlarını değerlendirmek olasıdır.

Bir başka önemli program değerlendirme biçimi de program öğelerine dönük değerlendirmedir. Program öğelerine dönük değerlendirmede eğitim programı temel öğeleri olan hedefler, içerik, süreçler ve değerlendirme boyutları ve bu boyutlar arası ilişkiler değerlendirilmektedir. Burada ilk aşama genel ve özel hedeflerin değerlendirilmesidir.

Erden'in (1995, s. 24), Bellon ve Handler (1982)'den, aktardığına göre, kimi programlarda -örneğin hizmet içi eğitim programlarında-, genel ve özel hedefler, belirtilmeden programın yalnızca dersler listesi biçiminde hazırlandığı durumlar da görülmektedir. Bu tür programların hedeflerinin değerlendirilmesinde öncelikle programın gizli hedefleri ortaya çıkarılır sonra değerlendirilir. Gizli hedeflerin ortaya çıkartılması; program uygulamaları, kurum kayıtları, etkinlikler incelenmesi ve öğretmen, öğrenci, yönetici ile görüşülmesi çalışmaları ile yapılır. Geleneksel psikolojik danışma ve rehberlik programları için de benzer bir durum söz konusudur. Geleneksel psikolojik danışma ve rehberlik programları da konular ve etkinlikler listesi biçimindedir. Bu nedenle bu programların gizli hedeflerinin ortaya çıkarılıp değerlendirilmesi söz konusu olabilir. Ancak kapsamlı gelişimsel rehberlik programlarının tanımlanmış hedefleri olduğundan böylesi bir çalışmaya gerek olmadan hedeflerin değerlendirilmesi yapılabilir.

Eğitim programını oluşturan öğeler arasındaki uyumlu ilişki eğitim programının başarısı için yeterli değildir. Programının amaçlarına ulaşabilmesi için onu oluşturan öteki programların da (öğretim programı, psikolojik danışma ve rehberlik programı, sosyal etkinlikler vb.) birbirleri ile tutarlı olması gerekmektedir. Eğitim programı bütünlüğündeki programların birbirleri ile tutarlılığın sağlanmasında en önemli etmen programın uygulayıcısı olan kurumdur. Bu bakımdan program değerlendirme sürecinde uygulayıcı kurum da (okul) değerlendirilmelidir. Okulun değerlendirilmesinde öncelikle var olan durum analiz edilir. Bu analizde, personel görev ve sorumlulukları incelenir, personelle görüşmeler yapılır, örgüt içi iletişim örüntüsü incelenir. Program

uygulanmasında insan kaynağı ve öteki kaynakların yeterlikleri, kullanımı vb. gibi değişkenlere bakılır (Erden, 1995, s. 39).

Lukach (1998, s. 100) ve Gysbers'e (2002, s. 150) göre, kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programlarının üç önemli kaynağı vardır. Bunlardan birincisi insan kaynaklarıdır ve psikolojik danışmanlar, yöneticileri, öğretmenler, velileri, öğrenciler, okul çevresindeki toplum üyeleri, iş ve çalışma dünyası temsilcilerinden oluşmaktadır. İkincisi mali kaynaklardır. Bütçe, materyal ve donanımları kapsamaktadır. Öteki ise politik kaynaklardır ve ülkenin eğitim felsefesi ve eğitim politikaları kapsamında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine verilen önemle ilgilidir. Bu süreçte öğeler arası ilişkileri değerlendirmek için yanıt aranacak sorular aşağıdaki gibidir (Erden, 1995, s. 39):

- 1) Kaynaklar hedeflere uygun kullanılmakta mıdır?
- 2) Örgütün yapısı hedeflere ulaşmada yeterli midir?
- 3) Örgütiçi iletişim, karar verme, planlama, geliştirme vb etmenler hedeflere ulaşmayı sağlayacak nitelikte midir?
- 4) Eğitim programı bütünlüğündeki öğretim programları ve öteki alt programlar okul amaçlarına hizmet edecek nitelikte midir?

1.3. Problem Durumu

Program geliştirme, belirli konuları içerik ve süreç bakımından düzenleme ile sınırlı yüzeysel bir çalışma değildir. Program geliştirme; temel ve uygulamalı araştırmalarla zenginleşen kapsamlı ve dinamik bir süreçtir. Bu sürecin kuramsal temellere ve kapsamlı çalışmalara dayandırılması gereklidir (Varış, 1996, s. 51). Kuramsal temeller, programı planlama, uygulama ve değerlendirme çalışmalarına temel oluşturur. Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusunda kuramsal temel oluşturma ve model geliştirme amaçlı çalışmaların Türkiye için oldukça yakın bir geçmişe dayandığı bilinmektedir. Bu durumun, psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki program geliştirme çalışmalarının belirlenmiş konuları içerik ve süreç bakımından düzenleme yüzeyselliğinde kalmasına yol açtığı söylenebilir.

Program geliştirme, tek bir uzman tarafından yürütülebilecek bir çalışma değildir. Etkin bir işbirliği ve eşgüdümle, takım çalışmasını ve sürece tüm ilgililerin katılımını gerektiren bir süreçtir. Böyle olmakla birlikte, işbirliği ve eşgüdümün ne ölçüde gerçekleştirilebildiği, eğitim ve okul yöneticilerinin, öğretmenlerin program geliştirme sürecine katılım ve katkılarının yeterlik düzeyleri tartışılan bir konudur. Okul yöneticileri ve öğretmenlerin program geliştirme çalışmalarına katılmayı görevleri arasında görüp görmedikleri, okullarda yürütülen derslerin ve öteki etkinliklerin yoğunluğu nedeniyle program geliştirme konusunda birlikte çalışılacak zamanının yaratılıp yaratılmadığı da tartışılan konular arasındadır (Demirel, 2004, ss. 196–198).

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmet alanının var olan sorunları bu alanda program geliştirme çalışmalarını doğrudan etkileyen başka bir etmendir. Özellikle psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin önem ve gereğinin yeterince anlaşılabilmesi, hizmetlerin yürütülmesindeki işbirliği ve eşgüdüm eksikliği ve bu hizmetin kapsamının ne olması gerektiği konusundaki belirsizliklerin, psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde de sorun oluşturduğu söylenebilir. Öte yandan, okullarda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesini kılavuzlayan “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği”nin psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecine ilişkin görev ve sorumlulukları belirlemesine karşın, programın nasıl geliştirilmesi gerektiği konusuna açıklık getirmemiş olması nedeniyle yeterli olmadığı da söylenebilir. Söz konusu yönetmelikte tanımlanmış olan “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri İl Danışma Kurulu” ve okullardaki “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Komisyonları”nın kararları ve psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecindeki işlev ve katkıları da tartışılmaya değerdir.

Özellikle psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri çerçeve programının hazırlanmasından sorumlu Rehberlik ve Araştırma Merkezleri’nde, yönetmelikte yer almasına karşın program geliştirme uzmanlarının istihdam edilmediği bilinen bir gerçektir (Külahoğlu, 2004, ss. 59–60). Türkiye’deki program geliştirme çalışmaları incelendiğinde, her program geliştirme komisyonunda yer alması gereken program geliştirme uzmanlarının, “Talim ve Terbiye Kurulu Program Geliştirme Komisyonu” dışındaki komisyonlarda bulunmadığı görülmektedir (Yüksel, 2000, s. 605). Bu durum,

psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde program geliştirme alanından yararlanmayı olanaksız kılmaktadır.

Türkiye’de, psikolojik danışma ve rehberlik programları, yönetmelikteki biçimiyle yerelde (il düzeyinde) geliştirilen bir program özelliği taşımaktadır. Ancak, süregelen uygulamalarda merkezi program geliştirme anlayışının egemen olduğu görülmektedir. Yerel düzeyde program geliştirme konusundaki deneysel ve kurumsal yetersizliklerin, okullarda program geliştirme birimlerinin yapılandırılmamış olmasının, psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecini ve geliştirilen programların niteliğini ne ölçüde etkilediğinin belirlenmesi, ele alınması gereken, önem taşıyan bir konudur. Yine bu bağlamda, psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde yer alması gereken; okul yöneticilerinin, psikolojik danışmanların ve öteki öğretmenlerin, program geliştirme konusundaki bilgi ve deneyim yeterliklerinin hangi düzeyde olduğu da yanıtlanması gereken önemli bir sorundur.

Psikolojik danışma ve rehberlik sürecine katılacak kişilerin hizmet içi eğitim yoluyla yetiştirilmeleri konusunda ve program geliştirme sürecine katılmalarını ödüllendirici çalışmalarda yetersizliklerin program geliştirme sürecine katılımı özendirmediği söylenebilir (Demirel, 2004, ss. 197-198).

Öğrencilerin ilgi, gereksinim ve beklentileri, program geliştirme çalışmalarının odak noktasını oluşturmaktadır. Program geliştirme sürecinde bunların ayrıntılı bir biçimde analiz edilmesi gerekmektedir. Ancak, öğrenci sayısının çokluğunun söz konusu gereksinim analizlerinin yapılmasını zorlaştırdığı da bilinen bir gerçektir (Demirel, 2004 s. 198). Bu bağlamda, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde öğrenci ilgi, gereksinim ve beklentilerinin hangi ölçüde analiz edilebildiği, psikolojik danışman başına düşen öğrenci sayısının fazla olması gerçeğinin bu analizlerin niteliğini nasıl etkilediğinin saptanmasında yarar vardır.

Bir program, etkili bir biçimde değerlendirilip düzeltilmedikçe program çalışmaları “program hazırlama” sınırlılığını aşp “program geliştirme” niteliğine kavuşamaz. Bunun programlar etkili bir biçimde değerlendirilmeli uygulamadan gelen dönütler doğrultusunda geliştirilmelidir. Bu açıdan bakıldığında, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının değerlendirilmesi, bu alanın en fazla göz ardı edilen yönü

olmuştur (Özgüven, 2000, s. 443). Bu durum da psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesini etkileyen önemli etmenler arasındadır.

Program geliştirme çalışmalarında alan incelemelerinden ve eğitim denetçilerinin gözlem ve katkılarından da yararlanılması sürecin başarısına etki eder (Varış, 1998, s. 34). Bu noktada ilköğretim denetçilerinin gözlem, görüş ve önerilerinden psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme konusunda ne ölçüde yararlandığının bilinmesinin önem taşıdığı söylenebilir.

İlgili alanyazın incelendiğinde psikolojik danışma ve rehberlik programları ile ilgili araştırmaların yetersizliğinden söz edilebilir. Psikolojik danışma ve rehberlik programları ile ilgili araştırmaların Türkiye için yeni ve ağırlıklı olarak kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programları eksenli olduğu görülmektedir. Bu noktada araştırma eksiklerinin, Türkçe alanyazındaki ve program geliştirme ilkelerine uygun olarak geliştirilmiş psikolojik danışma ve rehberlik programı örnekleri yetersizliklerinin bu alanda program geliştirme çalışmalarını etkilemektedir (Külahoğlu, 2004, s. 60). Yine bu paralelde, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ve bu programlar ile ilgili araştırmalar konusunda başta üniversiteler olmak üzere öteki kurum ve kuruluşlarla işbirliği konusunu da değerlendirmek önem taşımaktadır.

Öğretim kademelerinin tür ve özelliklerine göre kimi farklılıklar içermekle birlikte, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri temelde öğrencinin kendisini tanımasını ve anlamasını, okula ve çevresine uyum göstermesini, yaşama, yeni durumlara, üst öğrenime ve çalışma hayatına hazırlanmasını, gizil güçlerini fark edip geliştirmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin eğitim programlarının önemli bir bileşeni eğitim programlarının tamamlayıcısı olduğu söylenebilir (Yeşilyaprak, 2005, s. 55). Bu yönüyle, psikolojik danışma ve rehberlik programların, eğitim programı bütünlüğündeki yeri ve önemi, bu programların nasıl geliştirildikleri ve programların geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan güçlüklerin araştırılma bulgularına dayalı olarak betimlenmesi büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’de sekiz yıllık kesintisiz temel eğitim uygulamasına geçilmesi ile birlikte ilköğretim okullarında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetin gelişimi hız kazanmıştır. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, psikolojik danışma ve rehberlik programı ile işlerlik kazanmaktadır. Bu nedenle psikolojik danışma ve rehberlik programlarının niteliğinin bu hizmetlerin etkili ve verimliliğini doğrudan etkilediğini söylemek olanaklıdır. Bu noktada ilköğretimde bu programların nasıl geliştirildiği ve programın geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan sorunlar programın niteliği konusunda önemli bir belirleyicidir.

İlgili alan yazın tarandığında ilköğretimde genel anlamda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin yürütülmesinde karşılaşılan güçlükler ile ilgili araştırmalar bulunmaktadır. Ancak psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecindeki sorunların ayrıntıları ile belirlenmesine yönelik bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu araştırma temelde böyle bir gereksinimden ortaya çıkmıştır.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, ilköğretim okulu yöneticileri ve ilköğretim okulu psikolojik danışmanlarının (rehber öğretmenler), ilköğretim okullarında psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan temel sorunlara ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Bu genel amaç doğrultusunda araştırmada yanıtı aranan sorular şunlardır:

1.5. Araştırma Soruları

- 1) İlköğretim okulu yöneticileri ile ilköğretim okulu psikolojik danışmanlarının, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan “araştırma-geliştirme etkinlikleri” kaynaklı sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

- 2) İlköğretim okulu yöneticileri ile ilköğretim okulu psikolojik danışmanlarının, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan “işbirliği” kaynaklı sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- 3) İlköğretim okulu yöneticileri ile ilköğretim okulu psikolojik danışmanlarının, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan “anlayış” kaynaklı sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?
- 4) İlköğretim okulu yöneticileri ile ilköğretim okulu psikolojik danışmanlarının, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan “insan kaynakları” kaynaklı sorunlara ilişkin görüşleri nelerdir?

1.6. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de, eğitim programları merkezi bir anlayışla geliştirilmektedir. Program geliştirme çalışmaları çoğunlukla dar bir kapsamda ve öğretim programı geliştirme ağırlıklı bir yaklaşımla ele alınmaktadır. Eğitim programı kapsamında, öğretim programlarını bütünlüleyici öteki programların geliştirilmesini konu alan araştırmalar yok denecek kadar az sayıdadır. Psikolojik danışma ve rehberlik programları, eğitim programları bütünlüğünde öğretim programlarının en önemli destekleyicisi ve tamamlayıcısı konumundadır. Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusunda yaşanabilecek aksaklıklar eğitim programının etkililiğini de doğrudan etkilemektedir.

Psikolojik danışma ve rehberlik programları ile ilgili yaşanan gelişmeler dikkate alındığında, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de geleneksel psikolojik danışma ve rehberlik programı anlayışından gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programı anlayışına doğru bir geçişin söz konusu olduğu görülmektedir. Kuşkusuz bu dönüşümün getireceği kimi sorunlar da olacaktır. Bu yönüyle, programların geliştirilmesi ve uygulanmasına ilişkin sorunların belirlenmesi konusu, program değerlendirme çalışmaları kapsamında da önem taşıyan bir boyuttur. Bu noktada psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ile ilgili sorunların ayrıntıları ile belirlenmesine gerek vardır.

Bu araştırma sonucunda elde edilecek bulguların katkı sağlayacağı umulan öteki başlıklar şunlardır:

- İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusunda yapılabilecek etkili çalışmalar, bu hizmetin daha sistematik, verimli ve geliştirilebilen bir yapıda yürütülmesine katkı sağlayacaktır.
- İlköğretim düzeyinde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde yaşanan sorunların belirlenmesi, bu sorunlara çözüm önerileri geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.
- Araştırmada elde edilen bulgular, ilköğretim düzeyinde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusunda alınabilecek yönetsel kararlara yol gösterici olabilecektir.
- Araştırmada elde edilen bulgular, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde etkin görev alan kişilere (psikolojik danışman, okul yöneticileri, sınıf rehber öğretmenleri gibi) yararlanabilecekleri veriler sağlayacaktır.

1.7. Varsayımlar

Katılımcılar, veri toplama aracını yanıtlarken kişisel görüşlerini doğru ve samimi bir biçimde yansıtmışlardır.

1.8. Sınırlılıklar

1) Araştırma, 2005-2006 öğretim yılında Eskişehir ili merkez ilçesinde yer alan ve kadrosunda psikolojik danışman bulunan 78 ilköğretim okulu ve bu okullarda görevli okulunda görevli ilköğretim okulu yöneticileri ile ilköğretim okulu psikolojik danışmanlarının görüşleri ile sınırlıdır.

2) Araştırmada elde edilen veriler ve ulaşılan bulgular veri toplamada kullanılan aracın kapsamı ile sınırlıdır.

3) Araştırma, Eskişehir ili ile sınırlıdır.

1.9. Tanımlar

Psikolojik danışma ve rehberlik: Bireyin en verimli şekilde gelişmesi ve doyum verici uyumlar sağlamasında gerekli olan tercihleri, yorumları, planları ve kararları vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve bu tercih ve kararları yürütmesi için bireye yapılan sistemli ve profesyonel bir yardımdır (Tan, 1992).

Psikolojik danışma ve rehberlik programı: Eğitim programı kapsamında öğretim programlarının tamamlayıcısı olan ve psikolojik danışma ve rehberlik hizmet alanının öğrencide geliştirmeyi amaçladığı yeterlikleri, bu yeterliklere bağlı içeriği, süreçleri ve değerlendirmeyi kapsayan program (Nazlı, 2003a; Külahoğlu, 2004).

Psikolojik danışma ve rehberlik servisi: Eğitim-öğretim kurumlarında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini yürüten servistir (24376 Sayılı Resmi Gazete, 2001).

Rehber öğretmen (Psikolojik danışman): Eğitim-öğretim kurumlarındaki psikolojik danışma ve rehberlik servisleri ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde öğrencilere psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti veren, üniversitelerin psikolojik danışma ve rehberlik ile eğitimde psikolojik hizmetler alanında lisans eğitimi almış personeldir (24376 Sayılı Resmi Gazete, 2001).

Sınıf rehber öğretmeni: Eğitim-öğretim kurumlarında bir sınıfın rehberlik hizmetlerini yürüten ve rehberlik saatlerine giren ilköğretim kurumlarında şube rehber öğretmenini, orta öğretim kurumlarında ise sınıf öğretmenidir (24376 Sayılı Resmi Gazete, 2001).

BÖLÜM II

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırma, betimsel modelde desenlenmiştir. Betimsel modelde belli bir konudaki hali hazırdaki durum araştırılır. Betimsel araştırmalar; özaktarım araştırmaları ve gözlem araştırmaları olmak üzere iki biçimde gerçekleştirilmektedir. Özaktarım araştırmalarında veriler, araştırma örneklemindeki bireylerin kendilerinden anket ya da görüşmelerle toplanırken gözlem araştırmalarında katılımcıların araştırmacı tarafından gözlenmesi ile toplanır (Kırcaali İftar; 1999, s. 7). Bu boyutuyla araştırma bir özaktarım araştırmasıdır. Araştırmada, ilköğretim psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde yaşanan sorunlar, ilköğretim okullarındaki yöneticiler ve psikolojik danışmanların görüşlerine dayalı olarak betimlenmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2005–2006 öğretim yılında Eskişehir ili merkez ilçesinde yer alan ve kadrosunda psikolojik danışman bulunan 78 ilköğretim okulu oluşturmaktadır. Seçilen evrenden örneklem alma yoluna gidilmeden, araştırma evrenin kendisi üzerinde yürütülmüştür. Bu yönüyle araştırmanın verileri, Eskişehir ili merkez ilçesinde yer alan ve kadrosunda psikolojik danışman 78 ilköğretim okulunun okul yöneticileri ile psikolojik danışmanlarından elde edilmiştir.

Tablo 5’de görüleceği gibi, araştırma evrenini oluşturan sayı 78 okul yöneticisi ve 78 psikolojik danışman olmak üzere toplam 156 kişidir. Veri toplama aracının uygulanması döneminde araştırmaya katılmayı kabul eden ve kendisine ulaşılabilen okul yöneticisi sayısı 56’dır. Ancak, veri toplama aracını yönergede öngörülen biçimde yanıtlamayan dokuz (9) okul yöneticisinin anketleri değerlendirme dışı bırakılmıştır. Araştırma evreninde yer alan 78 psikolojik danışmandan, söz konusu dönemde farklı illerde bulunanlar; izinli ya da raporlu olanlar nedeniyle ulaşılabilenlerin sayısı 65’dir. Bu yönüyle, araştırma sorununun çözümünde 47’si okul yöneticisi ve 65’i de psikolojik danışman olmak üzere toplam 112 katılımcıdan elde edilen veriler temel alınmıştır.

Araştırma evreniyle ilgili sayısal bilgiler Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Araştırmanın Evreni

Küme	Evreni Oluşturan Sayı	Araştırmaya Katılan Sayı	Değerlendirme Dışı Bırakılan Sayı	Değerlendirmeye Alınan Sayı	Yüzde (%)
Okul Yöneticisi	78	56	9	47	41,9
Psikolojik Danışman	78	65	-	65	58,1
Toplam	156	121	9	112	100

Araştırma evrenini oluşturan 112 katılımcının kişisel özellikleri ile ilgili bilgiler Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6: Araştırma Evrenin Kişisel Özellikleri
(N=112)

Özellikler		Sayı	Yüzde
Hizmet yılı	10 yıla kadar	44	39,3
	11 yıl ve üstü	68	60,7
Öğrenim Düzeyi	Lisans	95	84,8
	Yüksek Lisans	17	15,2
	Doktora	0	0
Mezuniyet Alanı	Eğit. Psi. Hiz.+Reh. ve Psik. Danış.+Psikoloji	45	40,2
	Eğit. Prog. ve Öğrt.+ Ölç. ve Değ.+ Eğitim Fakültesi ile Eğitim Fakültesi diğer bölümleri	61	54,4
	Diğer	6	5,4
Program Geliştirme İle İlgili Hizmetiçi Eğitim Alma	Hizmetiçi eğitim almış	7	6,3
	Hizmetiçi eğitim almamış	105	93,7

Tablo 6’da da görüldüğü gibi, araştırmaya katılan okul yöneticileri ve psikolojik danışmanların % 39,3’ü on yıla kadar, % 60,7’si ise onbir yıl ve üzerinde bir mesleki deneyime sahiptirler. Öğrenim düzeyleri bakımından, katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğu (% 84,8) lisans; % 15,2’si ise yüksek lisans düzeyinde bir öğrenime sahiptirler. Katılımcıların % 40,2’si eğitimde psikolojik hizmetler, psikolojik danışma ve rehberlik ya da psikoloji alanlarından birinden mezundurlar. Eğitim programları ve öğretim, ölçme ve değerlendirme ya da eğitim yönetimi ve denetimi alanlarından birinden ya da eğitim fakültelerinin diğer bölümlerinden mezun katılımcıların oranı ise % 54,4’tür. Sözü edilen bu alanların dışında başka alanlardan mezun olmuş katılımcıların oranı da % 5,4’tür. Program geliştirme ile ilgili bir hizmetiçi eğitim alınıp alınmadığı kişisel bilgiler bölümü ile ilgili son sorudur. Bu soruya, katılımcıların % 6,7’si adı geçen konu alanı ile ilgili bir hizmetiçi eğitim aldıkları biçiminde, % 93,7’si ise hizmetiçi eğitim almadıkları biçiminde yanıt vermişlerdir.

2.3. Veriler ve Toplanması

Yapılan alanyazın taraması sonucunda, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan sorunlara ilişkin görüşlerle ilgili veri toplama amacıyla geliştirilmiş bir veri toplama aracına rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırmanın verileri, alanyazına dayalı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen “*İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar*” adlı veri toplama aracı ile toplanılmıştır. Bu araç, otuz (30) maddeden oluşmaktadır. Veri toplama aracına katılımcıların kişisel özelliklerine ilişkin veri toplamak amacıyla beş (5) soruluk bir bölüm eklenmiştir. Bu sorular, “yapılan görev (yönetici ya da psikolojik danışman olma), mesleki deneyim (yıl), öğrenim düzeyi (lisans ya da lisansüstü öğrenim görmüş olma), mezun olunan alan ve program geliştirme alanı ile ilgili bir hizmetiçi eğitim alıp almama ile ilgilidir.

Veri toplama aracında; ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan, alanyazına dayalı olarak ortaya konulmuş sorunları ortaya koyan 30 madde yer almaktadır. Veri toplama aracı sınıflandırma ölçeği türünde hazırlanmıştır. Bu sınıflandırmalar; “kesinlikle katılmıyorum, katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum ve kesinlikle katılıyorum” biçimindedir.

Veri toplama aracının alanyazına dayalı olarak geliştirilmesi sürecinde aşağıdaki çalışmalar yapılmıştır:

- 1) MEB Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin (2001) psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ile ilgili süreci ve görev ve sorumlulukları düzenleyen maddeleri incelenmiştir.
- 2) Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ile ilgili; Nazlı (2005), Külahoğlu (2004); Erkan (2001)'nin okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ve kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi süreçlerini işleyen kitapları incelenmiştir. Gene psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerini konu alan kitapların okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecini işleyen (Lukach (1998), Radd (1998), Kaya ve Çivitçi

(2002), Thomson (2002), Schmidt (2003) Öztürk (2004), Terzi (2004)) bölümleri taranmıştır.

- 3) Psikolojik danışma ve rehberlik alanında yazılmış; Gibson ve diğerleri (1983), Worzby ve diğerleri (1989), Tan (1992), Kepçeoğlu (1999), Özgüven (2000), Bakırcıoğlu (2003), Kuzgun (2002), Ültanır (2003), Yeşilyaprak (2005) kitapları ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ve bu hizmetlerin programlarının geliştirilmesi ile ilgili yerleri incelenmiştir.
- 4) Kapsamlı gelişimsel ve rehberlik programlarının geliştirilmesine ilişkin; Erkan (1995), Gybers(2002) makaleleri incelenmiştir. Öte yandan Nazlı'nın (2003a, 2003b, 2004) Türkiye'de müfredat laboratuvar okullarında kapsamlı gelişimsel psikolojik danışma ve rehberlik programı pilot uygulaması ve bu uygulamada karşılaşılan sorunlara ilişkin değerlendirmelerine yer verdiği bildiriler taranmıştır.
- 5) Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesine ilişkin; Doğan (2000), Saldıoğlu'nun (2002), Yüksel (2003) makaleleri ve Yüksel (2001) ve Selçuk ve diğerlerinin (2003) bildirileri incelenmiştir.
- 6) Onur (1997), Güvenç (2001), Akbaş (2001), Özaydın (2002) ve Hatunoğlu ve Hatunoğlu (2006) tarafından psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerin genel olarak değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan araştırma bulguları ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde de sorun olabilecek durumlar noktasındaki bir bakış açısıyla incelenmiştir.
- 7) Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine verilen yönetsel destek ile ilgili olarak; Demircan(2001), Paskal (2001) ve Baldwin (1998) tarafından yapılan çalışmalar incelenmiştir.
- 8) Etkili bir program geliştirme sürecinin nitelikleri ve eğitim programı geliştirme ile ilgili, Erden (1995), Büyükkaragöz ve Çivi (1997), Doğan (1997), Varış (1996), Varış (1998), Ertürk (1998), Karakaya (2004) ve Oliva (2005) tarafında yazılmış kitaplar taranmıştır. Özellikle program geliştirme sürecinde yaşanan sorunlarla ilgili Demirel'in(2004) "Eğitimde Program Geliştirme" adlı kitabındaki "Program Geliştirme Sürecinde Karşılaşılan

Güçlükler” başlığı altındaki değerlendirmeleri ve Yüksel (2000) tarafından yapılan “Milli Eğitim Bakanlığı’ndaki Program Geliştirme Çalışmalarının Değerlendirilmesi” araştırması bulguları incelenmiştir.

- 9) Eğitimde program geliştirme süreci ile ilgili olarak; Babadoğan (1993), Yiğit (2002) ve Can’ın (2005) makaleleri incelenmiştir.
- 10) Alanyazın taraması yapılırken ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programının geliştirilmesi sürecinde sorun olabilecek durumlara ilişkin çıkarımlar yapılmış ve notlar alınmıştır. Bu çıkarımlar araştırmacı tarafından değerlendirilerek veri toplama aracında yer alacak madde ifadelerine dönüştürülmüştür. Veri toplama aracını oluşturacak soru ve maddelerin oluşturulmasının ardından, her bölüm için ayrı ayrı yönergeler oluşturulmuş ve taslağa son biçimi verilmiştir. Oluşturulan yapıya son biçimini vermek ve uygulamaya hazır hale getirmek amacıyla, söz konusu araç “program geliştirme” bilim dalında görev yapan üç profesör, bir doktor ve “psikolojik danışma ve rehberlik” bilim dallarında görev yapan bir profesör, bir doçent, iki yardımcı doçentten oluşan toplam yedi uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Alınan geribildirimlerde uzmanların tümünün veri toplama aracındaki maddelerin tamamını araştırma amacına yönelik verileri toplamaya uygun buldukları görülmüştür. Üç uzmanın ise Türkçe yazım ve biçimsel görünüşle ilgili önerileri olmuştur. Bu geribildirimler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak araca son biçimi verilmiştir.

Uygulama izin yazışmalarının tamamlanmasının ardından, 10 Eylül 2006 – 15 Ekim 2006 tarihleri arasını kapsayan yaklaşık bir aylık bir sürede uygulama işlemi gerçekleştirilmiş ve verilerin toplanılması işlemi sona erdirilmiştir.

2.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Araştırmanın veri toplama aracında, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan sorunları ele alan ve

sınıflandırma ölçeği türü yapılandırılmış toplam 30 madde, dört ana sorun kümesini temsil etmektedir. Bu maddelerden sırasıyla, 1, 2, 4, 6, 9, 11, 12, 14, 16, 19, 20, 22, 24, 25, 26 ve 29 numaralı maddeler (toplam 16 madde) “araştırma-geliştirme etkinlikleri” kaynaklı sorunlardır. “işbirliği” kaynaklı sorunları temsil eden maddeler sırasıyla, 3, 8, 10, 17, 18, 27 maddeler olmak üzere toplam altı maddedir. Bir başka sorun kümesi “anlayış” başlığı altında yapılandırılmıştır. Bu ana başlıkla ilgili toplam beş madde sırasıyla, 5, 15, 21, 23, 30 numaralı maddelerdir. Dördüncü ve son ana başlık “insan kaynakları”dır. Bu ana başlıkla ilgili maddeler ise sırasıyla 7, 13, 28 numaralı toplam üç maddedir. Bu gruplama sorunların niteliklerine ve araştırma alt amaçlarına uygun olarak yapılmıştır.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan sorunları ifade eden her bir maddeye ilişkin elde edilen görüşler yukarıda belirtilen ve ilgili olduğu sorun kümesinde gruplandırılarak çözümlenmiştir.

Araştırma verilerinin çözümlenmesinde betimsel analiz kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde, her bir maddeye ilişkin olarak “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” tercihlerinin frekans (f) ve yüzdelerine (%) bakılmıştır.

Yapılan çözümlenmelerin yorumlanmasında tercihlerin gruplandırılması yoluna gidilmiştir. Bu noktada, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılıyorum” işaretlemelerinin toplamı, söz konusu maddede ifade edilen durumun ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan önemli bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanmıştır. Buna karşın “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum” ve “kararsızım” işaretlemelerinin toplamı ise söz konusu maddede ifade edilen durumun ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan bir sorun olarak algılanmadığı biçiminde yorumlanmıştır.

BÖLÜM III

3. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırmanın amacına dönük soruların çözümü için toplanan verilerin kullanılan istatistiksel teknikler ile çözümlenmesiyle elde edilen bulgular ve bu bulguların yorumları yer almaktadır.

3.1. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Araştırma-Geliştirme Etkinlikleri Kaynaklı Sorunlar

Bu araştırmada yanıtı aranan ilk soru, ilköğretim okulu okul yöneticileri ile psikolojik danışmanların ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunlara ilişkin görüşlerinin ne olduğu ile ilgilidir.

Araştırmanın yöntem bölümünde de belirtildiği gibi, araştırmanın veri toplama aracıda yer alan sırasıyla; 1, 2, 4, 6, 9, 11, 12, 14, 16, 19, 20, 22, 24, 25, 26, 29 numaralı maddeler (toplam 16 madde), ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan “araştırma-geliştirme etkinlikleri” kaynaklı sorunları belirlemeyi amaçlamaktadır. İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunlara ilişkin katılımcıların görüşleri Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7: İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Araştırma-Geliştirme Etkinlikleri Kaynaklı Sorunlar

Madde	Sınıflar		Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Ara Toplam		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum		Ara Toplam		Genel Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesine klavuzluk edecek elverişli bir modelin bulunmaması	17	15,2	70	62,4	87	77,6	5	4,5	19	17,0	1	0,9	20	17,9	112	100,0		
PDR programlarının geliştirilmesine dayanak oluşturacak gereksinim saptama (ihtiyaç belirleme) çalışmalarının yetersizliği	22	19,6	76	67,9	98	87,5	4	3,6	10	8,9	0	0,0	10	8,9	112	100,0		
Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin uzak, genel ve özel hedeflerinin soyutluğu	20	17,9	58	51,8	78	69,7	12	10,7	21	18,7	1	0,9	22	19,6	112	100,0		
Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin kapsamına ilişkin belirsizlikler	22	19,6	61	54,4	83	74,0	11	9,8	18	16,1	0	0,0	18	16,1	112	100,0		
Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ile ilgili Türkçe alanyazının yetersizliği	16	14,3	40	35,7	56	50,0	26	23,2	29	25,9	1	0,9	30	26,8	112	100,0		

Tablo 7'nin devamı

Madde	Sınıflar	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Ara Toplam		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum		Ara Toplam		Genel Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
	MEB Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin programların geliştirilmesine kılavuzluk edecek yeterlikte olmaması	28	25,0	58	51,8	86	76,8	13	11,6	13	11,6	0	0,0	13	11,6	112	100,0
	Rehberlik Araştırma Merkezleri'nce oluşturulan programların, okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesine kılavuzluk edecek yeterlikte olmaması	19	17,0	54	48,2	73	65,2	8	7,1	31	27,7	0	0,0	31	27,7	112	100,0
	Okul düzeyinde program geliştirme birimlerinin yapılandırılmamış olması	30	26,8	64	57,1	94	83,9	11	9,8	3	2,7	4	3,6	7	6,3	112	100,0
	Program geliştirme ilkeleri doğrultusunda geliştirilmiş psikolojik danışma ve rehberlik program örneklerinin yetersizliği	17	15,2	57	50,9	74	66,1	26	23,2	11	9,8	1	0,9	12	10,7	112	100,0
	Yerel düzeyde (bölge, il) program geliştirme çalışmaları konusunda yapısal ve deneysel eksiklikler	21	18,8	72	64,3	93	83,1	14	12,4	5	4,5	0	0,0	5	4,5	112	100,0
	Yürütülmekte olan PDR çalışmalarının etkililiğinin izlenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmaların yetersizliği	24	21,4	79	70,5	103	91,9	1	0,9	7	6,3	1	0,9	8	7,2	112	100,0

Tablo 7'nin devamı

Madde	Sınıflar	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Ara Toplam		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum		Ara Toplam		Genel Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
	İlköğretim okullarında öğretim programları ile PDR programları arasında yeterli eşgüdümün kurulamaması	33	29,5	56	50,0	89	79,5	9	8,0	13	11,6	1	0,9	14	12,5	112	100,0
	İlköğretim denetçilerinin görüş ve önerilerinin, PDR programlarının geliştirilmesi konusunda yeterli katkı sağlayamaması	31	27,7	60	53,5	91	81,2	17	15,2	4	3,6	0	0,0	4	3,6	112	100,0
	Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri İl Danışma Kurulu'nca alınan kararların, programların geliştirilmesinde yönlendirici bir nitelik taşımaması	21	18,7	56	50,0	77	68,7	25	22,4	10	8,9	0	0,0	10	8,9	112	100,0
	PDR programının hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için gerekli finansal kaynakların yetersizliği	34	30,4	60	53,5	94	83,9	5	4,5	11	9,8	2	1,8	13	11,6	112	100,0
	PDR programlarının geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmaların (Hizmet içi eğitim, araştırma geliştirme vb) yetersizliği	30	26,8	70	62,4	100	89,2	5	4,5	4	3,6	3	2,7	7	6,3	112	100,0

Bu sorunlardan ilki olan “ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesine kılavuzluk edecek elverişli bir modelin bulunmaması” maddesini katılımcıların 17’si (% 15,2) oldukça yüksek derecede önem taşıyan; 70 katılımcı ise (% 62,4) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde görüş belirtmişlerdir. Bu maddeyi bir sorun olarak algılamadığını belirten katılımcı sayısı, kararsızlarla birlikte toplam 25 kişi (% 22,4)’tür.

Elde edilen bu bulgu, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesine kılavuzluk edecek elverişli bir modelin bulunmamasının katılımcıların oldukça büyük çoğunluğu tarafından, toplam 87 kişi (% 77,7) önem taşıyan bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgu, Nazlı (2003b) tarafından 2001- 2002 eğitim öğretim yılında müfredat laboratuvar okullarında kapsamlı gelişimsel ve rehberlik programı geliştirilmesi ve uygulanması amacıyla yapılan ve Türkiye için geçerli bir psikolojik danışma ve rehberlik programı modeli olmayışını program geliştirme sürecini etkileyen bir sorun olarak belirlediği çalışmayı destekler niteliktedir.

İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunları ele alan ikinci madde, “PDR programlarının geliştirilmesine dayanak oluşturacak gereksinim saptama (ihtiyaç belirleme) çalışmalarının yetersizliği”dir. Bu maddeyi katılımcıların 22’si (% 19,6) oldukça önem taşıyan, 76’sı ise (% 67,9) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Bu maddeyi sorun olarak algılamadığını belirten katılımcı sayısı kararsızlarla birlikte toplam 14 (% 12,5) kişidir.

Bu bulgu, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde gereksinim saptama çalışmalarının yetersizliğinin katılımcıların büyük bir çoğunluğunca, toplam 98 kişi (% 87,5) önem içeren bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgu ise, Yüksel tarafından yapılan (2000), “Milli Eğitim Bakanlığındaki Program Geliştirme Çalışmalarının Değerlendirilmesi” isimli çalışmada, geliştirilecek programlar için yeterince gereksinim saptama çalışmaları yapılmadığı yönündeki

bulgularla paralellik göstermektedir. Öte yandan yine bu bulgu, psikolojik danışma ve rehberlik programların var olan durumuna yapılan eleştiriler arasında yer alan, bu programların geliştirilmesinde öğrenci gereksinimlerinin yeterince analiz edilmediği (Kaya ve Çivitçi, 2005, s. 239; Terzi, 2004, s. 379) saptamasını da desteklediği söylenebilir.

İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunları ele alan üçüncü madde, “psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin uzak, genel ve özel hedeflerinin soyutluğu”dur. Bu durumu 20 kişi (% 17,9) oldukça yüksek derecede önem taşıyan; 58 kişi ise (% 51,8) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde görüş belirtmişlerdir. Bu maddeyi bir sorun olarak algılamadığını belirten katılımcı sayısı ise, kararsızlarla birlikte toplam 34 kişi (% 30,4)’tür.

Elde edilen bu bulgu, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin uzak, genel ve özel hedeflerinin soyutluk taşımasının katılımcıların çoğunluğu tarafından, toplam 78 kişi (% 69,7) önem taşıyan bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgunun Yeşilyaprak’ın (2005), psikolojik danışma ve rehberlik programlarının hedeflerinin somut, açık ve net olarak saptanmamış olması noktasındaki değerlendirmelerini desteklediği söylenebilir.

“Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin kapsamına ilişkin belirsizlikler” maddesi, veri toplama aracında yer alan araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunlardan dördüncüsüdür. Bu maddeyi, 22 katılımcı (% 19,6) oldukça yüksek önem taşıyan, 61 katılımcı ise (% 54,4) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Kararsızlarla birlikte toplam 29 katılımcı(% 25,8) ise söz konusu durumu bir sorun olarak algılamadıklarını belirtmişlerdir.

Bu bulgu, katılımcıların önemli bir çoğunluğunun, toplam 83 kişinin (% 74,0), psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin kapsamına ilişkin belirsizlikleri psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirmede önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları yönünde yorumlanabilir. Bu durumun psikolojik danışma ve rehberlik programının açık ve somut olarak belirlenmemiş olmasının bu hizmetlerin hangi kapsamda yapılacağını

da belirsizleştirdiğinden kaynaklandığı söylenebilir. Doğan'ın (1998) ortaya koyduğu; psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin örgütleniş biçiminin (özel eğitim hizmetleri ile birlikte aynı genel müdürlükçe yönetilmesi) ve bu hizmetlerle ilgili yasa ve yönetmeliklerdeki eksiklik, belirsizlik ve çelişkilerin de bu hizmetlerin hangi kapsamda yürütüleceğini belirsizleştirdiği saptamaları da bu bulgunun başka bir kaynağı olarak görülebilir.

Araştırmanın veri toplama aracında yer alan “psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ile ilgili Türkçe alanyazının yetersizliği” maddesi, araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı beşinci sorundur. Bu madde 16 katılımcı (% 14,3) tarafından oldukça yüksek önem taşıyan bir sorun; 40 katılımcı (% 35,7) tarafından ise önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Söz konusu maddeyi sorun olarak algılamayan katılımcı sayısı ise kararsızlarla birlikte toplam 56 (% 50) kişidir.

Elde edilen bu bulgu, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ile ilgili Türkçe alanyazın yetersizliğini katılımcıların yarısı tarafından, toplam 56 kişi (% 50), önem taşıyan bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı altıncı sorun, “MEB Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin programların geliştirilmesine kılavuzluk edecek yeterlikte olmaması” maddesidir. Katılımcıların 28'i (% 25) bu maddeyi oldukça yüksek önem taşıyan, 58'i (% 51,8) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Kararsızlarla birlikte toplam 26 katılımcı (% 23,2) ise bu maddeyi bir sorun olarak algılamadıklarını belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgu, “MEB Psikolojik danışma ve rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği”nin katılımcıların büyük bir çoğunluğunca, toplam 86 (% 76,8) kişi, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesine yeterince kılavuzluk edecek yeterlikte bulunmadığı ve bu durumun da önemli bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

Veri toplama aracında araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunlar kapsamında ele alınan yedinci sorun; “Rehberlik Araştırma Merkezleri’nce oluşturulan çerçeve psikolojik danışma ve rehberlik programların, okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesine kılavuzluk edecek yeterliğe sahip olmaması”dır. Bu madde, katılımcıların 19’u (% 17) tarafından oldukça yüksek önem taşıyan, 54’ü (% 48,2) tarafından önem taşıyan bir sorun olarak algılanmıştır. Bu maddeyi bir sorun olarak algılamayan katılımcı sayıcı kararsızlarla birlikte toplam 39 (% 34,8) kişidir.

Elde edilen bu bulgu, Rehberlik Araştırma Merkezleri’nce oluşturulan çerçeve psikolojik danışma ve rehberlik programlarının, katılımcıların büyük çoğunluğunca, toplam 73 (% 65,2) kişi, okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesine kılavuzluk edecek yeterliğe sahip bulunmadığı ve bu durumu, önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgunun, Külahoğlu’nun (2004) bazı Rehberlik Araştırma Merkezleri çerçeve psikolojik danışma ve rehberlik programlarını incelemesi sonucunda ortaya koyduğu, çerçeve programların program geliştirme ilke ve yöntemlerine uygun geliştirmede ve okul psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirilmesinde yeterli yönlendirmeyi sağlayamadığı yönündeki çıkarımlarla paralellik gösterdiği söylenebilir.

“Okul düzeyinde program geliştirme birimlerinin yapılandırılmamış olması”, araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunlarda sekizinci sırada yer almaktadır. Bu maddeyi katılımcılardan 30’u (% 26,8) oldukça yüksek önem taşıyan, 64’ü (% 57,1) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Kararsızlarla birlikte toplam 18 (% 16, 1) katılımcı ise bu maddeyi bir sorun olarak algılamadıkları yönünde görüş belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgu, okul düzeyinde program geliştirme birimlerinin yapılandırılmamış olmasının katılımcıların tamamına yakını tarafından, toplam 94 (% 83,9) kişi, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde önemli bir sorun olarak algıladığı yönünde yorumlanabilir.

Araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı dokuzuncu sorun; “Program geliştirme ilkeleri doğrultusunda geliştirilmiş psikolojik danışma ve rehberlik program örneklerinin yetersizliği”dir. Katılımcıların 17’si (% 15,2) bu durumu oldukça yüksek önem taşıyan; 57’si (% 50,9) ise önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde görüş belirtmişlerdir. Bu maddeyi bir sorun olarak algılamayanların sayısı ise maddeye ilişkin kararsızlıklarını belirtenlerle birlikte toplam 38 (% 33,9) kişidir.

Bu bulgu, program geliştirme ilkelerine uygun olarak geliştirilmiş psikolojik danışma ve rehberlik programı örneklerinin yetersizliğinin katılımcıların dörtte üçüne yakın bir sayıdaki çoğunluk tarafından, toplam 74 (% 66,1) kişi, psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde önemli bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgunun Külahoğlu’nun (2004) psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi ile ilgili araştırmaların azlığının, Türkçe alanyazındaki ve program geliştirme ilkelerine uygun olarak geliştirilmiş psikolojik danışma ve rehberlik programı örnekleri yetersizliklerinin bu alanda program geliştirme çalışmalarını etkilediği saptamasını güçlendirdiği söylenebilir.

“Yerel düzeyde (bölge, il) program geliştirme çalışmaları konusunda yapısal (birim, kurum, danışma kurulları vb.) ve deneysel eksiklikler” maddesi veri toplama aracında yer alan araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunlardan onuncusudur. Bu durum, 21 (% 18,8) katılımcıya göre oldukça önem taşıyan, 72 (% 64,3) katılımcıya göre ise önem taşıyan bir durum olarak algılanmıştır. Kararsızlarla birlikte toplam 19 (% 16,9) katılımcı ise bu maddeyi sorun olarak algılamadıklarını belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgu, yerel düzeyde (bölge, il) program geliştirme çalışmaları konusunda yapısal (birim, kurum, danışma kurulları vb.) ve deneysel eksikliklerin toplam 93 (% 83,1) katılımcıdan oluşan büyük bir çoğunlukça, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde önem taşıyan bir sorun olarak algılandığı biçimde yorumlanabilir.

Bu durumun, Yüksel’in de (2000) belirttiği gibi; Türkiye’de program geliştirme çalışmalarının merkezi bir yapıda gerçekleştirilmesi ve 1995 yılında il ve ilçe milli

eğitim m¼d¼rl¼klerinde program geliştirme çalışmalarına olanak sağlayan “Milli Eğitim M¼d¼rl¼kleri Program Hazırlama ve Geliştirme Komisyonları alışma Y¼nergesi” gereği il ve ilçelerde bu komisyon ve birimlerin sağlıklı oluşturulamaması (kadro, kaynak, çalışma biçimi vb.) ¼lke genelinde yaygınlaştırılmaması ve etkili çalışmamasından kaynaklandığı s¼ylenbilir.

Araştırmanın veri toplama aracında yer alan “Y¼r¼t¼lmekte olan psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarının etkililiğinin izlenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmaların yetersizliği” araştırma- geliştirme etkinlikleri kaynaklı onbirinci sorundur. Bu durumu oldukça ¼nem taşıyan bir sorun olarak algıladığını belirten katılımcı sayısı 24 (% 21,4), ¼nem taşıyan bir sorun olarak algıladığını belirten katılımcı sayısı ise 79 (% 70,5)’ dur. Bu durumu bir sorun olarak algılamayan katılımcı sayısı ise kararsızları da kapsayacak biçimde toplam 9 (% 8,1)’dur.

Elde edilen bu bulgu, y¼r¼t¼lmekte olan psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarının etkililiğinin izlenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmaların yetersizliği durumunu katılımcıların oldukça b¼y¼k bir çoğunluğu tarafından, toplam 103 (% 91,9) kişi, ¼nem taşıyan bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgunun, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının değerlendirilmesinin bu alanın en fazla g¼z ardı edilen y¼n¼ olduğu (¼zg¼ven, 2000, s. 443) y¼n¼ndeki g¼r¼řleri desteklediği s¼ylenbilir.

“İlk¼đretim okullarında ¼đretim programları ile psikolojik danışma ve rehberlik programları arasında yeterli eřg¼d¼m¼n kurulamaması” durumu, araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunlar kapsamındaki on ikinci maddedir. Bu maddeyi 33 (% 29,5) katılımcı oldukça ¼nemli, 56 (% 50) katılımcı ise ¼nemli bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Kararsızlarla birlikte toplam 22 (% 20,5) katılımcı ise bu maddeyi sorun olarak algılamadıkları y¼n¼nde g¼r¼ř belirtmişlerdir.

Bu bulgu, katılımcıların oldukça b¼y¼k bir çoğunluğunun, toplam 89 (% 79,5) kişi, ilk¼đretimde, ¼đretim programları ile psikolojik danışma ve rehberlik programları

arasında yeterli eşgüdümün kurulamamasını, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

Araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı onüçüncü sorun, “ilköğretim denetçilerinin görüş ve önerilerinin, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusunda yeterli katkıyı sağlayamaması”dır. Bu durumu, katılımcıların 31’inin (% 27,7) oldukça önem taşıyan, 60’ının (% 53,5) ise önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları görülmektedir. Bu durumu bir sorun olarak algılamayan katılımcı sayısı ise kararsızlarla birlikte toplam 21 (% 18,8) kişidir.

Bu bulgu, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun, toplam 91 (% 81,2) kişi, ilköğretim denetçilerinin görüş ve önerilerinin, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusunda yeterli katkıyı sağlayamadığı inancını taşıdıkları ve bu durumu da psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde önemli bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgunun, Saylan ve Gürkan’ın (1998), özellikle okul yöneticilerinin görüşlerine dayalı olarak saptadıkları, “psikolojik danışma hizmetlerinin denetiminin kağıt üzerinde bir takım gereklerin yerine getirilip getirilmediğine bakılarak yapıldığı” yönündeki araştırma bulgusunun da gösterdiği gibi, söz konusu denetim çalışmalarının psikolojik danışma ve rehberlik programının geliştirilmesine katkı sağlayacak derinliğe henüz ulaşmamasından kaynaklandığı söylenebilir.

“Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri İl Danışma Kurulu’na alınan kararların, programların geliştirilmesinde yönlendirici bir nitelik taşınamaması” sorunu, araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunlar kapsamındaki ondördüncü sorundur. Bu madde 21 (% 18,7) katılımcı tarafından oldukça önem taşıyan, 56 (% 50) katılımcı tarafından önem taşıyan bir sorun olarak belirtilmiştir. Kararsızlarla birlikte maddeyi sorun kapsamında görmeyen katılımcı sayısı ise toplam 35 (% 31,3)’tir.

Bu bulgu, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun, toplam 77 (% 68,7) kişi, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri İl Danışma Kurulu’na alınan kararların, programların geliştirilmesinde yönlendirici bir nitelik taşımadığına inandıkları ve bu

durumu da psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde önemli bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmanın veri toplama aracında ele alınan, araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı onbeşinci sorun; “psikolojik danışma ve rehberlik programının hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için gerekli finansal kaynakların yetersizliği” ile ilgilidir. Bu durumu, katılımcıların 34’ü (% 30,4) oldukça önem taşıyan, 60’ı (% 53,5) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Kararsızlarla birlikte toplam 18 (% 16,1) katılımcı ise, bu durumu sorun olarak algılamadıklarını belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgu, psikolojik danışma ve rehberlik programının hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için gerekli finansal kaynakların yetersizliği durumunun katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunca, toplam 94 (% 83,9) kişi, önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları yönünde yorumlanabilir.

Araştırma-geliştirme etkinlikleri kaynaklı sorunların sonuncusu; “psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmaların (hizmetiçi eğitim, araştırma-geliştirme vb.) yetersizliği”dir. Bu maddeyi katılımcıların 30’u (% 26,8) oldukça önem taşıyan, 70’i (% 62,4) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Kararsızlarla birlikte toplam 12 (% 10,8) katılımcı ise bu maddeyi bir sorun olarak algılamadıklarını ortaya koymuşlardır.

Bu bulgu, katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun, toplam 100 (% 89,2) kişi, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmaları yeterli bulmadıkları ve bu durumun da önemli bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

3.2. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan İşbirliği Kaynaklı Sorunlar

Bu araştırmada yanıtı aranan ikinci soru, ilköğretim okulu okul yöneticileri ile psikolojik danışmanların ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan işbirliği kaynaklı sorunlara ilişkin görüşlerinin ne olduğu ile ilgilidir.

Araştırmanın veri toplama aracında yer alan, sırasıyla; 3, 8, 10, 17, 18, 27 numaralı maddeler, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan “işbirliği” kaynaklı sorunları belirlemeyi amaçlamaktadır.

İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan işbirliği kaynaklı sorunlara ilişkin katılımcıların görüşleri Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan İşbirliği Kaynaklı Sorunlar

Madde	Sınıflar		Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Ara Toplam		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum		Ara Toplam		Genel Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
PDR programlarının geliştirilmesi sürecinde öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerine yeteri ölçüde yer verilememesi	25	22,4	70	62,4	95	84,8	7	6,3	10	8,9	0	0,0	10	8,9	112	100,0		
Öğretmenlerin ders yüklerinin ve okuldaki diğer işlerinin yoğunluğu nedeniyle PDR programı geliştirmek için birlikte çalışılacak ortak zaman yaratılamaması	51	45,5	35	31,3	86	76,8	8	7,1	13	11,6	5	4,5	18	16,1	112	100,0		
PDR programı geliştirme konusunda, eğitim bilimlerinin farklı bilim dallarında çalışanlar (program geliştirme, ölçme ve değerlendirme gibi) arasındaki işbirliği ve eşgüdüm eksikliği	35	31,3	63	56,2	98	87,5	10	8,9	4	3,6	0	0,0	4	3,6	112	100,0		
Okul yönetimlerinin program geliştirme çalışmalarına yeterli ölçüde destek vermemeleri	21	18,8	58	51,8	79	70,6	11	9,8	22	19,6	0	0,0	22	19,6	112	100,0		
PDR programı geliştirme konusunda üniversitelerle yeterli ölçüde işbirliği yapılamaması	34	30,4	66	58,9	100	89,3	4	3,6	8	7,1	0	0,0	8	7,1	112	100,0		
Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu üyelerinin, program geliştirme sürecine etkin olarak katılmamaları	24	21,4	76	67,9	100	89,3	5	4,5	6	5,3	1	0,9	7	6,2	112	100,0		

Bu sorunlardan ilki olan “psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerine yeteri ölçüde yer verilememesi” maddesini katılımcıların 25’i (% 22,4) oldukça önem taşıyan, 70’i (% 62,4) ise önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Bu maddeyi bir sorun olarak algılamadığını belirten katılımcı sayısı, kararsızlarla birlikte toplam 17 (% 15,2) kişidir.

Elde edilen bu bulgu, katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğu tarafından, toplam 95 (% 84,8) kişi, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerine yeteri ölçüde yer verilemediğine inanıldığı ve adı geçen durumun da önem taşıyan bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan işbirliği kaynaklı sorunları ele alan ikinci madde, öğretmenlerin ders yüklerinin ve okuldaki diğer işlerinin yoğunluğu nedeniyle psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirmek için birlikte çalışılacak ortak zaman yaratılamaması’dır. Bu durumu 51 (% 45,5) katılımcı oldukça yüksek derecede önem taşıyan, 35 (% 31,3) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları yönünde görüş ortaya koymuşlardır. Kararsızlarla birlikte toplam 26 (% 22,2) katılımcı ise bu maddeyi bir sorun olarak algılamadıklarını belirtmişlerdir.

Bu bulgu, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun, toplam 86 (% 76,8) kişi, öğretmenlerin ders yüklerinin ve okuldaki diğer işlerinin yoğunluğu nedeniyle psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirmede birlikte çalışılacak ortak zaman yaratılamadığına inandıkları ve bunun da önem taşıyan bir sorun olarak algılandığı biçiminde yorumlanabilir.

“Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme konusunda, eğitim bilimlerinin farklı bilim dallarında çalışanlar (program geliştirme, ölçme ve değerlendirme gibi) arasındaki işbirliği ve eşgüdüm eksikliği”, işbirliği kaynaklı sorun durumlarının üçüncüsüdür. Bu durumu 35 (% 31,3) katılımcı oldukça önem taşıyan, 63 (% 56,2) katılımcı ise önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir.

Kararsızlarla birlikte toplam 14 (% 12,5) katılımcı ise bu durumu bir sorun olarak algılamadıklarını ortaya koymuşlardır.

Bu bulgu, katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun, 98 (% 87,5) kişi, psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme konusunda, eğitim bilimlerinin farklı bilim dallarında çalışanlar (program geliştirme, ölçme ve değerlendirme gibi) arasında işbirliği ve eşgüdüm eksikliğinin varlığına inandıkları ve söz konusu durumu da, önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları yönünde yorumlanabilir.

Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde, işbirliği kaynaklı dördüncü sorun; “okul yönetimlerinin program geliştirme çalışmalarına yeterli ölçüde destek vermemeleri” ile ilgilidir. Bu maddeyi katılımcıların 21’i (% 18,8) oldukça önem taşıyan, 58’i (% 51,8) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Bu maddeyi bir sorun olarak algılamadığını belirten katılımcı sayısı, kararsızlarla birlikte toplam 33 (% 29,4) kişidir.

Elde edilen bu bulgu, katılımcıların büyük bir çoğunluğunun, toplam 79 (% 70,6) kişi, okul yönetimlerinin program geliştirme çalışmalarına yeterli ölçüde destek vermemeleri durumunu önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgunun genel anlamda psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine verilen yönetsel desteğin yetersizliğini vurgulayan Paskal (2001) ve Demircan’ın (2001) araştırma bulgularıyla örtüştüğü görülmektedir. Hatunoğlu ve Hatunoğlu (2006) “Okullarda Verilen Rehberlik Hizmetlerinin Problem Alanları” isimli araştırmalarında psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine verilen yönetsel destek konusundaki eksikliklerin okul yöneticilerin bu hizmetlere ilişkin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmamalarından kaynaklandığını vurgulamışlardır. Bu durum yönetsel destek yetersizliğinin kaynaklandığı durumlardan biri olarak değerlendirilebilir.

“Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme konusunda üniversitelerle yeterli ölçüde işbirliği yapılamaması” işbirliği kaynaklı sorunların beşincisidir. Bu

madde 34 (% 30,4) katılımcı tarafından oldukça önem taşıyan, 66 (% 58,9) katılımcı tarafından önem taşıyan bir sorun olarak belirtilmiştir. Kararsızlarla birlikte maddeyi sorun olarak görmeyen katılımcı sayısı ise toplam 12 (% 10,7) kişidir.

Bu bulgu, katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun, toplam 100 (% 89,3) kişi, “psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme konusunda üniversitelerle yeterli ölçüde işbirliği yapılamadığını düşündükleri ve bu durumu da önemli bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

İşbirliği kaynaklı altıncı sorun, “Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu üyelerinin, program geliştirme sürecine etkin olarak katılmamaları”dır. Bu durumu oldukça önem taşıyan bir sorun olarak algıladığını belirten katılımcı sayısı 24 (% 21,4), önem taşıyan bir sorun olarak algıladığını belirten katılımcı sayısı ise 76 (% 67,9)’ dur. Bu durumu bir sorun olarak algılamayan katılımcı sayısı ise kararsızları da kapsayacak biçimde toplam 12 (% 10,7) kişidir.

Elde edilen bu bulgu, Okul Psikolojik danışma ve rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu üyelerinin, program geliştirme sürecine etkin olarak katılmamaları durumunu katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun, toplam 100 (% 89,3) önemli bir sorun olarak algıladıkları yönünde yorumlanabilir.

Bu bulgu, Saylan ve Gürkan (1998) tarafından yapılan araştırmanın okul psikolojik danışma ve rehberlik yürütme komisyonlarının görevlerini yeterince yerine getiremedikleri bulgusuyla örtüşmektedir.

3.3.İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Anlayış Kaynaklı Sorunlar

Bu araştırmada yanıtı aranan üçüncü soru, ilköğretim okulu okul yöneticileri ile psikolojik danışmanların ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan anlayış kaynaklı sorunlara ilişkin görüşlerinin ne olduğu ile ilgilidir.

Araştırmanın veri toplama aracında yer alan sırasıyla; 5, 15, 21, 23, 30 numaralı maddeler, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan “anlayış” kaynaklı sorunları belirlemeyi amaçlamaktadır.

İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan anlayış kaynaklı sorunlara ilişkin katılımcıların görüşleri Tablo 9’de verilmiştir.

Tablo 9: İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Anlayış Kaynaklı Sorunlar

Madde	Sınıflar	Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Ara Toplam		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum		Ara Toplam		Genel Toplam	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
PDR hizmetlerinin öğrenci kişilik hizmetleri ile eş anlamlı olarak görülmesi		13	11,6	69	61,6	82	73,2	18	16,1	12	10,7	0	0,00	12	10,7	112	100,0
Okullarda, rehberlik konusunda ortak bir anlayışın yeterince gelişmemiş olması		41	36,6	61	54,4	102	91,0	2	1,8	7	6,3	1	0,9	8	7,2	112	100,0
PDR çalışmalarının programlaştırılmasının, PDR hizmetinin yürütülmesi ilkelerine uygun düşmeyeceği ve bu tür hizmetleri sınırlandıracağı düşüncesi		9	8,0	25	22,4	34	30,4	26	23,2	44	39,3	8	7,1	52	46,4	112	100,0
Öğretmenlerin PDR programı geliştirme çalışmalarına katılmayı görev ve sorumlulukları arasında görmemeleri		30	26,8	64	57,1	94	83,9	8	7,1	8	7,1	2	1,8	10	8,9	112	100,0
PDR programı geliştirme sürecine katılanlara dönük ödüllendirme sisteminin (ek ders ücreti, teşekkür vb) yetersizliği		34	30,4	65	58,0	99	88,4	10	8,9	1	0,9	2	1,8	3	2,7	112	100,0

Anlayış kaynaklı sorunlardan ilki olan “psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin öğrenci kişilik hizmetleri ile eş anlamlı olarak görülmesi” maddesine katılımcıların 13’ü (% 11,6) oldukça önemli derecede, 69’u (% 61,6) önemli derecede bir sorun olarak algıladıkları görüşünü belirtmişlerdir. Bu durum, kararsızlarla birlikte toplam 30 (% 26,8) katılımcı tarafından bir sorun olarak algılanılmamıştır.

Elde edilen bu bulgu, katılımcıların oldukça büyük bir çoğunlunun, toplam 82 (% 73,2) kişi, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin öğrenci kişilik hizmetleri ile eş anlamlı olarak görülmesini önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

“Okullarda, rehberlik konusunda ortak bir anlayışın yeterince gelişmemiş olması”, anlayış kaynaklı sorunların ikincisidir. Bu madde, 41 (% 36,6) katılımcı tarafından oldukça önem taşıyan, 61 (% 54,5) katılımcı tarafından ise önem taşıyan bir sorun olarak algılanılmaktadır. Kararsızlarla birlikte bu maddeyi bir sorun olarak algılamadıkları yönünde görüş bildiren katılımcı sayısı ise toplam 10 (% 8,9) kişidir.

Bu bulgu, okullarda rehberlik konusunda ortak bir anlayışın yeterince gelişmemiş olmasının katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunca, toplam 102 (% 91,0) önem taşıyan bir sorun olarak algılandığı yönünde yorumlanabilir.

Bu durumun, Hatunoğlu ve Hatunoğlu (2006) tarafından da ortaya konulduğu gibi; psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin taşıdığı önemin eğitimcilerce yeterince kavranamayışından ve bu konudaki bilinçlilik düzeyinin yetersizliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

Araştırmanın veri toplama aracında, anlayış kaynaklı üçüncü sorun “psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarının programlaştırılmasının, bu hizmetinin yürütülme ilkelerine uygun düşmeyeceği ve bu tür hizmetleri sınırlandıracağı düşüncesi” ile ilgilidir. Bu maddeyi 9 (% 8) katılımcı oldukça yüksek önem taşıyan, 25 (% 22,4) katılımcı önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Bu maddeyi kararsızlarla birlikte toplam 78 (% 77,6) katılımcı bir sorun olarak algılamadıklarını belirtmişlerdir.

Bu bulgu, katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun, toplam 78 (% 77,6) kişi, psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarının programlaştırılmasının, PDR hizmetinin yürütülmesi ilkelerine uygun düşmeyeceği ve bu tür hizmetleri sınırlandıracağı düşüncesi gibi bir sorun yaşanmadığına inandıkları ya da böyle bir sorun algılamadıkları biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgu, Saldıroğlu'nun (2002) belirttiği, “psikolojik danışma hizmetlerinin programlaştırılmasının bu tür hizmetleri sınırlandıracağına ilişkin tartışmaların varlığı” noktasındaki saptamasının etkisini yitirdiği biçiminde değerlendirilebilir.

İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan anlayış kaynaklı sorunları ele alan dördüncü madde, “öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme çalışmalarına katılmayı görev ve sorumlulukları arasında görmemeleri”dir. Bu maddeyi katılımcıların 30'u (% 26,8) oldukça önemli bir sorun, 64'ü (% 57,1) ise önemli bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Bu maddeyi bir sorun olarak algılamayanların sayısı kararsızlarla birlikte toplam 18 (% 16,1)'dir.

Bu bulgu, katılımcıların oldukça büyük bir bölümünün, toplam 94 (% 83,9) kişi, öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme çalışmalarına katılmayı görev ve sorumlulukları arasında görmedikleri yolunda bir düşünceye sahip oldukları ve bunu önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

Araştırma veri toplama aracında yer alan “psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecine katılanlara dönük ödüllendirme sisteminin (ek ders ücreti, teşekkür vb.) yetersizliği” maddesi, anlayış kaynaklı sorunlardan beşinci sırada yer almaktadır. Bu maddeyi 34 (% 30,4) katılımcı oldukça önem taşıyan, 65 (% 58) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Bu maddeyi kararsızlarla birlikte toplam 13 (% 11,6) katılımcı ise bir sorun olarak algılamadıklarını ortaya koymuşlardır.

Ulaşılan bu bulgu, psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecine katılanlara dönük ödüllendirme sisteminin (ek ders ücreti, teşekkür vb) yetersizliği

durumunu katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun, toplam 99 (% 88,4) kişi, oldukça önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

3.4. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan “İnsan Kaynakları” Kaynaklı Sorunlar

Bu araştırmada yanıtı aranan dördüncü soru, ilköğretim okulu okul yöneticileri ile psikolojik danışmanların ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan insan kaynakları kaynaklı sorunlara ilişkin görüşlerinin ne olduğu ile ilgilidir.

Araştırmanın veri toplama aracında yer alan sırasıyla; 7, 13, 28 numaralı maddeler, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan “insan kaynakları” kaynaklı sorunları belirlemeyi amaçlamaktadır.

İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılan insan kaynakları kaynaklı sorunlara ilişkin katılımcıların görüşleri Tablo 10’da verilmiştir.

Tablo 10: İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan “İnsan Kaynakları” Kaynaklı Sorunlar

Madde	Sınıflar		Kesinlikle katılıyorum		Katılıyorum		Ara Toplam		Kararsızım		Katılmıyorum		Kesinlikle katılmıyorum		Ara Toplam		Genel Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
Psikolojik danışmanların, diğer öğretmenlerin ve yöneticilerin, rehberlikte program geliştirme alanı ile ilgili temel bilgi ve becerilere yeterince sahip olmamaları	20	17,9	74	66,0	94	83,9	4	3,6	12	10,7	2	1,8	14	12,5	112	100,0		
Rehberlik ve Araştırma Merkezleri kadrosunda “program geliştirme uzmanlarının yer almaması	33	29,5	55	49,1	88	78,6	11	9,8	11	9,8	2	1,8	13	11,6	112	100,0		
Kimi okullarda psikolojik danışman olmaması	55	49,1	43	38,4	98	87,5	8	7,1	4	3,6	2	1,8	6	5,4	112	100,0		

İnsan kaynakları ile ilgi sorunlar kapsamındaki ilk madde, “psikolojik danışmanların, diğer öğretmenlerin ve yöneticilerin, rehberlikte program geliştirme alanı ile ilgili temel bilgi ve becerilere yeterince sahip olmamaları” ile ilgilidir. Bu durumu, katılımcıların 20’si (% 17,9) oldukça önem taşıyan, 74’ü ise (% 66), önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların, kararsızlarla birlikte toplam 18’i de (% 16,1), bu durumu bir sorun olarak algılamadıklarını belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgu, katılımcıların toplam 94 kişiden oluşan (% 83) oldukça büyük bir bölümünün, psikolojik danışmanların, diğer öğretmenlerin ve yöneticilerin, rehberlikte program geliştirme alanı ile ilgili temel bilgi ve becerilere yeterince sahip olmadıklarına inandıkları ve bu durumu önemli bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

Bu bulgu, Nazlı’nın (2003b), 2001- 2002 eğitim öğretim yılında müfredat laboratuvar okullarında kapsamlı gelişimsel ve rehberlik programı geliştirilmesi ve uygulanması amaçlı pilot çalışmasındaki, psikolojik danışmanların program geliştirme ile ilgili temel bilgi ve becerilere sahip olmamaları yönündeki gözlemleri ile örtüşmektedir.

“Rehberlik ve Araştırma Merkezleri kadrosunda program geliştirme uzmanları”nın yer almaması”, insan kaynakları başlığı altındaki sorunlardan ikincisidir. Bu durumu, 33 (% 29,5) katılımcı oldukça önem taşıyan, 55 katılımcı da (% 49,1) önem taşıyan bir sorun olarak algıladıklarını belirtmiştir. Bu durumu sorun olarak algılamayan katılımcı sayısı ise kararsızlarla birlikte toplam 23 (% 21,4)’tür.

Bu bulgu, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri kadrosunda “program geliştirme uzmanları”nın yer almamasının katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunca, toplam 88 (% 78,6) kişi, önem taşıyan bir sorun olarak algıladığı biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmanın veri toplama aracında yer alan insan kaynakları başlığındaki sorunlardan üçüncüsü “kimi okullarda psikolojik danışman olmaması” durumudur. Katılımcıların 55’i (% 49,1) bu durumu oldukça önem taşıyan, 43’ü (% 38,4) ise, önem

taşıyan bir sorun olarak algıladıkları yönünde görüş belirtmişlerdir. Kararsızlarla birlikte toplam 14 (% 12,5) katılımcı ise sözü edilen durumu bir sorun olarak algılamadıklarını belirtmişlerdir.

Elde edilen bu bulgu katılımcıların oldukça büyük bir çoğunluğunun, toplam 98 (% 87,4) kişi, kimi okullarda psikolojik danışman olmasını yaşamakta olan ve önem taşıyan bir sorun olarak algıladıkları biçiminde yorumlanabilir.

Araştırmada ilköğretim psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde araştırma–geliştirme, işbirliği, anlayış ve insan kaynakları kaynaklı olarak belirlenen sorunların, psikolojik danışma ve rehberlik sürecinin uygulama sürecinde kaynakların kullanımı, örgüt sürecindeki yönetsel destek, işbirliği, ortak anlayış vb. konularda yaşanan sorunlara ilişkin olarak Özaydın (2002), Güvenç (2001), Akbaş (2001) ve Onur (1997) tarafından bu hizmetlerin genel olarak değerlendirilmesine yönelik olarak yapılan araştırma bulgularıyla paralellik gösterdiği görülmektedir. Bu araştırmalarda saptanan hizmet alanıyla ilgili genel sorunların büyük bir bölümünün psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecinde de sorun oluşturdukları söylenebilir.

BÖLÜM IV

4. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde ulaşılan sonuçlar ve öneriler yer almaktadır.

4.1. Sonuçlar

Araştırmada elde edilen bulgulara göre varılan sonuçlar aşağıda verilmiştir:

- Araştırmaya katılan ilköğretim okul yöneticileri ve psikolojik danışmanların önemli bir çoğunluğu, ilköğretim psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde “araştırma-geliştirme etkinlikleri” kaynaklı sorunlar yaşandığını düşünmektedirler.
- Araştırmaya katılan ilköğretim okul yöneticileri ve psikolojik danışmanların önemli bir çoğunluğu, ilköğretim psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde “işbirliği etkinlikleri” kaynaklı sorunlar yaşandığını düşünmektedirler.
- Araştırmaya katılan ilköğretim okul yöneticileri ve psikolojik danışmanların önemli bir çoğunluğu, -“psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarının programlaştırılmasının, bu hizmetin yürütülmesi ilkelerine uygun düşmeyeceği ve bu tür hizmetleri sınırlandıracağı düşüncesi” dışında- ilköğretim psikolojik

danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde “anlayış” kaynaklı sorunlar yaşandığını düşünmektedirler.

- Araştırmaya katılan ilköğretim okul yöneticileri ve psikolojik danışmanların önemli bir çoğunluğu, ilköğretim psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde “insan kaynakları” kaynaklı sorunlar yaşandığını düşünmektedirler.

4.2. Öneriler

- Okullardaki psikolojik danışman (rehber öğretmen) açığının giderilmesi, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde karşılaşılan sorunların çözümüne katkı sağlayabilir.
- Türkiye’deki psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme çalışmalarını yönlendirebilecek program modeli geliştirme çalışmalarına hız verilmesi, bu anlamda yaşanan sorunların çözümünde etkili sonuçlar verebilir.
- Uygulanmakta olan “MEB Psikolojik danışma ve rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği”nin psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecini etkili bir biçimde yönlendirebilecek, program modeli, program geliştirme görev ve sorumlulukları, işbirliği ve eşgüdüm, program uygulama ve değerlendirme vb. çalışmalarını da düzenleyebilecek biçimde yeniden ele alınmalıdır.
- Okul yöneticileri, psikolojik danışmanlar ve öteki öğretmenlerin program geliştirme ilke ve yöntemlerine uygun psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme konusundaki bilgi ve becerilerini artırıcı hizmetiçi eğitim etkinliklerinin düzenlenmesi geliştirilecek programların etkililiğine katkı sağlayabilir.

- Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde üniversitelerle işbirliği sağlamaya dönük çalışmalar yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir.
- “Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği”nde yer almasına karşın Rehberlik Araştırma Merkezleri kadrosunda program geliştirme uzmanı olmayışından kaynaklanan sorunların, adı geçen uzmanların istihdam edilmeleri ile çözülebileceği düşünülmektedir.
- Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecine gerekli yönetsel destek sağlanmalı, kaynak ayrılmalı, okulda program geliştirilecek elverişli bir ortam oluşturacak önlemler alınmalıdır.
- Yerel düzeyde program geliştirme çalışmaları konusunda sağlanabilecek yapısal (birim, kurum, danışma kurulları vb.) ve deneyimsel her türlü gelişmenin psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi çalışmalarına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.
- Psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde gereksinimlerin doğru ve etkili saptanması için gerekli yapı, yöntem ve araçlara yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Gereksinim saptama çalışmalarında öğretmen ve velilerin görüşlerine de önem verilmelidir.
- Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kurulu üyesi olan öğretmenlerin ve öteki öğretmenlerin psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme süreçlerine katılımı konusunda, ortak çalışma zamanının planlanması ve katılımı özendirici (ek ders, takdir, teşekkür vb) çalışmaların yapılmasının yararlı olacağı söylenebilir.
- Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri, öğrenci kişilik hizmetlerinin yalnızca bir boyutunu oluşturmaktadır. Ancak öğrenci kişilik hizmetleri okul sistemlerinde yeterince örgütlenemediği için bu hizmet kapsamındaki öteki

hizmetler de psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri ile eş anlamlı algılandığı araştırmada da sorun olarak belirtilmiştir. Çağdaş eğitim sisteminin yönetim ve öğretimden sonra üçüncü bir boyutu olan öğrenci kişilik hizmetlerinin(sağlık, özel eğitim, burs, sosyal yardım, sosyal kültürel etkinlikler vb.) okul siteminde etkili bir biçimde örgütlenmesinin, psikolojik danışma ve rehberlik psikolojik danışma hizmetlerinin kapsamına ilişkin belirsizliklerin ve yanlış algıları ortadan kaldıracağı düşünülmektedir.

- Rehberlik ve Araştırma Merkezlerince hazırlanarak okullara gönderilen ve önemli ölçüde okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarına yön veren çerçeve programların nitelikli geliştirilmesi için yapılabilecek her türlü çalışmanın psikolojik danışma ve rehberlik programlarının etkililiğini artıracığı düşünülmektedir.
- Uygulanmakta olan psikolojik danışma ve rehberlik programlarının etkililiğinin izlenmesi amaçlı yapılabilecek çalışmaların bu programların geliştirilmesine katkı sağlayacağı, bu izlemeyi sağlayacak değerlendirme yaklaşımlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır.
- İlköğretim denetçilerinin psikolojik danışma ve rehberlik çalışmalarını etkili gözleyebilmeleri, değerlendirebilmeleri ve psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirilmesi konusunda yeterli katkı sağlayabilmeleri için hizmetiçi eğitim almalarının yararlı olacağı düşünülmektedir.

Yapılabilecek araştırmalar için geliştirilen öneriler ise şunlardır:

- Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme konusunda psikolojik danışman, öğretmen ve yöneticilerin hizmet içi gereksinimlerinin belirlenmesine yönelik araştırmalar yapılabilir.

- Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirmede karşılaşılan sorunları farklı değişkenler açısından ele alan ileri araştırmalar yapılabilir.
- Psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirmede karşılaşılan sorunlar dikkate alınarak, Türkiye’de psikolojik danışma ve rehberlik programı geliştirme sürecine zemin oluşturabilecek model geliştirme çalışmaları yapılabilir.

EKLER

EK

Sayfa

1. İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi
Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar Anketi.....100

EK 1

İLKÖĞRETİMDE PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK PROGRAMLARININ GELİŞTİRİLMESİ SÜRECİNDE KARŞILAŞILAN SORUNLAR ANKETİ

Değerli katılımcı,

“İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesinde Karşılaşılan Sorunlar” başlıklı bir araştırma yapılmaktadır. Bu anket, söz konusu araştırma için gerekli verileri elde etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Anket iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde size ait kişisel bilgileri elde etmeyi amaçlayan altı soru, ikinci bölümde ise, ilköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesinde sorun oluşturabilecek 30 maddeye yer verilmiştir.

Sizden istenilen, ankette yer alan soru ve maddelere ilişkin olarak durumunuzu ya da düşüncenizi en iyi yansıttığına inandığımız seçeneği işaretlemenizdir. Anketi yanıtlarken isim, soy isim ya da kendinizi ifade edecek ek bir bilgiye yer vermenize gerek yoktur.

Araştırmaya katkılarınız için teşekkür eder, saygılar sunarım.

Fikret KONCA
Rehber Öğretmen
Anadolu Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

Bölüm I

Kişisel Bilgiler

Açıklama: Bu bölümde, katılımcılara ait kişisel bilgileri belirlemeyi amaçlayan sorular yer almaktadır. Lütfen, her bir soruya ilişkin olarak durumunuzu en iyi yansıtan seçeneği (X) işareti ile belirtiniz.

1. Göreviniz:

- İlköğretim Okulu Yöneticisi
 İlköğretim Okulu Psikolojik Danışmanı

2. Mesleğinizde toplam hizmet süreniz:

- 0–10 yıl
 11 yıl ve üstü

3. Öğrenim Düzeyiniz:

- Lisans
 Yüksek Lisans
 Doktora

4. Mezuniyet Alanınız:

- Psikolojik danışma ve rehberlik
 Eğitimde Psikolojik Hizmetler
 Psikoloji
 Eğitim Yönetimi Teftişi ve Planlaması
 Eğitim Programları ve Öğretim
 Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme
 Diğer (Belirtiniz).....

5. Program geliştirme konusu ile ilgili bir hizmet-içi eğitim aldınız mı?

- Evet
 Hayır

Bölüm II
İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının
Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar

Açıklama: Aşağıda, İlköğretim okullarında psikolojik danışma ve rehberlik programlarının geliştirilmesi sürecinde karşılaşılabilecek olası sorunlar yer almaktadır. Bu sorunların, sizin de görev aldığınız program geliştirme çalışmalarında hangi ölçüde geçerlik taşıdığını, görüşünüzü en iyi yansıttığınızı düşündüğünüz seçeneği (X) ile işaretleyerek belirtiniz.

Madde numarası	İlköğretimde Psikolojik Danışma ve rehberlik (PDR) Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar	Kesinlikle katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
1	İlköğretimde psikolojik danışma ve rehberlik (PDR) programlarının geliştirilmesine kılavuzluk edecek elverişli bir model olmaması					
2	PDR programlarının geliştirilmesine dayanak oluşturacak gereksinim saptama (ihtiyaç belirleme) çalışmalarının yetersizliği					
3	PDR programlarının geliştirilmesi sürecinde öğrenci, öğretmen ve veli görüşlerine yeteri ölçüde yer verilememesi					
4	PDR hizmetlerinin uzak, genel ve özel hedeflerinin belirsizliği (soyutluğu)					
5	PDR hizmetlerinin öğrenci kişilik hizmetleri ile eş anlamlı olarak görülmesi					
6	PDR hizmetlerinin kapsamına ilişkin belirsizlikler					
7	Psikolojik danışmanların, diğer öğretmenlerin ve yöneticilerin, rehberlikte program geliştirme alanı ile ilgili temel bilgi ve becerilere yeterince sahip olmamaları					
8	Öğretmenlerin ders yüklerinin ve okuldaki diğer işlerinin yoğunluğu nedeniyle PDR programı geliştirmek için birlikte çalışılacak ortak zaman yaratılamaması					
9	PDR programlarının geliştirilmesi ile ilgili Türkçe alanyazının yetersizliği					
10	PDR programı geliştirme konusunda, eğitim bilimlerinin farklı bilim dallarında çalışanlar (program geliştirme, ölçme ve değerlendirme gibi) arasındaki işbirliği ve eşgüdüm eksikliği					
11	MEB Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliği'nin PDR programlarının geliştirilmesine kılavuzluk edecek yeterlikte olmaması					
12	Rehberlik Araştırma Merkezleri'nce oluşturulan çerçeve PDR programların, okul PDR programlarının geliştirilmesine kılavuzluk edecek yeterliğe sahip olmaması					

Madde numarası	İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) Programlarının Geliştirilmesi Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle katılmıyorum
13	Rehberlik ve Araştırma Merkezleri kadrosunda “Program Geliştirme Uzmanları”nın yer almaması					
14	Okul düzeyinde program geliştirme birimlerinin yapılandırılmamış olması					
15	Okullarda, rehberlik konusunda ortak bir anlayışın yeterince gelişmemiş olması					
16	Program geliştirme ilkeleri doğrultusunda geliştirilmiş PDR programı örneklerinin yetersizliği					
17	Okul yönetimlerinin program geliştirme çalışmalarına yeterli ölçüde destek vermemeleri					
18	PDR programı geliştirme konusunda üniversitelerle yeterli ölçüde işbirliği yapılamaması					
19	Yerel düzeyde (bölge, il) program geliştirme çalışmaları konusunda yapısal (birim, kurum, danışma kurulları vb.) ve deneysel eksiklikler					
20	Yürütülmekte olan PDR çalışmalarının etkililiğinin izlenmesi amacıyla gerçekleştirilen çalışmaların yetersizliği					
21	PDR çalışmalarının programlaştırılmasının, PDR hizmetinin yürütülmesi ilkelerine uygun düşmeyeceği ve bu tür hizmetleri sınırlandıracağı düşüncesi					
22	İlköğretim okullarında öğretim programları ile PDR programları arasında yeterli eşgüdümün kurulamaması					
23	Öğretmenlerin PDR programı geliştirme çalışmalarına katılmayı görev ve sorumlulukları arasında görmemeleri					
24	İlköğretim denetçilerinin görüş ve önerilerinin, PDR programlarının geliştirilmesi konusunda yeterli katkıyı sağlayamaması					
25	Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri İl Danışma Kurulu'nca alınan kararların, PDR programlarının geliştirilmesinde yönlendirici bir nitelik taşınamaması					
26	PDR programının hazırlanması, uygulanması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için gerekli finansal kaynakların yetersizliği					
27	Okul Psikolojik danışma ve rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu üyelerinin, program geliştirme sürecine etkin olarak katılmamaları					
28	Kimi okullarda psikolojik danışman olmaması					
29	PDR programlarının geliştirilmesi konusunda yapılan çalışmaların (hizmet içi eğitim, araştırma geliştirme vb) yetersizliği					
30	PDR programı geliştirme sürecine katılanlara dönük ödüllendirme sisteminin (ek ders ücreti, teşekkür vb) yetersizliği					

KAYNAKÇA

- Akbaş, Sabit. “İlköğretim ve Ortaöğretim Okullarındaki Rehberlik Hizmetlerinin Yürütülmesinde Oluşturulan İşbirliğinin İncelenmesi”. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Adana: ukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- Akkoyun, Füsün. “İlkokullarda Rehberlik Üzerine Bir Kritik”, **A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi**. Cilt: 27, Sayı: 1, 1994, ss. 19-29.
- Alkan, Cevat ve Mehmet Kurt. **Özel Öğretim Yöntemleri: Disiplinlerin Öğretim Teknolojisi**. Ankara: Anı Yayıncılık, 2001.
- Altıntaş, Ersin. “Çağdaş Eğitim Sisteminde Öğrenci Kişilik Hizmetleri ve Rehberlik”. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. (2. Basım). (Editör: Gürhan Can). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002, ss. 1-14.
- Babadoğan, Cem. “Cumhuriyetin 70. Yılında Ülkemizde Program Geliştirme”, **Eğitim**. Sayı: 6, 1993, ss. 64-70.
- Bozdoğan Zülal. **Okulda Rehberlik Etkinlikleri ve Yaratıcı Drama**. Ankara: Nobel Yayınları, 2003.
- Bakırcıoğlu, Rasim. **İlköğretim, Ortaöğretim ve Yüksek Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara: Anı Yayıncılık, 2003
- Baldwin, S. C., Noyes K. K. and Deck M. D. “What A School Administator Needs to Know The Elemantary School Counseling Curriculum”, Maximizing School Güidance Program Effectiveness: A Guide For Administator And Program Directors. ERİC, Greensboro, NC, 1998, ss. 9-14.
- Bilen, Mürüvet. **Plandan Uygulamaya Öğretim**. Ankara: Anı Yayıncılık, 2002.
- Büyükkaragöz, Savaş ve Cuma ivi. **Genel Öğretim Metodları**. İstanbul: Özeğitim Yayınları, 1997.

Can, Gürhan. “İlköğretimde Rehberlik”. **Eğitim Biliminde Yenilikler**. (Editör: Ayhan Hakan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No: 559, 1998, ss.111-130.

_____. “Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Hizmetleri”. **Eğitim Bilimlerinde Çağdaş Gelişmeler**. (Editör: Ayhan Hakan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No: 208, 1993, ss. 167-181.

Can, Niyazi. “Bir Öğretim Lideri Olarak Okul Yöneticisinin İlköğretim Programlarının Geliştirilmesindeki Yeterliliği”, **Eğitimde Yansımalar VII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**. (14–16 Temmuz 2005). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları, 2005, ss. 77–85.

Ceyhan, Esra. **Mesleki Sorun Düzeyleri Farklı Okul Rehber Öğretmenlerinin Kişisel Sosyal Uyum Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları No: 67, 2000.

Çilenti, Kamuran. **Eğitim Teknolojisi ve Öğretim**. Ankara: Yargıcı Matbaası, 1998.

Demircan, Ali. “İlköğretim Okulları Müdürleri Yöneticili yeterliklerine Ne Derece Sahiptirler”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.

Demirel Özcan. **Kuramdan Uygulamaya: Eğitimde Program Geliştirme**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2004.

Doğan, Hıfzı. **Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı**. Ankara: Önder Matbacılık, 1997.

Doğan, Süleyman. “Pratik Bir Sınıf Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı: Sınıf Rehber Öğretmenliği Program Modeli”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. Sayı: 21, Kış, 2000, ss. 125–140.

_____. “Başlangıcından Bugüne Türk Resmi Dökümanlarında Rehberlik Kavramı ve Anlayışı: Bir İnceleme”, **Eğitim ve Bilim**. Sayı: 82, Ekim, 1991, ss. 54-61.

- _____. “Türkiye’de Psikolojik Danışma ve Rehberli Kimliği: Gelişmeler ve Sorunlar”, **Milli Eğitim**. Sayı: 139, Temmuz-Ağustos-Eylül, 1998, ss. 69-76.
- EARGED. **Müfredat Laboratuvar Okulları Modeli**. Ankara: EARGED Yayınları, 2002.
- Ercan, Leyla. “Rehber Öğretmenlerin Yetiştirilmesi”. **Öğretmenlik Mesleği. Türkiye-Almanya ve Kıbrıs’ta Öğretmen Yetiştirme**. (Editör: Hasan Coşkun). Ankara: CTB Yayınları, 2000, ss.191-199.
- Erden, A.Münire. **Eğitimde Program Değerlendirme**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 1995.
- Erkan, Serdar. **Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması**. Ankara: Nobel Yayınları, 2001.
- _____. “Rehberlik Nedir?”, **İlköğretimde Rehberlik**. (Editör: Yıldız Kuzgun). Ankara: Nobel Yayınları, 2000, ss. 1-11.
- _____. “Kapsamlı Rehberlik Programları”, **Milli Eğitim**. Sayı: 128, Temmuz-Aralık, 1995, ss. 39-43.
- _____. “Psikolojik Danışmada Bir Değerlendirme Tekniği: Amaç Erişim Ölçekleri”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**. Sayı: 18, Bahar, 1999, ss. 271-281.
- Ertürk, Selahattin. **Eğitimde Program Geliştirme**. (10. Basım). Ankara: Meteksan Basımevi, 1998.
- Fidan, Nurettin. **Okulda Öğrenme ve Öğretme**. Ankara: Alkım Yayıncılık, 1986.
- Gibson Robert L., Marianne H. Mitchell and Robert E. Higgins. **Development and Management of Counseling Programs and Guidance Services**. Canada: Collier Mac Millian Inc, 1983.
- Güler, Ali, Atalay Eren ve Kerim Karabacak. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. Ankara: Detay Yayıncılık, 2005.

- Gündoğdu, Hakan Mehmet. “Temel Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik”, **Çağdaş Eğitim**. Sayı: 247, Ekim, 1998, ss. 28-30.
- Güneş, şakir. “Örgün Eğitim Kurumlarında Rehberlik Uygulamaları”, **Çağdaş Eğitim**. Sayı: 305, 2004, ss. 10-16.
- Güven, Mehmet ve Sema Güven. “İlköğretimde Çocuğu Bulunan Annelerin Veli-Öğretmen İlişkilerini Algılayışları ve Rehberlik Gereksinimleri”, **Yaşadıkça Eğitim**. Sayı: 74-75, 2002, ss. 56-59.
- Güvenç, Mehmet. “Okullardaki Rehberlik Faaliyetlerinin Yürütülmesinde Karşılaşılan Güçlükler”. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Niğe: Niğe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- Gysbers, Norman C. “Comprehensive School Guidance in The Future: Staying Course”. (Chapter 10), **Building Stronger School Counseling Programs: Bringing Futuristic Apporoacher The Present. CG 031 688**, 2002, ss.145-154.
- Hatunoğlu, Aşkım ve Yavuz Hatunoğlu. “Okullarda Verilen Rehberlik Hizmetlerinin Problem Alanları”, **Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi**. Cilt: 14, Sayı: 1, 2006, ss. 333-338.
- Karakaya, şerafettin. **Eğitimde Program Geliştirme Çalışmaları ve Yeni Yönelimler**. Ankara: Asil Yayınları, 2004.
- Kaya, Alim ve Asım Çivitçi. “Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi”, **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. (2. Basım).(Editör: Gürhan Can). Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2002, ss. 201-226.
- Kepçeoğlu, Muharrem. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. İstanbul: Alkım Yayınları, 1999.
- Kılıççı, Yadigar. **Okulda Ruh Sağlığı**. Ankara: Anı Yayıncılık, 1992

Kırcaali İftar, Gönül. “Bilimsel Araştırma”. **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri**. (Editör: Ali Atıf Bir). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1081, 1999.

Kutlu, Mustafa ve Mehmet Güven. “Özel ve Resmi İlköğretim Okulu (2. Kademe) Öğrencilerinin Öğretmenlerinden Bekledikleri ve Gözledikleri Rehberlik Davranışları”, **VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi**. (5-7 Eylül 2001). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2001.

Kuzgun, Yıldız. **Rehberlik ve Psikolojik Danışma**. Ankara: ÖYSM Yayınları, 2002.

Külahoğlu, Şermin. **Okul Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi**. Ankara: Pegem A Yayıncılık, 2004.

Lukach, Jim. “ İmplementing The Developmental Comprehensive School Counseling Program Model”, **School Counseling: New Perspectives & Practices** (Ed: Jackie M. Allen). Greensboro: ERIC, 1998, ss. 99-103.

MEB. **İlköğretimde Gelişimsel Rehberlik Modeli**. Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 2002.

_____**Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yönetmeliği**. Tebliğler Dergisi, Sayı: 2524, Mayıs, 2001.

_____. **İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı**. Ankara: Devlet Kitapları Basımevi, 2005.

_____**İlköğretim ve Ortaöğretim Kurumları Sınıf Rehberliği Programı**. (<http://orgm.meb.gov.tr/arsiv/program.son> adresinden, 12 Eylül 2006 tarihinde indirilmiştir).

Nazlı, Serap. “Sınıf Rehberliği Öğretme Yaşantılarının Düzenlenmesi”, **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**. Cilt 3, sayı: 25, Mart 2006, ss. 81-86.

_____. **Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programları** (2. Basım). Ankara: Anı Yayıncılık, 2005

_____. “Geleneksel-Gelişimsel Rehberlik Modellerini Karşılaştırma”, **13. Eğitim Bilimleri Kurultayı**. (6-9 Eylül 2004). Malatya: İnönü Üniversitesi, 2004.

_____. **Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programları**. Ankara: Anı Yayıncılık, 2003a.

_____. “Ülkemizde Gelişimsel Rehberlik Modeline Geçiş Sürecinde Karşılaşılabilecek Olası Problemler ve Çözüm Önerileri”, **VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi**. (9-11 Temmuz 2003). Malatya: İnönü Üniversitesi, 2003b.

Oliva, Peter F. **Developing The Curriculum**. (6 th. ed.). Boston: Pearson Education, Inc, 2005.

Onur, Mustafa. “Giresun İli Merkez Liselerindeki Yönetici Öğretmen ve Öğrencilerin Rehberlik anlayışlarının incelenmesi”. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1997.

Önder, Alev. “İlköğretimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik Çalışmalarında Eğitici Dramadan Yararlanılması”. **Eğitimde Üçüncü Boyut: Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. İstanbul: Birsen Yayınevi, 2004, ss. 271-281.

Öner, Necla. “Türkiye’de Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlığın Kavramsal Eleştirisi ve Bir Model Önerisi”, **VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları**. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını, 1993.

Özaydın, Asuman. “Resmi İlköğretim Okullarında Yönetici, Rehber Öğretmen, Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Rehberlik Uygulamaları”. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi). İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002.

Özdem, Funda. “Müfredat Laboratuar Okulları”. ([http:// politics.ankara.edu.tr/~aksoy/ere/fozdem.doc](http://politics.ankara.edu.tr/~aksoy/ere/fozdem.doc) adresinden 15.09.2006 tarihinde indirilmiştir.)

Özgüven, İbrahim Ethem. **Çağdaş Eğitimde Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. Ankara: PDREM Yayınları, 2000.

- Öztürk, Gülşen. “Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Program Geliştirme”. **Eğitimde Üçüncü Boyut: Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. İstanbul: Birsen Yayınevi, 2004, ss. 223-236.
- Paskal, Kadir. “Okul Yöneticilerinin (ilköğretim okulu müdürlerinin) Bu Okullarda Görev Yapan Rehber Öğretmenlerin Görevleri ve Rehberlik Hizmetleri İle İlgili Bilinçlilik Düzeyleri”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi, Eğitim bilimleri Enstitüsü, 2001.
- Radd, Tommie R. “Desing An Outcome Based School Counseling System and Program”. **School Counseling: New Perspectives & Practices**. (Ed: Jackie M.Allen). Greensboro: ERIC, 1998, ss. 93-97
- Saylan, Nevin ve Uğur Gürkan. “Rehberlik Hizmetleri Yönetmeliğine Göre Rehberlik Hizmetlerinin Değerlendirilmesi”, **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**. (9-11 Eylül 1998). Konya: Selçuk Üniversitesi Yayını, 1998.
- Saldıroğlu, Hayrünisa. “Eğitim Sisteminde Program ve Rehberlik”, **Bilimin ve Aklın Aydınlığında Eğitim**. 3: 32, Ekim, 2002, ss.13-15.
- Schmidt, John J. “Developing A Program”. **Counseling in School: Essential Services and Comprehensive Programs**. Pearson Education Inc: 2003, ss.109-133.
- Selçuk Ziya, Azra Koçak ve Zeliha Selçukoğlu. “Rehberlikte İşlevsel Bir Model: Kapsamlı Gelişimsel Rehberlik ve Çoklu Zeka”, **VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi**. (9-11 Temmuz 2003). Malatya: İnönü Üniversitesi, 2003.
- Tan, Hasan. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. İstanbul: Alkim Yayınları, 1992.
- Tan, Hasan ve Mustafa Baloğlu. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik: Teori ve Uygulama**. Ankara: Nobel Yayınevi, 2006.
- Terzi, Şerife Işık. “Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Geliştirilmesi”. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik**. (Editör: Alim Kaya). Ankara: Anı Yayıncılık, 2004, ss. 359-387.

Thompson, Rosemary A. "Program Development, Program Evaluation and Program Advocacy(Chapter 9)". **School Counseling: Best Practices For Working in The Scholl**. New York: Brunner-Routlege, 2002, ss. 249-309.

Tuzcuoğlu, Necla. "İlkokullarda Rehberlik Çalışmaları", **Çağdaş Eğitim**. Sayı: 204, Kasım, 1994, ss. 31-33.

Tuzcuoğlu, Semai. "Psikolojik Danışma ve Rehberlikte Testlerin Önemi", **Çağdaş Eğitim**. Sayı: 213, Eylül, 1995, ss. 20-22.

Ültanır, Emel. **İlköğretim Birinci Kademedede Rehberlik ve Danışma**. Ankara: Nobel Yayınları, 2003.

_____. "2000'li Yıllara Girerken Ülkemiz Eğitim Kurumlarında Psikolojik Danışma ve Rehberliğin Gelişiminde Alınan Kararların Önem ve Etkileri", **Milli Eğitim**. Sayı 139, Temmuz-Ağustos-Eylül, 1998, ss. 52-57.

_____. "İlköğretim Birinci Kademesinde Rehberliğin Gereği, Danışman ve Öğretmenlerin Rollerini", **VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi**. (9-11 Eylül 1998). Konya: Selçuk Üniversitesi Yayını, 1998.

Varış, Fatma. **Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler**. İstanbul: Alkım yayınları, 1996.

Varış, Fatma. "Eğitim Programlarını Geliştirilmesi". **Eğitim Bilimlerinde Yenilikler**. (Editör: Ayhan Hakan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları No: 559, 1998, ss. 23-29.

Worzby John C. & Kathleen O'Rourke. **Elementary School Counseling: A Blueprint For Today and Tomorrow**. Muncie, Indiana: Accelerated Development Inc, 1989.

Yeşilyaprak, Binnur. **Eğitimde Rehberlik Hizmetleri**. Ankara: Nobel Yayınları, 2005.

_____. "Sınıf Öğretmenlerinin Rehberlik Açısından Rol ve İşlevleri", **Milli Eğitim**. Sayı:144, 1999, ss. 27-30.

Yeşilyaprak, Binnur ve İbrahim Kısaç. “İlköğretim Okullarında Görevli Rehber Öğretmenlerin Mesleki Yeterlik Algısı”, **VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.** (5-7 Eylül 2001). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2001.

Yiğit, Nevzat. “Öğretim Programı Geliştirmede Öğretmenin Rolü”, **Çağdaş Eğitim.** Sayı: 296, Kasım, 2002, ss. 27-33.

Yıldırım, İbrahim ve Tuncay Ergene. “Psikolojik Danışmanların Yeterlilik Kazanmaları Açısından Türkiye’deki PDR Programları”, **VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.** (5-7 Eylül 2001). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2001.

Yüksel, Galip.” İlköğretim Öğrencilerinin Gelişim Alanları, Gelişim Alanlarının İşaretçisi Olan İhtiyaçlar ve Geliştirilmesi Gereken Beceriler: Bu Süreçte Rehber Öğretmenin İşlevleri Kuramsal Bir İnceleme”, **Milli Eğitim.** Sayı: 159, Yaz, 2003. (<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/159/gyuksel.htm>, adresinden 21 Kasım 2005 tarihinde indirilmiştir)

_____. “ Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programı ve İşlevlerini Tanıtmak İçin Stratejiler”, **VI. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi.** (5-7 Eylül 2001). Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 2001.

Yüksel, Sedat. “Milli Eğitim Bakanlığındaki Program Geliştirme Çalışmalarının Değerlendirilmesi”, **Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi.** Güz 2000, Sayı 24, ss. 581-608.

